

СУРМАЧ

Лондон

1995

Львів

«СУРМАЧ» - журнал Об'єднання
був. Вояків Українців у В. Британії
«SURMACH» - Magazine
of the Association of Ukrainian
Former Combatants in Great Britain
49 Linden Gardens, London, W2 4HG
ISSN 0 491 6204

Гол. ред. майор д-р С. М. Фостун
Статті підписані прізвищем чи
псевдонімом, не завжди
відповідають поглядам Редакції.
Редакція застерігає собі право
скорочувати статті й правити
мову.

Обкладинка: І. Волошак

ЗМІСТ

СУРМАЧ

Май. д-р Святомир М. Фостун: 1945-1995	1
Ген.-пор. Павло Шандрук: УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АРМІЯ	7
Остан Сокольський: ДІВІЗІЯ «ГАЛИЧИНА» ТА УКРАЇНСЬКА ПОВСТАНСЬКА АРМІЯ 12	
М. Коломацький: З ПРИЗАБУТИХ СТОРІНОК ЖИТТЯ В ТАБОРАХ ВОЄННОПОЛО- НЕНИХ	15
КРИВАВІ СТОРІНКИ МИНУЛОГО (закінчення)	19
І. Муковський, О. Лисенко: УКРАЇНЦІ В ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАННЯХ КРАЇН-УЧАС- НИЦЬ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	22
Володимир Бережінський: ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ТРАДИЦІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ГАЛИЦЬКИХ ВІЙСЬКОВО-СПОРТИВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	26
Андрій Легіт: ХУСТИНА	30
Володимир Бережінський: ПОВСТАНСЬКА АРМІЯ НЕСТОРА МАХНА	30
Микола Верес: УКРАЇНСЬКОМУ ВОЯКОВІ	36
О. Переяславський: ЛИТОВСЬКА АРМІЯ В ЧАСАХ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ	37
Віталій Чечило: СУВОРОВ І УКРАЇНА	40
Валерій Васильєв: СЕЛЯНСЬКІ ПОВСТАННЯ В УКРАЇНІ У 1929-1930 РОКАХ	43
У ПАМ'ЯТЬ ВЕЛИКИМ СИНАМ УКРАЇНИ	47
359 ЛИЦАРІВ БАЗАРУ	47
З діяльності ОБВУ в 1995 році	
ВІДІЙШЛИ У ВІЧНІСТЬ	79
«ОСА» ч. 33. Рік 33	80
ВИДАННЯ ОБВУ (на внутрішній сторінці обкладинки)	

СУРМАЧ

ОБ'ЄДНАННЯ БУВИШИХ ВОЯКІВ УКРАЇНЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

РІК 357

1995

Ч. 1-4 (122-125)

Майор, д-р Святомир М. ФОСТУН

1945-1995

П'ятдесят років тому, 7 травня 1945 року, о год. 2.41 ночі, в малому шкільному будинку в місцевості Реймсі, де була тоді головна квартира генерала Д. Айзенговера, представники нацистської Німеччини підписали повну капітуляцію третього Райху. Акт капітуляції підписали за Німеччину - ген. Альфред Йодль і адмірал Ганс

фон Брідебург, а за альянтів - ген. Балтер Бедель Сміт, ген. Франсуа Севез і ген. Іван Суслонarov. Опівночі з восьмого на дев'яте травня прогули останні гарматні постріли й страшна кривава війна в Європі закінчилася. Першого вересня того ж року скапітулювала і Японія коли - то американські атомні бомби кипені на японські

Делегация III Райху в Карльсгорсті - підписання остаточної капітуляції Німеччини.

міста Гірошіму і Нагасакі примусили гордих самураїв стати на коліна.

Друга світова війна це був найбільший в історії людства збройний конфлікт, що тривав шість років, і охопив 61 державу та 1,7 мільярд населення Землі. Восні дії проходилися на території 40 держав Європи, Азії і Африки. Площиною у 22 мільйони квадратних кілометрів, а

також велися на морях і океанах. У часі Другої світової війни були мобілізовані 110 мільйонів людей до військової служби, допоміжної та до праці у военній індустрії. До військової служби були змобілізовані 68,566,000 чоловік, а загинули 17,041,003. Загалом, протягом цієї страшної війни загинули понад 50 мільйонів людей, а около 35 мільйонів були поранені й покалічені.

Концтабори в Німеччині, Чехії і Польщі.

Трупи в'язнів нацистського концтабору в Матгавзен.

Життя у руїнах Берліна.

Матеріальні збитки становили понад один трильйон, 600 більйонів доларів.

Україна зазнала в часі Другої світової війни чи не найбільшого знищення з усіх воюючих країн, бо на її землях прокочувався весь час фронт гігантського воєнного зудару двох імперіалістичних потуг - нацистської Німеччини і Радянського Союзу. Людські втрати України становили сім з половиною мільйонів людей. Восени 1984 року Інститут історії академії наук України подав уперше офіційно докладну статистику втраг українського населення в часі

Другої світової війни, що становили 7,509.045 осіб - вояків і цивільного населення. До радянської армії були мобілізовані в Україні 4 з половиною мільйони чоловіків. На невільничу працю в Німеччину були вивезені з України 2,244,000 осіб. В Україні були спалені та знищені в часі воєнних дій 714 міст, 28 тисяч сіл, 647 тисяч житлових будинків, 16,000 промислових підприємств, 32,930 шкіл. Були понижені електростанції, залізничні шляхи, машинотракторні станції.

В інші республіки СРСР були евакуйовані з

Україні 50 заводів і більшість з них були втрачені для України. Було розрушено майже все народне господарство України, в загальні матеріальні збитки нанесені Україні кривавою німецько-радянською війною становили понад 285 мільйонів карбованців.

У Другій світовій війні українцям довелося служити і воювати в різних арміях. Були вони вояками радянської, польської, німецької, угорської, румунської армій, а громадяни США і Канади - українці служили і воювали в рядах американської та канадської армій. За визволення України воювали в Другій світовій війні Дружини Українських Націоналістів, Українська Повстанська Армія, ОУН - збройне підпілля українського визвольного-революційного руху і 1 УД УНА.

Друга світова війна це була тотальна війна. В часі оперативних воєнних дій найбільше терпіло цивільне населення від фронтових наступів і відступів, летунських налетів, партизанських операцій і ворожих десантів. Війна розпалила теж взаємну ненависть, жорстокість та безпо-

щадність воюючих сторін, зокрема на східному фронті. Гітлерівський брутальний режим знищив голодом мільйони пролонених вояків радянської армії, котрі спочатку масово здавалися в полон, не бажаючи воювати та захищати зненавиджений сталінський режим. У страшних нацистських концтаборах - "млинях смерті" загинули мільйони європейських громадян. Спалювання живцем невинних людей у церквах і клунях практикували нацисти в Україні, Польщі, Чехії, Франції. Безперерйне бомбардування наносило величезні втрати німецькому населенню. Наступ радянських військ на Німеччину й захоплення ними східної німецької території характеризувався дикою жорстокістю і помстою на німцях за їхні злочини, здійснені ними на захоплених територіях у часі війни. Німецький народ дуже дорого заплатив своїми людськими і матеріальними втратами за злочини свого нацистського режиму і його фюрера - пляновика утворення тисячолітнього Райху коштом України.

У другій світовій війні була вжита вперше в історії людства жахлива ядерна зброя, що її

Горе переможеним! Німецькі вояки йдуть у полон.

жертвами були японські міста - Прошіма і Нагасакі. Кинена атомна бомба на Гірошіму 6 серпня 1945 року знищила зовсім це місто, величиною у 42 квадратні милі. 9 серпня того ж року американці кинули другу атомну бомбу на місто Нагасакі, що було теж знищене до гла. В обидвох цих містах загинули та були важко поранені понад триста тисяч осіб. Унаслідок радіації померли пізніше десятки тисяч уражених нею, а протягом минулих 50 років понад сто тисяч чоловік хворіли різними хворобами, викликаними радіацією.

Кривава Друга світова війна закінчилася перемогою альянтів, і здавалось би, що скривавлена Європа, Азія, та все людство радісно відітхне і почне заліковувати глибокі рани та відбудовувати своє знищене народне господарство, в надії на довготривалий мир. Адже головні тоталітарні сили - Німеччина, Японія та Італія були переможені, а тим самим зсезла загроза будь-якої агресії з їхнього боку. Проте радість із закінчення війни була короткотривала. Проти західного світу станув новий противник, а вчорашній союзник - Радянський Союз, що його армії зайшли в часі війни глибоко в Європу завдяки короткоглядній політиці західних альянтів, (головно Америки) та їхній величезній матеріальній допомозі більшовикам. У повоєнних роках стало відомо, що від 22 червня 1941 року до квітня 1944 року США постачали Рад. Союзу до 6450 літаків, 3734 танки, 10 винищувачів мін, 94 малі воєнні кораблі, 210000 автомашин, 300 протилетунських гармат, 23,000,000 метрів сукна на військову уніформу, 2,000,000 шин до автомашин, 476,000 тонн нафти, 99,000 тонн алюмінію, 184,000 тонн міді, 42,000 тонн цинку, 5500 тонн нікелю, 1,000,000 тонн сталі, 30 20,000 різновидних машин, 17,000 мотоциклів, 999,000,000 патронів, 22,000,000 гарматних знарядів, 88,000 тонн стрільного пороху, 247,000 польових телефонів, 4,500,000 пар взуття. Разом вартість усього того величезного американського постачання Рад. Союзу становила 257 мільйонів доларів.

Велика Британія постачила Рад. Союзу до 5800 літаків, 4292 танки, 12 винищувачів мін, 108,000 тонн гуми, 35,000 тонн алюмінію, 33,000 тонн міді, 29,000 тонн бляхи і 28,000 тонн свинцю. Канада постачала СРСР 1188 танків, 842 панцерні вози, 1,000,000 гарматних знарядів, 36,000 тонн алюмінію і 208,000 тонн пшениці та борошна.

Така величезна матеріальна поміч західних альянтів не тільки, що врятувала Рад. Союз від розгрому, але й вможливила йому вийти перемогою мілітарною і політичною силою у за-

кінчення Другої світової війни, коли над Європою пролягла зловісна тінь горезвісної Ялтинської конференції в часі якої західні союзники легкою рукою віддали Сталінові кілька європейських волелюбних народів, погодившись тим самим легкодошно й не продумано на поширення і закріплення червоної імперії глибоко в Європі. Ялтинський договір це був безсоромний торг шліми народами, бо ж одним словом "ес" або "нет" припечатувано долю мільйонів людей. У Ялті цинічно потоптано було всі шляхетні клічі Атлантийської Хартії про волю, свободу, незалежність народів і людини. Ялта була повною перемогою Сталіна. Тим самим СРСР вишов політичним переможцем у Другій світовій війні, а Захід сразу ж опинився в оборонному положенні та мусив витратити грубі мільйони доларів на формування оборонного північноатлантийського союзу - НАТО та інших оборонних пактів глобального характеру, що мусили утворюватися в обличчі зростаючого з кожним роком потужного радянського мілітарного потенціалу і таких же непогамованих амбіцій верховодів червоної імперії.

Як Перша світова війна так і Друга, що їхньою головною причиною було політичне, економічне і мілітарне суперництво та протистояння великих європейських держав, не принесли в Європі ніякої справедливої розв'язки наболілих і дразливих справ. Вони й не могли принести, бо ж це були війни суто імперіялістичні, котрі не велись в ім'я визволення поневолених народів, чи в ім'я волі, свободи, справедливости, в ім'я пошанівку прав людини і народів. Ці жорстокі криваві війни велись в ім'я інтересів великодержав, котрі й вирішували по-своєму долю повоєнного світу, а вирішили що долю так, що власне кажучи, від закінчення Другої світової війни немає спокою на нашій планеті.

Хоч Захід відзначає 50-річчя з часу закінчення Другої світової війни, проте перемогу західних альянтів насправді годі вважати чи назвати визволенням Європи. Бо ж на зміну коричнявому нацизміві прийшов червоний імперіялізм, проковтнувши майже половину Європи та поневоливши європейські волелюбні народи. Мілітарна перемога Заходу в Європі над нацистською Німеччиною була воднораз і його політичною Пирровою перемогою.

Мілітарна перемога червоної імперії, врятованої західними союзниками не принесла нашій вітчизні ані волю, свободу чи визволення, а навпаки принесла поновне поневолення, лютий затиск і терор, що проявився своїм дікуством і кривавою розправою з українським збройним резистансом.

Зустріч переможців над Ельбою у квітні 1945 року.

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АРМІЯ

Під кінець 1944 року перед відповідальними провідними діями різних національностей постала потреба декларативного вяснення свого положення, вяснення чим була продиктована konieczність іти поруч із німцями в боротьбі проти російського імперіалізму, та з'ясувати, чи немає перспектив на те, щоб здобути зрозуміння та

Генерал-поручик Павло Шандрук,
Головнокомандувач Української
Національної Армії, (квітень 1945 р.).

можливо й підтримку з боку переможених альянтів для досягнення своїх національно-політичних цілей. Безпосереднє завдання полягало в тому, щоб поінформувати альянтське командування про ціль існування в складі німецької збройної сили національних формацій та забезпечити членам тих формацій відповідне позитивне трактування.

Мабуть, з боку певних протигітлерівських німецьких кіл теж вийшла ініціатива, якщо не перекреслення, то бодай політичного знеутра-

зування попередніх німецьких імперіялістичних тенденцій щодо Сходу Європи. У зовнішній формі інтенції збіглися - мало б прийти до створення на терені Німеччини національних комітетів. Це був кінець 1944 і початок 1945.

Треба зазначити, що створення національних комітетів натрапляло в першій мірі на, так би сказати, внутрішні труднощі. Хто хотів би підняти політично неясної та впрост небезпечної ролі очолення таких комітетів, коли ще існувала необхідність співпраці з німцями в тій чи іншій формі? Для українців справа представлялася з одного боку найбільш небезпечно, але з другого - стояла в проблемі політичної консолідації та спільної відповідальності. Бо представництва майже всіх інших народів - білорусів, козаків, грузинів, горців Кавказу, татарів, туркестанців тощо - проголосили готовність створити свої національні комітети в залежності від того, коли і як постане Український Національний Комітет. В історичній правді перебіг домовленості спочатку урядом УНР з націоналістичними угрупованнями, а пізніше, коли одна з тих партій відсепарувалася від тої акції, домовленість визначних представників українського громадянства про визначення кандидата на Голову УНК довело до того, що Комітет було остаточно складено під час наради у Ваймарі в днях 12-14 березня 1945 в складі: Голова - генерал П. Шандрук (стара еміграція), 1-ий заступник голови професор В. Кубійович (Галичина), 2-й заступник голови адвокат доктор О. Семененко (нова еміграція) і Секретар інженер П. Терешенко.

Вже з датою 12 березня 1945 німецький уряд визнав УНК і видав таке листовне освідчення (подаємо в перекладі):

Райхсміністер Альфред Розенберг Берлін, 12 березня 1945

До Паана Генерала Павла Шандрука Берлін-Шарлоттенбург, Кант-Готель
Щоб у рішаючій фазі війни проти большевизму і для правдивого народного впорядкування Європи всі противбольшевицькі національні сили могли стати до чину, визнаю в імені Німецького Уряду покликаний Вами до життя діючий орган українського національного представництва під назвою Український Національний Комітет.

Стверджую:

1. Що Український Національний Комітет, як єдиний представник українського народу, є визнаний Німецьким Державним Урядом.

2. Національний Комітет має право своє наставлення до майбутнього України заступати, та у відозвах і маніфестах проголошувати.

Я заступатиму справу після остаточного вяснення, щоб усіх українців, які перебувають в

склади німецьких збройних сил зібрати разом для створення української армії визволення.

(-) підписав Розенберг

Майже одночасно визнано національні Комітети інших, вже згадуваних, народів, з якими УНК обмінявся зв'язковими представниками.

До роботи було дуже багато, але її можливості і наслідки залежали від того, яку дійсність для неї створюють німці. В цій справі нашого й усіх інших національних комітетів з німецького боку відіграли: професор д-р Ф. Арльт, професор Г. фон Менде, генерал О. Вехтер, які за силою ще існуючих у Німеччині "гітлерівських" обставин муслили шукати оперття на цілому ряді вищих протигітлерівських німецьких кругів. Ім вдалося втягнути в цю акцію: генерала Е. фон Кестрінга (командуючий всіх ненімецьких формацій), державного секретаря барона фон Штеєнграхта (заступник Ріббентропа), професора В. Маркєрта, полковника Г. Шпармана, полковника Г. фон Герварта. Крім того їхню акцію протегували міністер А. Розенберг і генерал Г. Бергер заступник Гімлера) - з ними я мав можливість відбути конференції. Від представників інших національних Комітетів я мав, передусім у своїх домаганнях до представників німецької влади, повну беззастережну підтримку, зокрема від грузинів - д-ра М. О. Кедлі, д-ра С. Кордзаї, князя Ма-галова, д-ра М. Алчибаї, генерала О. Захаріядзе (з яким знався ще з Польщі); від козаків, від генерала В. Глазкова, генерала О. Краснова мол.; від білорусів, від президента Р. Астрадавського, від горців Кавказу, від князя Кабарди Тамби, інж. Б. Бічатті; від вірмен - д-ра А. Авегіяна і т. д.

Передусім треба було довести до відома широких мас українського громадянства і воцятва, що покликано до життя УНК, з'ясувати, яку політичну роллю він має і може відіграти, які ставити собі завдання. З усіх закутків ще зайнятих німцями територій сотки телеграм і телефонів про повне підпорядкування. Бо декларацію УНК і відозви до громадянства та воцятва швидко надано по радіо. Тут все ж здається доцільним навести витяги з деяких документів, проголошених УНК.

Декларація Українського Національного Комітету

Український Національний Комітет постав з волі Українського Громадянства, що перебуває в Німеччині і союзних з нею країнах.

Створення Українського Національного Комітету є новою сторінкою в житті українського громадянства, що либоко просякнуте любов'ю до Рідного Краю і хоче бачити його вільним від окупантів.

Тому УНК приступає до створення Української Національної Армії, що має відновити боротьбу за українську державність.

УНА, в українській уніформі, під українським національним прапором, освяченим попередньою боротьбою, під українським командуванням перебуватиме під ідеологічним і політичним

проводом УНК. УНА буде складено передусім з тих українців, що є в складі німецької збройної сили та вінших військових та поліційних формацій.

Довгі роки життя в чужих кордонах, що ділили Край, виторвали різницю в ідеї й чині. Це мусить зникнути в нашій спільній марші до спільної мети. УНК хоче прискіпити процес об'єднання українських душ.

В своїй діяльності УНК буде співпрацювати з національними Комітетами інших народів, поневолених більшовиками, що теж борються за свою свободу і незалежність так як ми.

УНК зобов'язується виконувати свої обов'язки на користь українського громадянства якнайкраще.

Це напевно буде осягнено, якщо кожен українцеві владість всі сили для спільної боротьби за спільну перемогу.

Постій, 17 березня 1945.

Підписали: (-) Павло Шандрук, Генер. Штабу, Генерал-Пор.; (-) проф. д-р В. Кубіювич; (-) д-р Олександр Семененко; (-) інж. Петро Терешенко.

Вже на цьому місці вважаємо за доцільне підкреслити, що в Декларції ані одним словом не було згадано про взаємовідношення УНК до німців, хоч звичайна куртуазія цього вимагала. Але, укладаючи цю Декларацію, я мав на увазі лише і виключно українські інтереси в ближчій та історичній перспективі.

Щодо взаємин з Російським Національним Комітетом, очолюваним ген. А. Власовим, то цю справу я докладно висвітлював у своїх спогадах "Arms of Valor" і в ряді статей - між іншим в "Розбудові Держави" ч. 3/14 з 1954.

З боку німців був виразний тиск, щоб порозумітися з ген. Власовим. Теж і наші партійні кола при виготовленні проєктів меморіялу про УНК для німців уважали за можливе в тих своїх проєктах - які я зберіг - стверджувати необхідність співірації "з ген. А. Власовим". Я такі постулати зовсім ігнорував і в остаточній редакції меморіялу навіть не згадав про Комітет) (Освобождения) Народов) Росіі), ані про генерала Власова, спрваджуючи проблему до "Російського Національного Комітету", з яким "можемо співпрацювати як рівний з рівнем".

Наказ
війську і флоту української народної республіки
ч. 8

15 березня 1945

§ 1

по генеральному штабу

Генеральному Штабу Генерал-Поручника Павла Шандрука призначається Командуючим Українською Національною Армією з днем 15 березня 1945 р.

Підписали: (-) Андрій Ливицький, Головний Отаман; (-) М. Садовський, за Міністра Військ Справ; (-) А. Носаченко, Підполковник

Постанова ч. 2 Президії УНК

Президія УНК у повному складі рішенням з

дня 17 березня 1945 призначила Генерального Штабу Генерал-Поручника Павла Шандрука Командуючим Українською Національною Армією.

Постій, дня 18 березня 1945

За Президію УНК: (-) Професор д-р В. Кубінович; (-) Д-р О. Семененко; (-) інж. П. Терещенко

8 квітня 1945 в органі УНК "Голос - Українські Вісті" ч. 20/226 видруковано Відозву УНК до українського громадянства та відозву командуючого Українською національною Армією до українських вояків. Зміст відозв подаємо у витягах:

Відозву УНК до українського громадянства

На протязі тисячолітнього політично-державного існування Український Народ виявляв завжди непережому волю і самопосвяту до оборони своєї Батьківщини-України, до утворення своєї державної незалежності. Одночасно творчий геній Українського Народу, потрапив піднести українську державу до найвишого ступеня міжнародної вартости політичної, культурної та суспільно-громадської і зробити її незразком для інших народів. Так було за часів княжих, так рівнож було за часів славних наших гетьманів Богдана, Дорошенка, Мазепи...

В новітніх часах Український Народ знову твердо і непохитно заявив про свою волю відновити своє політично-державне життя... Протягом чотирьох літ батьки і брати наші боролися за свою і нашу волю. Перемогла нас підступна обцянка ворога створити новий національний та соціальний лад на своїх і наших землях. Цьому повірила змучена війною та визвольною боротьбою частина Українського Народу. До тої перемоги ворога спричинився також брак необхідних для провадження війни технічних і матеріальних засобів... Жорстоко хазяйнував ворог на нашій землі. Але кращі сини України, кращі сини Українського Народу на Рідній Землі незабаром переконалися, що приніс ворог Україні. Він приніс колгоспне кріпацтво для селянина, неволю для робітника, лохи чрезвычайки, Соловки і Сибір для українського інтелігента. ...Коли тепер почалася нова світова війна, большевики в перших рядах послали на смерть за себе українців, щоб знищити їх, щоб позбутися тих, хто не хоче підпорядкуватися їхній неволі... Всі ті мільйони українців повинні пам'ятати, що поворот на Рідну Землю є можливий тільки зі зброєю в руках, що добровільно ворог з нашої землі не уступить... В нашій спільній боротьбі ми з подякою приймаємо допомогу Німеччини на умовах, що випливають із засади взаємного пошанування національної гідности та признання суверенної незалежности Української Держави...

Основним завданням своїм, якому повинні бути підпорядковані всі інтереси громадянства в цілому і особисті, УНК вважає творення Української Національної Армії за співдія її зі всіма національно-політичними силами, які вже провадять боротьбу проти червоної...

Здійснення важливого в своїй актуальності завдання в обставинах сучасного напруження воєнних подій може створити підстави для праці законного Уряду України над розрішенням проблем по:

забезпеченню державного ладу і організації державного та суспільного впорядкування всіх умовин життя,

привернення всім верствам Народу належних їм прав на власність,

забезпеченню шлюквитої рівноправности...,

забезпеченню утримання на старість...,

забезпеченню свободи релігії, слова, друку, зборів тощо,

знесенню раз на завжди штучного поділу України, створеного через розподіл України поміж сусідами,

усталенню добросусідських взаємин з всіма народами, які пошанують нашу державну незалежність...

УНК є свідомий своєї великої відповідальности... свідомий великих труднощів... він бачить, що можливости розгорнення його праці є дуже обмежені... у ваших руках спочиває можливість визброєння УНА... Українські Вояки! До вас звертається з окремою відозвою ваш командуючий Генерал Павло Шандрук... його наказ для вас, то є наказ УНК... Нехай живе Українська Самостійна Національна Соборна Держава!

Підписали: Павло Шандрук, Генер. Штабу Генерал-Поручик; професор д-р В. Кубінович; д-р Олександр Семененко; інженер Петро Терещенко.

Українські Вояки!

Ви віддали вже все, що людина може віддати найдорожчого на боротьбу з ворогом - родину, життя, майно враз із рідною хатою...

Українська Національна Армія, про що Ви вже знаєте з Деклярації УНК, має одне завдання - боротьбу за Народ, за власну суверенну державу. Червоний ворог несе смерть і знищення. Він шукає перш за все тих, що не зігнули перед ним голови, бо вони для нього страшні силою свого духа, своєї віри в перемогу...

Мусимо перед цілим світом довести свою політичну і громадську карність, повсякчас бути готовим нести жертви життям, кров'ю, майном... До боротьби і перемоги!

(-) Павло Шандрук, Генер. Штабу Генерал-Поручник.

Зі змісту всіх вище наведених документів видно, що в жодним з них немає найменшої згадки про будь-які зобов'язання відносно Німеччини, а навіть про співпрацю на полі мілітарному, хоч в практичній дійсности це було само собою зрозуміле, бо ж звідки ми могли дістати зброю та весь необхідний вряд. З них теж видно, що УНК стверджує необхідність боротьби з усіма окупантами України.

Несвідомим необхідно вяснити, що:

1. Організацією збройної сили, якщо вона справді має існувати в державному масштабі, му-

сить зайнятися якийсь вищий військовий орган.

2. В нашій випадку зорганізуванням вже існуючих у німецькій збройній силі українських біршунів і менших частин і об'єднання їх у вищі одиниці чи формуїю мало займатися Командування УНА.

3. З політичних міркувань, щоб позбутися політично шкідливої приналежності Дивізії "Галичина" до зброї СС і організаційної залежності від німецького командування, необхідне було заступати УНА - треба було, щоб політичну відповідальність перебрав на себе якийсь вищий орган; крім того Дивізія "Галичина" в цілості та всі інші групи і формації, складені з українців (ще раз підкреслюю - з волі чи з неволі), якщо б не було УНА, були б просто частиною німецької збройної сили.

4. З заяви німецького уряду видно, що його міністер розумів конечність поєднання всіх перебувавших у складі німецької збройної сили формацій, частин та навіть поодиноких вояків в одній "українській армії визволення", може навіть не в інтересі самої Німеччини - розумів, що УНА мусить постати; на жаль, цього навіть досі, після безлічі різних публікацій, дехто не може зрозуміти; з наказів Головного Отамана і Військового Міністра теж добре видно, що вони бачили конечність покликати до життя УНА; теж це розуміла Президія УНК - Деклярація і Постанова ч. 2.

Відразу після проголошення Деклярації та Відозви розпочинається формування 2 УД (спочатку під назвою Протипанцерної Бригади), командиром якої призначаю генерала П. Дяченка (тоді полковника). Формування Дивізії закінчено на протязі винятково короткого часу, бо Дивізію поповнено вояками-українцями з радянських полонених, яких німці вживали до організації протипожежних команд у Берліні та околицях, себто людьми військово вишколеними. Дивізію формувалося в м. Німек під Берліном і відведено їй прегарні бараки. Дивізія складалася, з огляду на спеціальне призначення з 3 куренів, разом на 1900 людей. 28 березня Дивізію, у виконанні інтенції про шлюквите політичне і адміністративне відсепарування УНА від німецької збройної сили, записажено о. мітратом Більцким на вірність Українському Народові і Українській Державі - мабуть, шось коштувало, щоб поставити німців перед фактом такого акту. Це була перша українська в чужій державі формація, що присягала під українським національним прапором (див. "Arms of Valor" ст. 227-248).

В між часі разом з д-ром Арльтом я відвідав командуючого Середньою Групою німецьких армій в Чехії фельдмаршала Г. фон Шернера і просив його прийняти Дивізію до складу своєї Групи та в міру можливостей не вживати її аж до часу, поки буде освоєна з умовинами фронту та буде остаточно відповідно озброєна. Фельдмаршал погодився і визначив шлюком відповідний тилловий район до заквартирування і приділив Дивізію до панцирного корпусу генерала графа

Г. фон Штрахвіца, якому я теж склав візиту і який, на мое прохання, справді подбав про належне забезпечення Дивізії та відповідно по-трактував її.

На протязі 10 днів сформовано (24 березня - 5 квітня) Бригаду Особливого Призначення (парашутну) з того самого контингенту полонених вояків-українців, командиром якої призначено отамана М. Бульбу-Боровця. Бригада складалася з 2 куренів, разом коло 400 людей. Її теж перетранспортовано до Чехії. Там вона мала закінчити своє вишколення, але передбачалося вжити її в разі потреби як піхотну частину.

Зголосила свою приналежність до УНА Бригада Вільного Козацтва, під командою полковника Терещенка в складі номінально біля 350 вояків. Її теж перетранспортовано початково до Чехії.

Телефонічно зголосив мені своє повне підпорядкування командир 281 запасної бригади полковник Ф. Гудима, вона стояла залогами в різних містах Данії в силі біля 5000 людей. Полковник Ф. Гудима просив про негайне перетранспортування бригади до району формування УНА.

Так само зголосилися 2 полки в Голляндії і Бельгії, разом біля 1.000 вояків, що несли там охоронну службу.

Безпосередньо я особисто відвідав кілька груп протилетунської оборони в районі Берліну і проголосив їм, що від тої хвилини вони належать до УНА. В тих протилетунських батеріях було понад 250 наших хлопців і дівчат. Манускрипт професора Т. Білостоцького про ті батерії я передав до редакції "Америку".

Зголошувалися з різних кінців Німеччини відділи жандармерії.

Я носився з думкою, щоб, коли час і обставини на це дозволить, сконцентрувати всі формації УНА в Австрії, десь недалеко від фронту, що його тримала Дивізія "Галичина".

За підрахунками генерала фон Кестрінга в німецьких збройних силах було понад 220 000 вояків української національності, які вже формально, хоч ще не фактично мали увійти до УНА.

7 квітня, коли вже більшовики опанували східні передмістя Берліну, я з доктором Ф. Арльтом через Прагу виїхав до Дивізії, що тримала фронт у районі Фельдбаху в Австрії.

В Празі я конферував з професором Р. Смаль-Стоцьким і через його законспіровані зв'язки вдалося подати до відома альянтів про УНК і УНА. Після капітуляції Німеччини, коли рішалося долю Дивізії і довелось шукати контакту з командирами наступаючих англійських дивізій, виявилось, що заходи проф. Р. Смаль-Стоцького були доцільні.

18 квітня я дістався до м. Фелькермаркт після дуже трудної дороги через Альпи. Там стояв запасний полк. Першим, кого я стріву, був сотник д-р М. Малецький, він був дуже здивований, побачивши генерала з тризубом на

рукаві, тризубом на кашкеті і з зовсім нового зразка нарисниками. Він знав з німецького радіомовлення, що постав УНК, але видно було, що зустріч була для нього несподіванкою. Доктор Малецький, а потім сотник інж. М. Ліщинський і майор д-р Л. Макарушка були тими першими старшинами Дивізії, які поінформували мене про її моральний і матеріальний стан та про її тактичне положення.

Дуже докладно про своє перебування при Дивізії та про заходи, щоб відвратити її від зброї СС, нагадую, я написав у моїх спогадах "Arms of Valor". Тут хочу лише підкреслити, що між іншими заходами було: переіменування Дивізії відповідним наказом на 1 Українську Дивізію, записання її згідно з попередніми плянами на вірність Українському Народові та Українській Державі та наказ мій про усунення з умундирування відзнак приналежності до зброї СС і накладення на шапки української кокарди з тризубом, яких в кількості 4000 шт. вдалося було замовити під час перебування в Празі й привезти до Дивізії. Її, кому забракло кокард, мали накласти національні стрічки, треба все ж не забувати, що Дивізія мала на рукаві символ Галицької Землі - золотого лева на блакитнім тлі.

Хотів би ще раз підкреслити, що серед заходів, яких вживалося для, так би мовити, зовнішнього націоналізування Дивізії було крім записання Дивізії, офіційне підпорядкування мені Дивізії, офіційне (в наказі ч. 71 з дня 27.4.45) проголошення про відхід Дивізії до альянтів при капітуляції Німеччини та відвідини мною бойових становищ фронту Дивізії.

Внутрішнього "націоналізування" Дивізії, річ очевидна, не потребувала. Я мав на увазі теж

Генерал-хорунжий Михайло Крат.

змінити командира Дивізії й для того приїхав зі мною до Дивізії генерал М. Крат, але на місці виявилось, що таке розпорядження в останніх днях перед капітуляцією могло б бути недоцільним з огляду на можливість саботування нашого командира Дивізії німецьким технічним персоналом інтендантської служби.

Після відвідин фронту Дивізії я вернувся до Фелькмаркту, де була постійна квартира постою.

7 травня вранці зайшов до мене генерал Вехтер і повідомив, що по радіо оголошено, що з днем 9 травня год. 0.01 Німеччина капітулює і додав: "Гефер, Генерале, Ви є центральною фігурою в акції рятуння Дивізії та всіх нас, що тут є з Вами".

Я зараз же виїхав до Дивізії й там наказав генералові Фрайтагові, що Дивізія мусить зайти з фронту найпізніше о світанку 8 травня. Це сталося. Ми всі, я, д-р Арльт, генерал Вехтер, майор о. Левенець, майор д-р Л. Макарушка, генерал Фрайтаг і мій ад'ютант поручник Р. Цьолько вирушили пару годин пізніше й їхали серед колон Дивізії та перейшли р. Мур к. Леобен, а наступного дня вирушили до Юденбургу.

Запасний полк, а при нм штаб армії на чолі з генералом М. Кратом були у дорозі до Юденбургу. В часі маршу більшовики зробили випад з Бруку своїми легкими танками й розділили Дивізію на дві частини - одна, більша, через Санкт-Вейт пішла на Вільях й там була інтернована англіцями, друга, в якій я був разом з усіма згаданими шойно особами, пішла на Тамсвегу і там була інтернована американцями. З огляду на те, що напад більшовиків мав місце в гірському залісненім терені, втрати у людях були мінімальні - оскільки мені відомо було 2 вбитих та 11 ранених вояків, але пропали всі табори і коні.

В дальшому, після великих і несподіваних пригод ми всі приїхали до Мюнхену і там за допомогою апостольського візитатора на Німеччину о. Николая Вояковского пошастило передати лист до перебуваючого в Римі архієпископа Івана Бучка з проханням взяти під опіку Дивізію, яка вже була в англійським таборі для інтернованих в Риміні. Тою групою, що залишилася в Тамсвегу, а згодом перенесено її до іншого табору, заопікувалася Санітарно-Харитативна Служба на чолі з майором д-ром Воробцем. Моя спроба дістатися до Риміні скінчилася поповним інтернуванням мене, пані І. Лаврівської, що була за перекладачку, о. М. Левенця і шофера І. Косовича. Інтернували нас англійці в таборі Агатенгоф к. Клягенфурту.

Я вже згадував про зовнішні політичні обставини, що вимагали, на мою й всіх інших наших видатних громадян та всього вояцтва Дивізії думку, переіменування Дивізії на І УД. Але теж були й моменти внутрішнього характеру, які диктували той крок, саме: назва "Дивізія Галичина" вказувала на певний провінціалізм, а цього в моєму ідеологічно-політичному наставленні не повинно бути. Й мені видавалося, що все воцтво Дивізії, якого це торкалося в першій мірі, прийняло цю назву з належним розумінням.

ДИВІЗІЯ “ГАЛИЧИНА” ТА УКРАЇНСЬКА ПОВСТАНСЬКА АРМІЯ

Слова великого самостійника, гетьмана України, Івана Мазепи: “Нехай вічна буде слава, же през шаблі маєм права” і 250 років пізніше слова Митрополита Андрея Шептицького “...немає майже такої шни, яку не варто б заплатити, щоб мати своє військо” стали стимулом для нашої молоді масово зголошуватися до Дивізії “Галичина”, якої творення проголошено у квітні 1943 р.

На заклик Українського Центрального Комітету, очоленого проф. Володимиром Кубійовичем, із підтримкою комбатантських організацій, до дивізії пішла молодь із середніх та університетських лав, пішли старшини, підстаршини та воїки Армії Української Народної Республіки, Гетьманської Держави, Українські Січові Стрільці, Української Галицької Армії, Карпатські Січовики, Дружинники Українських Націоналістів, колишні вояки Червоної Армії, німецької, польської та румунської армій. Серед зголошених до Дивізії були колишні політичні діячі майже всіх політичних партій, включно з колишніми послами-українцями до Польського сейму, делегатами за возз’єднання Західної України з УРСР, депутатами Верховної Ради Радянської України. Пішли два уродженці Канади, два уродженці США, декілька поляків, росіян, а навіть один старшина жид.

Ентузіазм станути до боротьби був подиктований наслідками терору сталінського режиму в Україні. Навіть сам Лев Троцький, пишучи про цей терор казав, “що ніде цей терор не досягнув таких страшних розмірів, як на Україні”. Знищення носіїв молоді української державности 1917-1920 рр., справа боротьбівців, процес Спільн Визволення України 1930 р., великий голод 1932-1933 рр., репресії 1937 р., знищення письменників України, масові вивози на Сибір із Західної України 1939-1941 рр., тисячі помордованих в’язнів - їх тіла помасакровано - по тюрмах Львова, Тернополя, Бережан, Дрогобича і майже всіх міст Західної України, масові жертви у Вінниці - мали великий вплив на тогочасну молодь і її запал до боротьби.

Ідея мати свою власну військову формуцію власний офіцерський корпус і бути вишколеними у володінні модерною зброєю, щоб у відповідний час забезпечити незалежність України, створити великий ентузіазм, незважаючи на німецький терор, арешти, розстріли, насильні вивози молоді на примусові роботи до Німеччини й то в час коли вже діяла Українська Повстанська Армія. Цей ентузіазм заглушив навіть голоси суттєвої критики, як також і початковий спротив Проводу революційної Організації Українських Націоналістів (ОУНР), яка вважала, що наш перший

обов’язок є поповнити та скріпити ряди УПА.

Перший призов до Дивізії був у липні 1943 р., а рік пізніше під кінець червня 1944 р. вже бачимо вишколену та сформовану Дивізію, прямуєчу поїздами на східний фронт Німеччини в околиці Золочева-Бродів.

Велика, так звана “Львівська-Сандомирська офензива” Червоної Армії в околиці Бродів, розпочалася 13 липня 1944 р. проламанням фронтової лінії та інтенсивної атаки всіх родів зброї. Для прикладу зауначу, що на протязі п’ятих днів офензиви лише радянські літаки зробили 30,960 налетів на наші фронтові позиції.

Діставши наказ проти наступу, Дивізія опинилася в оточенні.

На фронт під Броди пішли 11,000 дивізійників, до кадри повернулось 3000. У своїх споминах із радянського полону п.н. “Лагерний триптих” десятник Олег Пушкар з Варшави згадує, що радянська преса тоді писала, що до радянського полону попали коло три тисячі дивізійників. Деякі залишилися між цивільним населенням, а понад три тисячі перейшли до УПА. Найбільше їх поповнили сотні УПА “Дружинники”. З них майже з місця створено три сотні, які об’єднано в один курінь. Половину вони сотні: “Галайда І”, “Галайда II”, “Вовки І”, “Вовки II”, “Лисоня”, “Буйні”, “Бурлаки”, “Голки”, “Рубачі” та інші.

Скріплення українського підпілля дивізійниками найбільше боялися наші сусіди та окупанти. Боялися цього поляки і про це пише у своїй книзі Й. Торжецькі. Боялися того командири Червоної Армії і тому майже усіх офіцерів на місці боїв розстрілювали, а ранених добивали. Боялися тоді і німці. Вони рахувалися з тим, що вишколені дивізійники будуть масово переходити до УПА. Тому на весну 1944 р. заборонили дивізійникам виїзду на відпустки в Західну Україну, а поручник Любомир Ортинський пише, що вже по війні, в полоні, йому сказав офіцер СД Вольф: “Ми були проти творення Дивізії... для нас було очевидне, що вишколюємо своїх ворогів, як скорше чи пізніше пристануть до УПА”. Так і думали творці Дивізії “Галичина”, як пише пор. Любомир Ортинський, провідний член ОУНР: “Дивізію творено не як формуцію конкурентну до УПА... її творено в ім’я посилення визвольного фронту вишколеним воюком... Так розуміли це творці Дивізії і тисячі тих, які пішли до неї”. Роман Шухевич, тоді член Проводу ОУНР і керівник військових справ, “вирішив використати Дивізію для визвольної боротьби, використавши її як засіб вишколу, підстаршин і воєцтва”.

Заступник Президента Української Головної

Ради (УНР і член Проводу ОУН р (отець д-р Іван Гриньох стверджує, що "цілий ряд старшин, підстаршин і стрільців після завершеного вишколу пішли в ряди УПА. "Про співвідносини між Дивізією та відділами УПА, після прибуття Дивізії у фронтову полосу під Бродами, о. Гриньох пише: "...виявом дружності і готовності допомогти відділам УПА... треба вважати факт поважної матеріальної допомоги з боку Дивізії для відділів УПА... зброєю і амуніцією забезпечено і виряджено двоє сильні курені УПА... а роля дивізійників після катастрофи біля Бродів в організуванні, вишколі і в бойових акціях УПА величезна".

У своїх споминах командир постачання Дивізії полк. Армії УНР Роман Долинський пише, що з Дивізії було "безперерйне постачання харчів відділам УПА". Він мав зустріч з командиром куреня УПА і їм він передав "амуніцію для гвинтівок і кулеметів... як також конзервовані та консервовані харчі..."

Командир 3-ої сотні фюзілірів, сотник Степан Гуляк: "амуніцію, взуття і харчі я постачав з нашого куреня фюзілірів, який тоді стояв у селі Дуб'є".

Нам вже вдалося устійнити псевда і прізвища більш як 50 таких старшин-командирів УПА. Ось деякі з них:

● Підполковник ОНУФРИК Богдан - "Коник". Довголітній член ОУН пізніше ОУН м. Брав участь у боях Карпатської України, учасник Північної Групи ОУНм до Полтави і Харкова. Після боїв під Бродами зголосився до УПА і був сотенним на підстаршинській школі УПА "Олені" біля Болюхова. Член Штабу 26 тактичного відтинка УПА "Лемко", а відтак курінний командир у Штабі УПА Перемишльщини. Командир перших повстанчих відділів УПА в Карпатах, вславлений у багатьох переможних боях з польсько-більшевицькими відділами, загинув під час вуличних боїв за місто Бірчу 7 січня 1946 р. Загинув тоді у тих боях дивізійник-сотник Орський, сотенний "Ударників".

● Майор ЛУКАШЕВИЧ Маріян - "Ягода", "Черник". Пішов до УПА 1944 р., де сформував групу "Вовки" і став їх сотенним. Була це перша холмська сотня, у якій більше половини вояків були дивізійники. Майор Лукашевич був командиром групи "Пролом", яка діяла на Закарзонні і саме про них написана пісня УПА "До бою правого, до бою ставаймо". Він описав був курінним командиром 28 і підляського відтинків УПА "Данилів". Йому підлягали відділи УПА на Холмщині та Підляшші. Майор Лукашевич - це визначний командир, заслужений у численних боях проти німецьких і большевицьких окупантів, повний особистої відваги, вкритий славою численних перемог, загинув героїською смертю 17 вересня 1945 р. у бою у Снятині.

● Хорунжий ГВОЗДЕЦЬКИЙ Богдан - "Емір бен Кора". Закінчив право і дипломатичну школу в Польщі. На рекомендацію Українського

Национального-Демократичного Об'єднання (УНДО), був висланий польським урядом як член дипломатичної місії в польським консуляті в Трієсті Римі. Воював у французьких збройних силах проти німців і був нагороджений хрестом заслуги. Закінчив старшинську школу в Дивізії і був у 29 полку. По боях під Бродами зголосився до УПА. Генерал Тарас Чупринка взяв його до Головного Штабу УПА. Там він був членом редколегії "За Українську Державу" і "Повстанець". Він був переговори з Польською Армією Крайовою в Люблінщині, з польською підпільною організацією "Вольність і Неподлеглосьць". Загинув у бою з відділом НКВД 16 травня 1945 р.

● Поручник "БАРОН". Пішов до УПА після боїв під Бродами і там став командиром сотні "Ударники 6". З нею пішов у карпатський рейд. Сотня належала до Перемишльського куреня - "Відділу 96-А". Добрий вояк і старшина загинув у великій наступальній акції на село-волесть Кузьмину 22 жовтня 1945 р.

● Хорунжий БАБІЙ Олекса - "Білий", "Арієць". У Дивізії мав прізвище ЛЕВЧУК Андрій. До 1939 р. працював у редакції тижневика "Українське слово" у Франції. Учасник Похідних Груп ОУНм разом з ОНУФРИКОМ "Коником" на Харківщину і Полтавщину. Засуджений німцями на розстріл, втік з тюрми. На Волині включився в антинімецьку боротьбу ОУНм. Під його команду відбувся успішний напад на тюрму в Дубно. За своїм відділом включився в структуру УПА і звідси був висланий до Дивізії. Загинув як старшина артилерії 18 липня 1944 р. біля Гуті П'єняцької.

● Поручник БАХТАЛЬСЬКИЙ Зенон - "Зенон". Після боїв під Бродами зголосився до УПА. Закінчив старшинську школу УПА "Олені", був чотовим у сотні Онуфрика - "Коника". Командир підстаршинської школи УПА на Закарзонні (1946.) та член 26 Штабу тактичного відтинку УПА "Лемко". Учасник рейду УПА, відділу "Бурлаки", під команду Щегельського у 1947 р. на територію Чехо-Словаччини, зловлений і виданий Польщі. Засуджений на довічне тюрму.

● Поручник ЧАЙКОВСЬКИЙ Роман - "Трач". Командир 13 сотні - піхотинської артилерії 29 полку Дивізії. Під Бродами знищив шість танків, і пізніше пішов до УПА.

● Поручник ГОЛУБ Юрій Ростислав. Закінчив старшинську школу, був чотовий 10 сотні 31 полку, а відтак сотенний 2 сотні 30 полку. Пішов до УПА 1947 року.

● Хорунжий БАРАНОВСЬКИЙ Іван - "Крук", хорунжий ЮРКЕВИЧ Володимир, сотник ПАШАК, хорунжий ТИХОЛІС, поручник СВИСТЕЛЬ Данило - "Веселий", хорунжий ГАНКЕВИЧ Богдан - "Нестор", якого рідний брат є отцем мігрантом у Гамільтоні.

● Сотник ГОШКА Володимир - "Мирон", командир 92 сотні УПА, "Булава", командир другого рейду УПА на Словаччину у квітні 1946 р. Командир Дрогобицького куреня. За рейд на

Словаччину відзначений Золотим Хрестом Боевої Заслуги - 1 класи. Загинув у Карпатах 1948 р.

● Сотник ГОЛЯШ Григорій - "Бей", "Бульба", "Шолом". У Дивізії старший десятник. В УПА командир сотні, а з 1946 р. як член Центрального Проводу, жив у Львові. Був там відповідальний за конспіративні квартири та виконував особисті доручення ген. Т. Чупринки. КГБісти зловили його 27 квітня 1950 р., а він, втікаючи, вискочив із четвертого поверха й загинув.

● Поручник ДУСАНОВСЬКИЙ Василь - "Голенко". Підстаршина 31 полку. Після закінчення війни 8-го травня 1945 р. був зловлений Червоною Армією, переходячи р. Мур в Австрії. Втік з полону, повернувся домів і пішов до УПА. Там пройшов старшинську школу. Був помічником вставленого сотника "Ефреми" на Поділлі. Загинув 29 червня 1947 р. у бою над рікою Стрипою, між Никовим і Драгоманівкою.

● Поручник КОРЖАК Михайло, один із найстарших старшин-командирів "Чорного Лісу". Загинув у бою 30 вересня 1949 р.

● Хорунжий КОТЕЛЮК Ярослав - "Криляч", Поручник КУЧЕР Михайло - Яр Поручник МУРСЬКИЙ - чотовий 3 сотні піонерів у Дивізії, який із 150 вояками перейшов до УПА після боїв під Бродами.

● Сотник ІВАСИКІВ Ярослав - "Гарматій". Спеціаліст радіо-телефонного зв'язку у Дивізії, після прориву з оточення зголосився до УПА. Загинув у бою на Бойківщині.

● Хорунжий ПЕТРІВ Святослав - "Коко". Чотовий 2 сотні 31 полку з чотою дивізіонників перейшов зі Словаччини через Карпати до УПА у січні 1945 р.

● Поручник ОЛЕСНИЦЬКИЙ Яромир - "Ярий" пішов 18 липня 1944 р. із 14 польово-запасного куреня, який стояв у с. Куткорі, біля Красного, і зголосився до УПА. Там заложив шпиталь УПА і провадив курси для медсестер.

Загинув вночі 2-3 березня 1945 р.

● Професійний боксер зі Львова, який ще перед другою світовою війною виступав у матчах у Північній і Південній Америці поручник ХОМА Осип Вільгельм, званий - "Боксер". Командував сотнею "Дружинників", яка була частиною куреня "Черника".

● Поручник ЛЕВИЦЬКИЙ Святослав - "Міко", "Сьвентек". Старшина Дружин Українських Націоналістів і пізніше Дивізії. Як командир 9 батареї, 14 артилерійського полку, після боїв під Бродами, пішов до УПА. Згодом зі своїм другом з ДУН - полк. УПА Юрієм Лопатинським прийшов на Захід. Левицький ствердив, "що відносно участі членів Дивізії в УПА за час могого 16 місячного побуту в лісі я не зустрічав ні одного відділу УПА, де не було б бодай кількох хлопців з Дивізії".

● П'ять років після закінчення другої світової війни, дивізіонники, які: Левко БАГЛАЙ - "Радист", Теодор РАЧ, КНИШ, МАЛИК, ЯСІНСЬКИЙ і інші, були скинуті на парашутах з літаків на терени Радянської України, і більшість з них полягли героїською смертю, зражені подвійним англійським агентом контррозвідки і генералом НКВД - Кімом Філі.

● У боях під Бродами і Золочевом, загинули визначні старшини Дивізії Визвольних Змагань України, такі, як: співтворець Листопадового Зриву, 1 листопада 1918 р. - сотник Дмитро ПАЛІВ, полковник Армії УНР і командир тяжкого дивізіону 14 полку артилерії - у Дивізії - майор Микола ПАЛІЄНКО, трубадур гетьманського руху в Україні, - підполковник Сергій ЄВТИМОВИЧ і тисячі вояків.

Після закінчення війни на поселеннях дивізіонники вложили для добра нашого народу - у виховній, освітній, духовній, науковій, громадській, політичній, матеріальній ділянках - максимум зусиль, щоб нести правду і допомогти зміцнити і закріпити демократичну, самостійну і соборну Українську Державу.

("Вісті комбатанта")

З ПРИЗАБУТИХ СТОРИНОК ЖИТТЯ В ТАБОРАХ ВОЄННОПОЛОНЕНИХ

Десь у перших днях нашого побуту в Бельярії (Італія), після сніданку я звик підходити до білого дому посеред пшеничних ланів, де примістився наш штаб, щоб вловити якісь новини. Бо ж у штабі мали польовий радіоприймач, та один із писарів опрацюював радіовісті. Зразу їх відчитували перед штабом, пізніше вивішували на дошці для цікавих, а потім розмножували і роздавали по полках.

Отож підходжу до штабу, докруги вештаються наші хлопці, хто за новинами, хто за куском хліба чи за папіросою... А перед штабом стояв довгий стіл. За столом сидів старший віком жид в уніформі англійського лейтенанта, а перед столом зіщулившись стояли щось із шестеро старших віком полонених.

Офісера було яких 40 років, на голові в нього синій берет, а на рамені шестикутна Давидова зірка. Він саме розмовляв з якимось білявим високим на зріст чоловіком. Говорив по-польськи та розпитував його звідкіля він родом.

Пізніше хлопці розказували, що той жидок, називав нашу Дивізію - Дивізією Кубійовича, про яку висловлювався з приривтомом. Але хоч того роду вислів був провокативним, то не було ніяких сцен, ані проявів антисемітизму.

Чого приїздив до нас той жид, і які наслідки його візиту - не знаю. Бо тоді за кілька тижнів приїхали офісери радянської армії, щоби шукати охотників для репатріації.

ПАРОЛІ

Тиняючись по пшеничних чи кукурудзяних загонах, люди те й робили, що ловили всякі вісті - "паролі" і переживали та хвилювались...

Нас тоді було біля 15 тисяч полонених, не лише самих дивізійників, але і всяких інших принагідних людей, загнаних разом за дроту. Після візиту того жида, пішла "пароля", що нас забере до себе Польща.

Друга "пароля" опиралася на віщування якогось ворожбита була того роду, що за кілька місяців помре Джигашвілі, весь СРСР розлетиться й ми зможемо повернутись додому...

Та всякі реалісти те дуже вірили в ці пророкування, тому мріяли про візді до Канади.

Та ще люди не жились добре з тією "паролею", не обміркували всього як слід, коли вже нова вістка поширилася. Нас приймає до себе Абіссинія, для розбудови сільського господарства тієї країни. І врешті хтось пустив вже начебто певну "паролю", що нас приймає як колонізаторів до себе Парагвай...

Коли нас привезли з високих Альп під Клягенфурт, на болото, там були вже три окремі табори, необведені дротом, ані обставлені вартовими. Найдальше був висунутий наш табір, що

вміщував пару тисяч дивізійників. Ближче до міста був табір Вермахту, від якого ми одержували харчі. А трохи збоку, біля німецького, був табір цивільних біженців.

У нашому таборі не було ані лікарів, ані медпункту. Тож за порадом якогось німця, я вдався до медпункту, що був при цивільному таборі. Там лікарем був росіянин - високий, білявий і якийсь дуже апатичний. Тричі я був у нього. Він мазав мою ступню якоюсь густою, зеленою маззю. Мене не розпитував, хто я, поставився зовсім байдуже. Коли я втретє зайшов до нього, він знову помазав ногу тою ж маззю і сказав: "Ногу я вам вилікував. Прошу більше не приходити. Я знаю, що ви з Дивізії, але я лікар і лікую однаково своїх друзів, як і своїх ворогів..."

Як тут було розібрати, хто приятель, а хто ворог?

АВСТРІЙСЬКА ПОЛІЦІЯ

Важко в голоді приходилось нашому братові жити на тому болоті, під голим небом. Раз у день гаряча кава, раз гаряча зупа і одна хлібина на 20 людей...

Пішли промисли, бо вихід був війний на всі сторони світу. Зразу міняли коши, білизну. Потім плащі, а то й черевки... Хлопці бродили босяком по болоті. Врешті пішли вози та коні.

Хтось здогадався, що замість вестти коня на ризиково продаж, бо фермери боялись купувати, то хлопці вночі убивали коней і варили юшку, щоб хоч трохи втамувати голод. А на другому тижні нашого перебування на тому болоті, трапився такий випадок. Гурт очайдухів, взяли малий візок, яким привозили харчі до наших кухонь й пішли в село начебто продавати. Але вони заздалегідь розвідали, де фермер мав підготованого кабанчика. Коли він приїхав в поле, вони поцупили кабанчика, поклали на візок, та ввечером привезли на болото. Цілу ніч варили... і мені кусок м'яса попався з того кабанчика. Одного наші хлопці не залишили - зварили половину м'яса, а решту залишили на наступну ніч... А над ранком приїшли аж 5 австрійських поліцаїв у зелених мундирах. Старший з них, ввічливо запитав одного з наших підстаршин, звідки взяли того кабанчика. Той відповів по-німецьки, що це його діло. Поліцаї наполягали, що не зовсім так, бо в такому то селі у фермера вкрали кабана і що це зробили українські вояки. Поліцаї назад забрали половину м'яса з того кабана і поїхали до фермера аби ввізнавав.

А цей молодий підстаршина з своїми приятелями, взяли свої напелечники й пішли до сусіднього цивільного табору.

Наступного дня знову прийшли 5 австрійських поліцаїв забирати решту наших возів, а наші хлопці встигли познімати з них колеса і поламали деякі частини. Поліцаї лиш покивали головами й залишили все, як було. Увечері вози були наново обладнані і хлопці потягли їх знову на обмін в село на хліб чи картоплю.

НАШІ ДРУЗИ

Саме в час, коли нас почала відвідувати радянська репатріаційна комісія, наш командант табору, ген. Михайло Крат видав строгий і не всім зрозумілий наказ: щоб всі полонені, як день так і ніч вдягали й ходили лиш в підштанцях. А справа була проста. Не маючи змоги митися, полонені підставали воші. Пригадую, як хлопці влаштовували "полювання" та із одної сорочки вилувлювали 100, а то і 200 вошей. А італійські воші були дуже зажерливі, несамовито жерли та висмоктували кров із нашого "козацького білого тіла"...

Нашими друзями в поборюванні вошей були чорні та червоні мурашки. Вони як по команді вилувлювали витрушених із сорочок вошей і тягли їх до своїх гнізд. Другими нашими союзниками були малі зелені ящірки. Вони свобідно бігали поміж нами, та спритно ловили витрушених вошей і несли у тріщинки землі. Поміч ця була дуже вигідна, бо душити вошей ми просто не встигали. Витрушували просто на землю, а іноді з рубців на одежі вигортали ножем. Це все проводилось здалека від наших спальних халабуд, де і мурашки та ящірки почували себе вільніше.

Так пройшов весь липень 1945 р., а обіцяного нам червоного пороху Д.Д.Т. від якого воші втікали, ми не отримали, як нас потішали з команди.

По таборі розійшлась вістка, що до нас приїдуть голова радянської репатріаційної комісії на Італію, ген. Голіков. Він хоче все сам побачити, поговорити...

Наші офіцери провели огляд людей і всім старшим, хворим чи затурбованим, наказали перейти до окремого намету в кінці табору, щоби на загальній збірці не псували бадьорого вигляду та постави наших вояків.

Від входових воріт, без англійського супроводу увійшов до табору генерал без зброї в товаристві двох пань в уніформах старших лейтенантів. Сам він середнього росту, худорлявий, приблизно 40 років. Коротко підстрижений, без вусів, чисто поголений. Одягнений був у тонку батистоно сорочку та сині штани із добротного англійського сукна. А на ногах нові, жовті черевики з тонкої шкіри. Він пильно розглядався на всі боки, сміливо, але водночас і добродушно, співчутливо.

Спочатку він зайшов до приміщення штабу. Поговорив з ген. Михайлом Кратом, а потім попрямував поміж намети. З нашого штабу ніхто його не супроводжував. Не знаю, як він почував себе і його супутників, серед маси напівголих таборників?

Обидві пані були вдягнені у новісінькі білі

близючки, синенькі довгі спідниці. На ногах малі білі шовкові шарпетки та новісінькі італійські жовті черевики, а на головах сині берети з великими червоними зірками. Вони теж не мали зброї.

Проходячи поміж рядами нашого вояцтва, генерал пильно приглядався так як бушімто прицинювався... Мені згадалось, як американські плянатори на біржі праці оглядали робочу силу - негрів.

Без належного харчу, без праці, при повені всяких вигадок - пароль, багато полонених взяли заробляти ворожою. Знайшлися усякі астрологи, хіроманти, окультисти. Ворожили скорий поворот до рідних, виїзд до Канади, чи прямо чудове звільнення і це коштувало три англійські сухарі. Можна було платити за послугу німецькими марками чи італійськими лірами.

А таких ворожитів у нас набрилоось чимало. Я не чув про всіх, але підрахувавши тих про яких я чув, то їх було більше 50 осіб. Можна сміливо сказати, що в нашому таборі того роду промислом займались біля 100 осіб. І чого людина не подумается, коли хочеться їсти.

Читав я багато спогадів про наш табір, та якось ніде не зустрів згадки про карликів у нашому таборі. А було їх троє, мабуть, у першому полку. Коли пересічний ріст наших дивізіонників сягав від 165 до 180, то ріст трьох, мабуть, не досягав 120 см. Два з них відсиджувалися у шатрі чи біля шатра, а один весь час вештався по таборі. Всі вони були вдягнені в новенькі німецькі, добре пошиті уніформи. А цей, що ходив по таборі, був завжди веселий, жартівливий і на всякі докучливі слова мав жартівливу відповідь. Той весельчак називав себе "Дідом морозом".

Куди вони ділись, бо до Англії вони з нами не виїхали? Де вони тепер?

Коли я виїздив з Беллярії до Ріміні, то мав нагоду глянути у дзеркало, це вперше за час перебування в полоні. Я сам себе не пізнав. Бо оце перший раз в житті моє рябе обличчя зазмагло. А теж все моє тіло під ультрафіолетовими променями сонця - загоріло і стало смагляве. Та, мабуть, рекорд у засмагненні здобув наш культ-освітник Богдан Литвинович. Пригадую його, як він завжди, коли інші крилися від сонця де лиш могли, а він завжди сидів біля своєї хатини, спорудженої з консервних банок. Він був зовсім чорний із фіолетовим відтінком. Хтось мені розказував, що отримав листа з Канади, де люди передавали з рук до рук газету в якій саме була зникама Литвиновича, та й не хотіли вірити, що це український вояк так виглядає.

В наших таборових споминах часто згадується про котів, навіть пташок, але ніхто не згадав наших Рімінських собак. Немає вірного друга людини, як собака. Чи в горі, чи у щасті, вони приносять нам своє віддане прив'язання й моральне вдоволення своєю невідпукною дружбою.

Травень 1947 року. Наш табір готується до виїзду в Англію. Серед звалищ колись повного життя табору, сумно бігають три собачки, вони,

то скавучать, то сумовито завивають. Бігають поміж порозкиданих залишки наметів, кухонь... На собак ніхто не звертав уваги. Всі метушилися біля своїх клунків, пересукувалися з друзями, вели останні розмови із сеньйорами, що при дротах або й вели замінуку торгівлю.

Як саме попали в наш табір та коли ці три собачки - ніхто точно не знає. Є всякі здогади. Табір був обведений густим дротом у 5 метрів висотою, а долом колючий дріт. Не пройдеш, не пролізеши. Був згодом, що німецькі шофери, які довозили нам харчі підкинули їх. Інші твердили, що це наші, які працювали в "Іге Маріна", коли скінчили там працю, то перевезли собак до нашого табору.

Наші офіцери, а зокрема о. Емануїл Кордуба робив усякі заходи, щоб ми могли тих собак перевезти до Англії. Але всі старання не вдалися. А мені ж досі вони згадуються, що охоче ділили з нами нашу долю. Не дивлячись якою вона нам випаде...

В Бельярії наш табір розміщувався на ланках пшениці, кукурудзи й виноградної лози. Хлопці поприносили свої шатра і порозкладали полід мови при межі. Добирали собі друзів.

Я найішов ланку доспілої пшениці. Частина вижатої була вже у копах, а вузька смуга ще не вижата. Отож вирішив я поспати під тими коліцями. Як тільки стемніло, я добрався до одної копичі й спокійно та гарно проспав у ній до ранку. Пробудившись пішов до крану з водою, помитись. Відходив теж тицьку, бо довкола спали такі ж як і я шукачі нічелю та затишку.

Одного дня до табору заїхали італійські фермери везами, у які були запряжені воли і забрали всю вижату пшеницю. Тих пару днів не тільки добре спалося під копами, але й можна було затамувати голод, пережовуючи доспілі зерна пшениці... Та були теж випадки, що наші лікарі мусіли викачувати ту пшеничку з шлунків...

За пшеницею забрали і кукурудзу, яку наш штаб мусів обставити вартовими, щоб не вилуцили всього зерна наші голодомори. Залишився лиш зелений, недозрілий виноград. Та голодні полонені його об'їли де чиста. І знову лікарі не могли дати раду з біганкою...

Наш табір у Ріміні був розположений близько Адріатику. У 1946 році мені часом перепадала перепустка, то я виходив з табору то над море, то до Ріміні, щоб оглянути там старовинні будівлі та інші цікаві місця.

Весною та літом африканський вітер викликає на Адріатику ураган. Море шаліє і викликає на берег всячину. Від каменя до водорослів, всякі морські водорослі та рибу, як живу так і мертву. Також всякого дерев'яного мотлоху. Місяцями цілі вали залгають на чудовому піщаному березі, що тягнеться сотнями кілометрів. Після одного з ураганів, я, вийшов на берег і побачив його густо устеленого італійськими чоловіками. Тут і старики, жінки та діти, яких грузили на малі возики, а разом і те що

море викинуло на берег. Всі були в гумових чоботах, одягнені на чорно та в рукавицях. Збирали до кошів чи то руками, чи залізними гаками. Визбиравали все: і рибу, і каміні, і водорослі, і обломки дерев... Коли я наступного тижня вибрався до Ріміні, то пляж вже був чистий і сліду ніякого по урагані.

Про Миколу знали всі таборники. Яке його справжнє прізвище, не знаю. Це був кремений англійський вояк, який стояв при таборовій брамі та перевіряв усіх виїзжаючих на працю поза табір, а потім коли поверталися. Вивчав декілька українських слів. До хлопців ставився по-дружньому, але всю перевірку проводив досконало. Зокрема, всякі гандлярі і паскарі мали з ним чимало мороки.

Коли хлопці виїздили на працю, то він менше їх числив, а коли поверталися то все перекидав на грузовику, чи не має там кошів, черевик, або чогось іншого з військового одягу. Коли люди вертали з праці, то він знову вискакував на грузовик і вже по-українськи питає: "Масте ліри, вино?". Про нього згадав наш таборний гуморист В. Каплун в своїй "Осі", як цей добродушний Микола наділяв хлібом та вином яке відбірив у таборових спекулянтів при брамі, наших таборовиків, що за якісь провини сиділи в "калябуші" (арешті).

Потім на веротах ніс службу англійський вояк, якого по традиції наші хлопці називали "Петя". Але це була сіра і не цікава людина. Раз пропускав усе без затримки, то знову часами прискався до повертаючих з праці і годинами рився у грузовику та в одягу. Це був характер зовсім відмінний від Миколи. Хлопці його не злюбили.

У латаному наметі, зразу біля дротів, від німецького табору, прийшлося мені зимувати. Недалеко від мого намету, була прокопана каналізаційна віднога, яку спливали дощова вода, та сеч із туалетів, а теж всякі помій від кухонь та брудна вода з умивальників і пралень. Саме тою брудною канавою худорляві хлопці пролазили до німецького табору за всякою комерцією. Вони приносили черевики та годинники. У моєму шатрі жив та промишляв відомий на весь табір "пан дзигармайстер". Його клієнти були не лише наші хлопці, але теж і німці.

Був він високого росту, чорнявий з інтелігентним, але хитрим поглядом, одягався гарно і як мало хто мав добротні чоботи. Мусів мати якусь освіту, але яку, то ніколи не згадував, мав у шатрі свій столик на якому працював над всякими годинниками, які йому давали до направи таборові поліцаї, офіцери, або привозили німецькі шофери. Привозили годинники від німців, цивільних, італійців, а навіть і від польських вояків. Коли наш джуржний приносив каву, то пан майстер, сідав у своє саморобне крісло, по боках засідали його охоронці у ідунках парувала гаряча каву, а пан майстер вивмав зароблені сукхари та дилвся з своїми помічниками. Попиваю-

чи каву та з'їдаючи сухарі, пан майстер впроваджує погляд на мене, ніби чекаючи, щоб я прошив у нього хоч одного сухаря.

На чому полягав увесь бізнес пана майстра? Хлопці приносили всякі полуманні годинники. Майстер на скору руку встановлював якусь пружину із іншого зіпсованого годинника, щоб цей хоч якийсь час "чикав". Клієнт платив умовлену ціну і біг продавати "направлений годинник". Часто пан дингармайстер попереджав клієнта: "Продай чим скоріше, бо він довше чим дві години не буде "чикати".

Зараз за ровом був відомий табірний базар. До туалетів перед сном усі пішили всі, тож там легко було продати всяку всячину чи пом'якшити за сухарі або папіроси. Мінjali черевички, спідню білизну, рюшники, скарпетки, а навіть голки чи нитки, або гудзики. Окремо годинники та всякі саморобні інструменти. Найбільший попит був за сухарями та за папіросами. Моє полатане шатро було близько "толкушки" і шлу ніч було чути, то прокляони, що когось обманули та всяке інше.

Коли наші робочі групи працювали біля понижених автомашин і танків, то в таборі появились всякі вироби зі шкіри здертої з сиднь автомашин. Це були портфелі, гаманці і сумки. Додумались з деяких мідних частин, вимонтованих з танків, виробляти перстені, які добре відчищені виглядали як золоті. От і йшов торг на це "рімніське золото". Купували його не лише таборовики, але й німці, що їхали "нах гаймат", а то й швільні італійці Славні у нас були ярмарки, не гірші як у Нжинці чи Полтаві.

Мабуть, одною з важливих персон нашого табору був завідувачий одяговим магазином, старший віком учитель, поручник Мельник. Був він трохи чудакуватим, ексцентрик, то ж багато про нього всячини розказували хлопці.

Між картярями відзначався смагливий молодець з еспанською борідкою та червоним беретом. Одного разу він зайшов до магазину і каже: "Пане - я маю сорочки - допоможіть", а Мельник зміряв його від стіп до голови й відповідає: "Трохи зависоко...". Кмітливий картяр, повторяє своє прохання, але вже титулює "пане майор...", "трохи нижче" - відказує Мельник. Так дійшло врешті аж до "пане поручнику...", тоді Мельник відповідає "від того треба було почати". Потім питає: "А що буде із сорочкою?". А Мельник знову міряючи його від стіп до голови відповідає: "Поголіть свою Мефістофільську борідку - й годі, приходьте до мене". Він був трохи скуний тай бачив, що це людина, яка справді сорочки не потребує, то ж спідвався, що той бороди не поголіть без очевидної потреби.

Та ошукався. На другий день прохач знову прийшов у магазин, але вже без борідки. А

Мельник висуває нову перепону: "Я вам дам сорочку, якщо ви дасте в магазин свій берет". І сталося несподіване. Прохач зняв свій червоний берет (одинокий на весь табір) і поклав його на стіл. Видно, що сорочка вкрай була йому потрібна. Своєю, мабуть, програв у карти.

Спритні торгівці знали з виду англійських вартюнів. В одному місці під дратяну огорожу можна було продертись, але саме там була сторожева вишка, а в ній постійно був солдат з автоматом. Коли там стояв "знаний" нашим гандлярям англієць, то гандляр підходив до огорожі, показував йому годинника, а потім на прохід під драти. Коли англієць сказав "гут" - то хлопчисько пролізав під драти, біг до якоїсь італійської хати, там промінював свого годинника і тим самим шляхом вертав до табору. А вартюмово кидав часом пачку шигарок, а часом сотню лір.

Розказували гандлярі, що за одну, коли на варті був порядний вояк, то мабуть більше чим 10 гандлярів проходили тим шляхом у комерційних справах. Були й хороші англійські вартювики.

Ночі в Італії душі - сон не береться. А за дратями всю ніч погейкують на волів італійські фермери. Довкруги табору розкинулись на осушених болотах Мусолліні малі приватні ферми. У гарячому кліматі, земля двічі на рік дає плоди, тож фермери не дармують ні хвилини... Одної ночі під час орання поля стався вибух... Це зірвалася одна із мін, яку відступаючі німці залишили на полях. От і доробився італієць. Обірвало йому ногу та покалічило волів.

Коли німці виїздили до Німеччини, у червні 1946 року, то подарували нашим хлопцям з господарської сотні гарного великого чорного собаку. Цей собака був привчений до сторожової служби і розумів німецьку мову, чи радше німецьку команду.

Англійське командування призначило тому собаці харчовий пайок, як кожному полоненому. Вранці кухар давав собаці кусок м'яса та дещо з горюдини, а в обідню пору, той собака брав у зуби свою солдатську їдунку, ставав у чергу й підходив до котла по свою порцію зупи. Кухарі часто робили собі жарти - не хотіли дати йому зупи, а тоді Трезор починав скиглити і гавкати. Кухарі прохолоджували зупу, наливали йому лиш пів їдунки та подавали. Трезор зразу обнюхував їдунку, чи мовляв не загаряча, тоді обережно брав зубами за ручку та ніс у траву за кухню і обідав. У гарну погоду Трезор спав собі у траві, а коли дощіло, або був холод, то залазив у шатро господарської сотні, де мав своє місце біля бляшаної грюбки.

Деся у листопаді появилвся ще один собака такої ж породи.

КРИВАВІ СТОРІНКИ МИНУЛОГО

(Закінчення)

х

В кінці лютого 1946 року ми попали на ворожу заставу, відбувся бій. В лісах Струпувка загинули такі стрільці з села Гостова: Лисенчук Василь - ройовий Сміхованець, нагороджений хрестом третього ступеня, за тактику володінням зброї. Це був найздібніший стрілець у цьому курені. Віддавати почесьт з зброєю навчав стрільців. Любимець сотні, своїм веселим гумором розважав стрільців, додава їм сил до боротьби з ворогом.

Тож у Струпківських лісах загинув стрілець Мельничук Микола та Григорчин Михайло. У квітні 1946 року коло села Стари Кривотули загинув інструктор Грицак Іван Чорнота. Загинув як герой прикритий стрільців, наказав їм відступати, а сам став важкоранений. До останньої кулі, поле битви не покинув він. Оточений чекістами останньою кулею обірвав собі життя.

х

Чота Вихора продовжувала боротьбу з ворогами до грудня 1946 року. В листопаді чотовий Вихор був у лісі Гостові. До села не мав можливості зайти, в усіх селах стояли більшовицькі гарнізони. Їм допомагали яничари - ястребки, в яких були завдання охороняти села від бандитів. В яструбках були люди, які допомагали нам - УПА. З села Гостова Чота Вихора переходить лісами до села Бортники. Відтак у село Грушку 30 листопада і в ньому пробула до 2 грудня 1946 року.

х

Яничари донесли в Отинію про місце перебування чоти. Село обложили чекісти. Чота Вихора відступала з села боєм, щоб більшовики не спалили село. В цьому бою загинув чотовий Вихор, як герой. В цьому ж бою загинули багато стрільців і теж як герої, не здаючись ворогові. Стрільці казали: Краще смерть! - ніж здатися ворогові! Із словами Слава Україні! - вони прорвали облогу. З цього бою не багато вийшли живими. Найбільш віддані Україні стрільці з села Гостова, які від початку до кінця були вірні сини України, і за неї віддали своє життя: Василенчук Василь Мазепа, Романовий Василь Желзняк, Василенчук Михайло Гордій.

Так закінчилась героїчна боротьба ОУН-УПА з села Гостова.

х

Велику допомогу повстанцям у боротьбі з ворогом подавали наші героїчні дівчата. Вони надали велику допомогу в підпіллі, постійно тримали зв'язок, збирали та приносили їжу, вели розвідку. У грудні 1947 року біля хату у вєчорі, кагебісти зловили Гук Катерину станицьну Одарку і на очах матері замордували. Відвезли в Отинію і на свейському кладовищі закопали.

Незважаючи на тяжкі втрати в селі Гостові

боротьба продовжувалася. В серпні 1948 року, кагебісти арештують Семчука Михайла Борець ройовий і Острижнюк Софію Оксану ройова-розвідниця. На допитах у селі тримали дві доби, потім відвезли в Отинію. По дорозі Борець втік з рук катів, Острижнюк Софію тяжко побили, завели в ліс, у Гостеві і розстріляли. Тіло відвезли в Отинію і там закопали в землю, де й Катерину.

х

У 1949 році КГБ почало переслідувати Зборовського Василя Клим, Романовича Василя Желзняка, Острижнюка Михайла Іжак. Щоб уникнути переслідувань вони змушені були шукати праці в горах Карпатах, або на Донбасі, щоб спасти своє життя. Така доля була кожного, хто боровся за Україну і її народ.

х

У 1950 році більшовики зловили Семчука Михайла Борця і засудили його на 15 років ув'язнення. Острижнюка Івана, стрільця сотні Олега Бистрий забрали в Німеччину в армію. Він із зброєю втік з Німеччини додому. Два рідні брати були вбиті більшовиками, батька закатували в тюрмі в Отині.

х

Бистрий і Свистун протягом трьох років нагонили страх кагебістам і яструбкам. Вони боролись проти заснування колективів. У 1953 році яничари продали ворогам Острижнюка та Ількава. В селі Терновиця вони мали бункер під хатою. Хату обложили, шлий день до вєчора йшов бій. Вороги пропонували їм здатись у відповідь була автоматна черга. Обидва герої розірвались гранатною.

х

А боротьба у підпіллі продовжувалася. За кожним хто був у списках КГБ, ходили по два агенти, умовляли, погрожували, пропонували працювати на них. Хто відмовлявся, того переслідували. І далі учасникам УПА-ОУН доводилось переховуватись, щоб їх не вбили. Не зламав ворог гордий дух українського народу. У селі складали пісні про своїх героїв-односельців, їх співали в колі вірних друзів. Ми вірили, що настане той час довгожданий - незалежності України на тих кістках, що ними засіяна рідна земля, на тій крові, що нею вона полита.

х

Учасники ОУН-УПА, які лишилися живими від 1939 до 1991 років визвольних рухів, пережили такі страхіття, про які не знає історія світу. Довгий список учасників ОУН-УПА, жертв рук більшовицьких катів, запам'ятаються не на одне покоління. Найдовший список загиблих нашого села в районі. Пишемо їх імена в книгу пам'яті, нехай вони увійдуть в історію для

майбутніх поколінь як герої, що віддали своє життя за волю рідної України.

**Куц ім. Дмитра Вітовського села Гостова
Оттянянського району Станіславської області
МАРТИРОЛОГ**

загинувших членів ОУН-УПА села Гостова у боях з ворогом

1. Гарасимюк Володимир нар. 1901 р. Засновник організації ОУН в Гостові. Професор - викладач Тлумачської гімназії. Арештований в Тлумачі 1941 р. Його дальша доля невідома.

2. Василенчук Іван нар. 1898 року. Станичний четар УГА з 1918 року. Проколений багнетом 14 серпня 1944 року в селі Гостів.

3. Маснюк Михайло нар. 1911 року. Член ОУН. Закатований мадярами 1 травня 1944 року.

4. Торчук Данило нар. 1911 року. Закатований мадярами 1.5.1944 р. село Гостів.

5. Москалюк Йосиф нар. 1906 року. Член ОУН. Закатований більшовиками 14 серпня 1944 року в селі Гостів.

6. Федюк Микола нар. 1922 р. Розвідник кушового проводу. згинув 14 серпня 1944 року в селі Гостові.

7. Бабюк Павло нар. 1924 року, стрілець куша. Загинув 9 вересня 1944 року в селі Красилівка.

8. Дзюба Йосиф нар. 1896 року. Загинув 14 серпня 1944 року.

9. Довганюк Василь нар. 1912 року. Поляг 14 серпня 1944 року.

10. Базайчук Олекса нар. 1914 року. Поляг 14 серпня 1944 року.

11. Гуйдаш Михайло нар. 1900 року. Член УГА, ОУН. Стрілець кушового проводу. Поляг 14 серпня 1944 року.

12. Мельничук Пилип нар. 1902 року. Загинув 14 серпня 1944 року.

13. Гук Василь нар. 1914 року. Загинув 4 січня 1945 року.

14. Стельмашук Михайло нар. 1924 року. Загинув 4 січня 1945 року в селі Гостові.

15. Мельничук Василь нар. 1925 року. Загинув 4 січня 1945 року.

16. Романович Пилип нар. 1920 року. Ройовий розвідник. Згинув 20.3.1945 року.

17. Яшок Василь нар. 1898 року. Член УГА. Загинув 1 квітня 1945 року.

18. Острожнюк Федір нар. 1911 року. Стрілець Куша. Загинув у січні 1945 року.

19. Карабін Іван нар. 1920 року. Ройовий Розвідник Куша проводу Орел. Загинув у селі Гостові 1945 року.

20. Ковальчук Микола нар. 1922 року, стрілець Куша-Калина. Загинув 9 травня 1945 року в селі Гостові.

21. Козарук Михайло нар. 1916 року. Загинув 31 січня 1946 року в селі Гостові.

22. Гуйдаш Макар нар. 1916 року. Член ОУН. Санітар Куша Бурлака. Загинув у грудні 1945 року.

23. Сенчук Мартин нар. 1908 року. Розвідник

Куша Сокіл. Загинув у серпні 1945 року в селі Гостові.

24. Яшок Павло нар. 1898 року. Учасник УПА...

25. Тимчук Михайло нар. 1928 року. Його доля неznана.

26. Федюк Йосиф нар. 1911 року. Стрілець Куша. Загинув у березні 1945 року в селі Гостові.

27. Петришин Микита нар. 1916 року. Член ОУН. Стрілець Куша. Загинув у 1945 році.

28. Острижнюк Софія нар. 1924 року. Ройова розвідниця. Загинула в серпні 1948 року в селі Гостові.

29. Гук Катерина нар. 1921 року. Станична, згинула 3 грудня 1947 року в селі Гостові.

30. Тимчук Михайло нар. 1928 року. Його доля невідома.

СПИСОК ЗАГИБЛИХ ЧЛЕНІВ УПА

Сотень Олега, Богуна, Вихора із села Гостове

1. Оленюк Михайло нар. 1919 року. Сотений. Загинув 14 травня 1945 року в селі Гостові де є і похований.

2. Острожнюк Микола нар. 1927 року. Стрілець сотні Олега. Загинув у Чорному лісі 1 листопада 1945 року.

3. Гришак Іван нар. 1925 року. Інструктор ройового проводу сотень. Загинув 17 квітня 1945 року в селі Красилівка.

4. Гуйдаш Василь нар. 1928 року. Стрілець сотні Олега загинув у квітні 1945 року в селі Гостові.

5. Мельничук Микола нар. 1923 року. Стрілець сотні Олега, Богуна і Вихора. Загинув у селі Олеша 1944 року.

6. Шевчук Василь нар. 1916 року. Стрілець сотні Олега, загинув 4 травня 1945 року в селі Гостові.

7. Таркевич Василь нар. 1922 року. Старший стрілець сотні Олега, загинув 4 квітня 1945 року в селі Гостові.

8. Лисенчук Василь нар. 1922 року. Старший стрілець сотень Олега, Богуна і Вихора. Загинув - кінець лютого 1946 року в селі Струпків.

9. Григорчин Михайло нар. 1908 року. Стрілець сотень: Богуна і Вихора. Загинув у лютому місяці 1946 року в селі Струпків.

10. Сапа Яків нар. 1913 року. Стрілець сотні Різуна. Загинув 1 листопада 1944 року в Чорному лісі.

11. Острижнюк Микола нар. 1922 року. Розвідчик сотень Олега і Богуна. Загинув 17 січня 1946 року.

12. Острижнюк Іван нар. 1927 року. Стрілець сотень Олега і Вихора. Загинув у червні 1953 року в селі Терновиця.

13. Яшок Михайло нар. 1920 року. Розвідник сотень Олега і Богуна. Загинув у грудні 1945 року в селі Михальків.

14. Ільків Михайло нар. 1923 року в селі Кривотулі. Кулеметчик сотень: Олега, Богуна і Вихора. Загинув у селі Терновиці 1953 року.

РОДИНИ ВИВЕЗЕНІ НА СИБІР І ТАМ ЗАГИНУЛИ

1. Романович Микола
2. Романович Марія
3. Федюк Микола
4. Федюк Марія
5. Лисенчук Василь
6. Гуйдаш Марія
7. Лисенчук Олена
8. Яшок Пилип
9. Яшок Анна
10. Яшок Олена
11. Стельмашук Микола
12. Стельмашук Марія
13. Тимчук Роман
14. Остапович Микола з родиною

ЧЛЕНИ ОУН УПА

Які відбували покарання в більшовицьких тюрмах і таборах

1. Яшок Михайло	нар. 1922	2 роки
		Повернувся
2. Острожняк Володимир	нар. 1920	2 роки
		Повернувся
3. Кудельський Михайло	нар. 1922	10 років
		Помер
4. Яшок Пилип	нар. 1921	10 років
		Помер на Соловках
5. Кришук Іван		10 років
		Повернувся
6. Зборовський Онуфрій	нар. 1913	10 років
		Повернувся
7. Романович Василь	нар. 1925	10 років
		Повернувся
8. Яшок Матвій	нар. 1911	10 років
		Помер
9. Перс Станіслав	нар. 1928	10 років
		Повернувся
10. Яшок Микита	нар. 1908	15 років
		Помер
11. Гук Пилип	нар. 1927	10 років
		Повернувся
12. Деревенчук Юрко	нар. 1926	10 років
		Повернувся
13. Мельничук Панас	нар. 1917	10 років
		Повернувся
14. Гук Микола	нар. 1918	10 років
		Повернувся
15. Романович Яків	чар. 1912	25 років
		Помер

16. Романович Василь	нар. 1922	15 років
		Повернувся
17. Федюк Іван	нар. 1920	20 років
		Повернувся
18. Семчук Михайло	нар. 1921	15 років
		Помер
19. Тимчук Роман	нар. 1894	15 років
		Помер
20. Маркавич Марія	нар. 1927	10 років
		Повернулась
21. Романович Катерина	нар. 1924	
22. Острижнюк Софія	нар. 1926	10 років
		Повернулась
23. Яшок Петро	нар. 1911	10 років
		Помер

ЧЛЕНИ ОУН УПА ЩО ЩЕ ЖИЛИ ДО 1992 РОКУ

1. Романович Василь	1921
2. Василенчук Михайло	1924
3. Василенчук Василь	1926
4. Лисенчик Йосиф	1922+
5. Лисенчук Михайло	1925+
6. Карабін Петро	1927
7. Остапович Антон	1925
8. Зборовський Василь	1920+86
9. Чокан Богдан	1926+
10. Остриженюк Мих.	1912
11. Семчук Василь	1910

КОРОТКА ІСТОРІЯ СОТНІ ОЛЕГА І ОУН УПА ГОСТОВА

Зібрані матеріали про подані події і персонажі, подано ще живими учасниками УПА з 1940-1993 років. Ця невеличка частина історії, яка збереглася в пам'яті учасників. Архіви не збереглися.

Цю історію підтверджує бунчужний сотні Олега, житель міста Отинії Петрик Ілько, що повернувся після 15 років заслання на Сибір.

Члени ОУН-УПА, які писали цю історію:

Романович Василь Йосип.
Василенчук Михайло
Василенчук Василь
Федюк Михайло
Романович Василь Мик.
Романович Ольга Карп.

УКРАЇНЦІ В ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАННЯХ КРАЇН - УЧАСНИЦЬ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Будь-яка війна стає важким випробуванням для кожного народу, надто для долі багатостраждального українського народу в часи другої світової війни.

Для українства, - і того, яке проживало в Україні, і того, яке було розкидано по світах, - війна набула особливо трагічного, екзистенційного, доленосного характеру. Драматизм становища посилювався тим, що військовий апокаліпсис, вогненним виром обпікши кожну українську душу, поставив братів по крові одного проти одного по обидві сторони лінії фронту.

Український елемент становив не лише значний відсоток Червоної Армії, але й відчутну частку збройних формувань Німеччини, Румунії, Англії, США, Канади, Франції, Польщі, Чехо-Словаччини та інших країн.

Нааявність українських підрозділів в арміях воюючих коаліцій витікала із складності українського питання, різних позицій в оцінці цього важливого фактору в перебігу подій 1939-1945 років.

Найчисельніша українська діаспора мешкала в Канаді. Емігранти з України, котрі в різні часи та внаслідок різних причин перебрались до Північної Америки, неоднаково сприйняли початок німецької агресії, в середовищі прорадянської орієнтації панували антигітлерівські настрої, в той час, як члени об'єднань націоналістично-державницького спрямування сподівались на те, що розвиток подій може підготувати умови для відновлення Української суверенної держави.

З міркувань національної безпеки канадські власті потурбувались про відповідний контроль. Після нападу нацистів на Польщу та оголошення Великобританією війни Німеччині окремих осіб української спільноти звинуватили в неояльності й ув'язнили до канадських трудових таборів. Кілька десятків активістів потрапили до тюрем разом з німцями та італійцями за підозрою у пронацистських симпатіях.

Коли ж Канада стала членом антигітлерівської коаліції, до її збройних сил дістали доступ члени української громади. За різними джерелами в канадській армії служили в період війни від 35 до 50 тис. українців. Навіть за найбільш стриманими оцінками слід визнати, що 11,4 відсотків українських канадців добровільно одягли канадську уніформу. Вони проходили службу на американському континенті і в Гонконгу, де втрати серед них досягли 34 проц. загальної їх

кількості, відзначились в боях біля Дьєпу, відважно бились з ворогом у складі королівських військово-морського та повітряного флотів.

Схожу позицію щодо українців, розселених у США, займала державна адміністрація цієї країни. Патріотично настроєні українці сповна скористалися можливістю зі зброєю в руках захищати свою нову батьківщину, яка дала їм притулок і добробут. У різних службах американської армії під час війни нараховувались кілька тисяч етнічних українців. Багато з них з боями дійшли від узбережжя Нормандії до Ельби.

Досить стримано зустрів визвольні настрої в українському русі британський уряд, який, поперше, засуджував насильство українських націоналістів проти польських владних структур, а, по-друге, інкримінував оунівцям співробітництво з Німеччиною.

Однак, незважаючи на це Англія, а разом з нею і Франція по-своєму розгрізували українську карту. Ось лише один досить красномовний факт. В інформації нацистської політичної розвідки від 3 березня 1940 р. відзначалося: "З початку війни активізувалась діяльність ворожих держав стосовно Радянського Союзу. Вони, приділяючи цьому питанню підвищену увагу, висунули лозунг про "звільнення від іга Москви і всіма засобами намагаються залучити на свій бік представників його народів. Активність Парижа і Лондона виявляється, наприклад, у створенні "українського легіону" у Франції та національних частин кавказців у армії Вейсена".

Поряд з великою політикою мали місце також прояви високих людських якостей: близько 7000 українців, які мешкали у Франції та гуртувались навколо Українського Народного Союзу, добровільно зголосились стати на захист нової вітчизни від коричневої чуми. 5 тисяч, визнаних придатними до військової служби, в складі Іноземного Легіону брали участь у всіх великих боях з гітлерівцями у Фландрії, під Седаном, над Соною (травень 1940), а відтак над Сеною, Марною, Соною (червень 1940 р.).

У ході вигнання загарбників з Франції до складу Іноземного Легіону увійшли вояки, які втекли з частин української дивізії СС "Галичина", коли восено-літом 1944 р. навчались на французькій території. Значна кількість українців увійшла до польських та чехословацьких військових формувань. Вони створювались на

території СРСР у ході війни. Українці - колишні громадяни Польщі - вступали до польської армії, яка восени 1941 р. сформувалась поблизу Куйбишева. Частина війська (2-й корпус під командуванням генерала Андреса) 1942 року виявила бажання залишити територію СРСР і в складі британського військового контингенту взяла участь в боях у Єгипті, Лівії та Італії.

Після захоплення німецькими військами Польщі її уряд з рештками польських військових підрозділів почав формувати на території Франції нову армію, куди залучались усі польські громадяни, а також і етнічні українці. Слід відзначити, що завдяки зусиллям УНС французькі власті дозволили українцям самостійно вирішувати дилему: рекрутуватись до польських частин чи до французького Іноземного Легіону.

Влітку 1943 р. на території СРСР, поблизу м. Новохоперськ, почалося створення першої чехословацької бригади ім. Л. Свободи. З 15 тисяч її бійців та офіцерів 11 тисяч були закарпатськими українцями. У кровопролитних боях з агресором воїни продемонстрували стійкість, непереборну віру в перемогу і любов до рідної землі. По завершенню війни більшість з них були репатрійовані до СРСР.

Значні труднощі виникають при встановленні чисельності українських збройних сил, котрі воювали на боці Вермахту. Це пояснюється втратою (можливо, остаточною) багатьох документів, які могли б пролити світло на цю проблему. Та все ж спробуємо подати приблизні оцінки та узагальнення.

Мотивація для участі українців у війні під прапорами третього Райху була різною: для одних - це сподівання здійснити запозитну мрію про українську державність, для інших - вибір між життям і смертю, зроблений в таборах для військовополонених, де гітлерівці рекрутували новобранців для різного роду національних частин.

Виникнення перших військових одиниць у стані Німеччини пов'язувалося з наступним намаганням керівництва ОУН започаткувати збройні формування, які в умовах війни мали стати ядром національної армії й гарантом будівництва суверенної держави. Політичне вістря цієї доктрини спрямовувалося проти імперіалізму Радянської Росії, апеляція ж до Німеччини пояснювалась тим, що та була єдиною в той час реальною силою, здатною протистояти більшовизму.

Нацистські верховоди мали свої плани щодо Українських збройних сил, їх збирались використати для карально-політичних заходів у якості інформаторів та перекладачів.

Весною 1941 р. з Дружин українських націоналістів ОУН Бандери під егідою ОКВ та при підтримці абверу створюються "Організація Роланд" та спеціальний відділ "Нахтігаль". Серед їхніх завдань передбачалося: забезпечення умов для просування німецького війська по неокупованих територіях, "роззброєння росія", охорона транспортів з військовополоненими.

350 вояків батальйону "Роланд" носили чеську уніформу з жовто-блакитними нарукavianими пов'язками, на яких значилося - "Німецький вермахт". Бійці "Нахтігаль" були одягнені в польові мундири Вермахту. Вищий командний склад обох частин був німецьким, поряд з шим командирами з українського боку призначені Є. Комбігуші ("Роланд") і Р. Шухевич ("Нахтігаль").

Проголошення незалежної Української держави у Львові 1941 р. спричинило до усунення українських батальйонів від активних дій з "політичних міркувань". У вересні 1941 р.

Гестапо арештувало і відправило до концтабору українських офіцерів "Роланд" полковника Р. Ярого, капітана Барабаша, Л. Ортинського та двох молодших офіцерів. Також нетривалим виявилось існування спецвідділу "Нахтігаль". Шухевичу, який разом з кількома офіцерами перебував під арештом у Львові, вдалося втекти, і пізніше він очолив Українську Повстанську Армію (УПА).

Таким чином, сподівання проводу ОУН Бандери на те, що перші українські формування в складі Вермахту стануть осередками нової, суверенної України не здійснилися.

Однак ілюзії щодо українського національного відродження за умов підтримки з боку третього Райху були надто живучими в середовищі української громади. Її дехто діячі (проф. В. Кубійович, К. Паньківський, котрі стояли на чолі Українського Центрального Комітету), плекали надію в лоні Вермахту відродити українську бойову одиницю, яка боролася б проти більшовизму і за створення незалежної, союзної Німеччині держави.

Німецьке головкомандування, враховуючи відчутні втрати на Східному фронті та виключаючи будь-який політичний контекст, пішло на створення військової формаші з населення Галичини, прагнучи, окрім іншого, ще й відвернути місцеву молодь від національного антинімецького підпілля.

В. Кубійович так пояснював свою позицію, ініціюючи створення української частини: "В момент творення дивізії була для мене ясна поразка Німеччини. З одного боку, всі ми, хто прикладав зусилля до реалізації ідеї української дивізії, мали надію, що поразка Німеччини не буде рівнозначною з перемогою Советів та що на терені Східної Європи постануть такі умови, що поневолени німцями і більшовиками народи могтимуть стати до боротьби за незалежність.

Проти створення дивізії на таких засадах виступили керівники обох течій ОУН. Приблизниці С. Бандери дорікали німецьким авторам проекту його регіональним характером, вихолощенням політичних аспектів, категорично вважаючи, що "українська кров може бути пролита тільки за Українську державу і в лавах Української армії".

Противником створення дивізії був заступник

голови ПУН О. Ольжич. Генерал М. Капустянський підтримав позицію В. Кубійовича. Член ПУН (Проводу українських націоналістів) полковник Р. Сушко дотримувався неврагальної позиції.

Як би там не було, а вже 28 квітня 1943 р. губернатор Галичини Вехтер урочисто оголосив про створення організації Добровольчої дивізії СС "Галичина".

Думки дослідників щодо кількості добровольців, які виявили бажання стати дивізійниками, розходяться. Так, В. Косик обмежує це число до 62 тис., а професор Колумбійського університету Д. Х. Стейн доводить його до 100 тис. Більш вірогідними видаються оцінки відомих вчених В. Вергін і Т. Гунчака, які вважають, що до початку червня 1943 р. зареєструвались близько 80 тис. добровольців.

З наведених вказаними авторами німецьких документів з'ясовується, що з 81,999 рекрутів 53 тис. - були визнані придатними до призову, 42 тис. - включено до списків призвоників, 25,600 - отримати повістки, 19,047 - закликано до служби.

Призов до дивізії тривав і надалі. Так, у листопаді 1943 р. до неї влилось 6000 добровольців. Показово, що навіть не примірявши уніформи, новобранці відразу приймали присягу. Її текст не залишає жодних сумнівів у тому, що воляки-українці мали стати гарматним м'ясом для гітлерівської машини.

На рубежі 1943-44 років особовий склад дивізії нараховував 18 тис. чоловік. У червні 1944 р. 14 Військова гренадерська дивізія СС (Галицька 1), як її стали офіційно називати з 27 червня, була підпорядкована XIII армійському корпусу 4-ї танкової армії Вермахту і одержала завдання утримувати 36-км ділянку фронту поблизу Бродів. У результаті кровопролитних боїв з частинами Червоної Армії зданала втрат у 7000 осіб. Близько 4000 полеглих і 100 поранених - такою була ціна дивізійників за патріотичні і водночас утопічні дії своїх керівників.

Відійшовши до Словаччини на переформування командування дивізії в січні 1945 р. дістало наказ про передислокацію в Югославію, де вела бій з партизанами Й. Б. Тіто і була кинена на фронт в Австрії.

В перші дні травня 1945 року командування дивізії шукало можливості уникнути радянського полону, скласти зброю перед англійцями чи американцями. Частина бійців це вдалося.

Близько 10 тис. дивізійників з таборів у італійських містечках Белларія та Ріміні були перевезені до Англії, звідки частина з них виїхала до США та Канади.

Великі контингенти військовополонених - червоноармійців уже з перших місяців війни навели німецький генералітет на думку, що їх можна використати проти радянських військ. Протягом 1942-43 рр. під керівництвом генералів Гельмга і Кестрінга виникають численні національні "добровольчі формування" з ко-

лишніх радянських солдатів та офіцерів, яких вербували у таборах військовополонених спеціальні органи.

У розвідносенні 33/67 опергрупи НКВС М. С. Хрушова від 1.IX.42 р. повідомлялось, що подібні зусилля німці помічені в Києві, Дніпропетровську, Харкові, Сумах, Полтаві, Кіровограді, Сталінській області, в західно-українських областях. У Білопідлі на Сумщині частини так званої "української армії" нараховували 1500 чоловік, в Сумах - 2500, Сталінській області - близько 2000 чоловік. У доповідній записці тому ж Хрушову від 23 квітня 1943 р. Український штаб партизанського руху повідомляв, що в м. Шостка німці мобілізували нібито для відправки на роботу до Німеччини 5 тис. чоловік. У дійсності ж їх обмундирували і відправили на фронт.

У кінці 1942 р. в м. Ромни Сумської області були створені змішані підрозділи з представників різних національностей - всього 5 батальйонів по 1900 чоловік у кожному (9500 тис. чоловік). Батальйони призначались для відправлення на фронт. У м. Дніпропетровську був сформований добровільний козацький корпус у складі 2 дивізій по 3 полки (разом - 15,000 чоловік).

Все це були регулярні бойові одиниці, як частини Вермахту.

Упродовж війни німецька окупаційна адміністрація на всій захопленій території спиралась на цілу систему поліцейських формувань, створених з місцевих жителів. У Польському генералгубернаторстві питаннями охорони громадського порядку займалась "Допоміжна українська поліція", в Рейхскомісаріаті України - "Допоміжна українська поліція на службі німецького вермахту".

Українська поліція підпорядковувалась безпосередньо німецькій адміністрації, а в ході каральних чи інших операцій - відповідній німецькій частині. Уніформою таких підрозділів слугували мундири Вермахту чи німецької поліції, подекуди з українськими відзнаками. В тиллових районах німецька адміністрація створювала з військовополонених червоноармійців та місцевого населення (на контрактній основі) "гвісів" - команди по виконанню допоміжних функцій для армії (транспортуванню, постачанню), які підпорядковувались місцевим органам влади - ортскомендатурам. З кінця 1942 р. їх почали озброювати, включаючи до діючих армійських частин.

З українців формувались також охоронні сотні (гундербтафен), батальйони або курені, які мали забезпечувати охорону важливих комунікацій, баз, мостів, адміністративних установ і т. п.

Охоронні курені дислокувались у всіх великих містах України і Білорусії. На початок 1943 р. кількість бійців у цих воєнізованих частинах сягала загалом 1.500.000 чоловік, з них близько 300.000 були українцями. Після того, як гітлерівці відступили з території УРСР і БРСР, з

поліцейських підрозділів формувались підрозділи власівської РОА й Українського визвольного війська (УВВ).

Частини української допоміжної поліції часто залучались до проведення арештів, облав, розстрілів та інших каральних акцій проти шкільного населення не лише України, але й Білорусії, Польщі, Словаччини, Югославії. Вона була складовою потворного апарату геноциду, створеного людиноненависницьким режимом і спрямованого на розкол і самознищення українського народу.

Створена під безпосереднім керівництвом Гімлера Російська визвольна армія (РОА) на чолі з генералом Власовим на початку 1945 р. нараховувала в сухопутних підрозділах 45 тис. солдатів і 5 тис. - у військово-повітряних. У 1942-1944 рр. у складі РОА воювали кілька тисяч українців - колишніх військовополонених. Взимку і навесні 1944 р. на вимогу Розенберга частину українських відділів, що входили до РОА, було відокремлено, як батальйони Українського визвольного війська (УВВ).

УВВ не мало власного головнокомандування, підпорядковувались в оперативному відношенні Вермахту. Для екіпірування особового складу використовувалась звичайна німецька уніформа, на лівому рукаві знаходився щитик блакитного кольору з вигаптованим жовтим тризубом та буквами УВВ. За даними дослідників Українське визвольне військо загалом нараховувало 180 тис. чоловік.

Підводячи підсумок, можна повернутись до причин того неодномірного явища, яким був український солдат у мундирі чужинця. Українці воювали на боці Німеччини з кількох основних

причин: одні - з політичних мотивів (мрія про суверенну Україну, ненависть до сталінізму), інші - в безвихідній ситуації (німецький полон, страх перед НКВС і ГУЛАГом), якась частина - на знак помсти за пережиті кривди (розкуркулювання і терор проти власних громадян в СРСР, переселення народів, утиски на релігійному рівні). З огляду на це правомірним уявляється поділ всіх формувань, які воювали пліч-о-пліч з німецькими частинами, на дві групи: до першої - входять українські й неукраїнські військові угруповання, які виникли на базі політичних концепцій - Український Легіон, УВВ, РВА, українська дивізія СС "Галичина", УНА. До другої - належали здебільшого охоронно-вартіві, допоміжні, спеціальні та поліційні підрозділи. При цьому слід диференціювати регулярні та всі інші військові частини, оскільки перші були складовим елементом Вермахту, а решта - підпорядковувались його командуванню в ході окремих операцій, або ж виконували обслуговуючі, допоміжні функції (транспортування, забезпечення зв'язку, комунікацій, тощо).

За даними деяких експертів у Вермахті служили близько 1 мільйона вихідців з СРСР, з них 250 тис. - українців. Підрахунок загального числа українців, які одягли німецьку уніформу, ускладнюється з кількох причин. Одна з них криється в тому, що українські підрозділи досить часто перетасовувались не лише всередині Вермахту, але й, власне, у національних "східних" з'єднаннях, Вченим поки що відомо далеко не всі дані про мобілізаційні акції гітлерівців на окупованих територіях, дезертирство та уникнення призову.

ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ТРАДИЦІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ГАЛИЦЬКИХ ВІЙСЬКОВО-СПОРТИВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

(Закінчення)

6.06.1902 р. у Коломіді відбувся перший огляд січових сил.

Перше січове свято. У його програмі були святкові вітання, проходження містом, стройові пісні, хоровий спів, виступи січових артистів, стройові прийоми і покази гімнастичні та протипожежні вправи з сокирками і без них. Друге таке свято відбулося 28.06.1903 р. надалі вони проводились щорічно. На святах кожному організації, що підходила, вітали пострілами з гармат (моздирів). Керівники багатьох кошів приїздили на білих конях. Командири віддавали рапорти "Січовому батьку". У програмі свята були театральні вистави, проходження строем зі співом під оркестр січових маршів. "Гей, там на горі "Січ іде", "На вулиці трубка грає..." та інших, масові гімнастичні вправи.

У 1909 р. дорогою до Італії у Коломіді на Січовому святі був присутній М. Кошобинський. У листі до своєї дружини він так описував свої враження: "Це щось таке велике і чудове, що важко описати. Це ціле військо, декілька тисяч, і Трильовський у ролі генерала...". Крайові січові свята часто відвідували і представники інших країн. Так, у липні 1912 р. у Снятині свято вітала голова словацького "Сокола", парламентський посол з Трієста доктор Рибарж, чеський посол Хоц, посол Польщі Брайтер та інші.

x x x

"Січ" за її бунтарський і самостійницький дух жорстоко переслідувала австрійсько-польська адміністрація. Тисячі січовиків зазнали арештів, платили грошові штрафи за ношення стрічок, у селянських домах проводились масові обшуки. Проте, незважаючи на це, кількість організації зростала, удосконалювалась система керування ними. У грудні 1912 р. у Львові на крайовому з'їзді "Січі" утворено Українську січову спілку. Генеральною старшиною його були отаман К. Трильовський, скарбник С. Винников, осавул Я. Веселовський, чотар Ф. Калинович, писар Н. Балицький і обозний Д. Катамаєв. Друкованим органом спілки стали "Січові вісті".

У 1912 р. діяльність організації теоретично і практично полагала у навчанні своїх членів військовому мистецтву, результатом чого було утворення у цих організаціях особливих груп січових і сокольських стрільців. Стрільцький рух -

це був уже новий великий і важливий крок уперед до військової організації народу.

У кінці 1913 р. К. Трильовський з допомогою галицького намісника добивається затвердження статуту суто військового товариства, яке під назвою "Січові стрільці" було засновано у Львові у березні 1914 р. під керівництвом В. Старосольського. Стрільцькі товариства швидко розповсюджувались по всій Галичині, у лічені місяці вони були створені у Бориславі, Яворові, Бережанах, Сокалі, Тернополі, Бугачі та в інших містах краю. На чолі цих організацій ставали запасні офіцери, віддані ідеї українського національного відродження Р. Дашкевич, К. Гутковський, Г. Коссаж, Л. Лепкий. У них активно працювали Д. Вітовський, В. Кучабський, М. Волошин, С. Рудницький та інші. Загальне керівництво січовим рухом здійснювала Українська січова спілка на чолі з Трильовським.

Недовзі у ній була створена стрільська секція, очолювана Д. Катамаєм. З'їзд "Січей" схвалив нову структуру січової організації.

Українська січова спілка об'єднала більше 50 товариств "Січових стрільців". Стрільська секція УСС стала генеральним штабом нових військових організацій. За декілька місяців було зроблено дуже багато. Розроблена внутрішня структура організації, створені окремі елементи військової організації - чоти, створені курені і т. д. під командою обраних командирів, введена єдина форма, розроблені відповідні команди, посібники, створено декілька спеціальних військових шкіл у Львові, Бориславі. Вийшли "Правильник піхотинця" і "Польова служба" - перші українські військові підручники українською мовою. Відкриті школи для новобранців, підстаршин і старшин. Нова структура січової організації була така: Українська січова спілка об'єднала усі спортивно-пожежні товариства "Січ" та всі товариства "Українські січові стрільці" у Галичині. Їх членами могли бути лише українці та українки. Завданням спілки стало підтримувати погодженість дій січового і стрільцького руху, розширяти його і популяризувати. Для цього збирались січові з'їзди, Крайова січова рада і Генеральна січова старшина.

Крайовий січовий з'їзд збирав по 2 делегати від усіх організацій "Січі", повітових січових рад і товариств "Українські січові стрільці" Галичини та інших провінцій Австрії, за виключенням

Буковини, яка мала свою окрему "Спілку Січей". Крім них запрошувались повітові отамани або осавули. З'їзд збирався один раз на 3 роки за рішенням генеральної старшини.

Крайова січова рада складалася з повітових отаманів і членів генеральної старшини. Вона збиралася щорічно восени, на ній розглядались поточні питання січового руху, затверджувався річний план і обиралась генеральна старшина.

Генеральна старшина складалася з:

1) генерального отамана, 2) генерального осавула, 3) генерального писаря, 4) генерального скарбника, 5) генерального обозного, 6 і 7) двох генеральних чотарів і двох заступників. Вона обиралась один раз на рік з членів самостійних "Січей", або товариств "Українські січові стрільці" (з 1910 р. були також "Січі", які належали "Соколу - батьку" у Львові). Генеральний отаман і генеральний осавул обирались на засіданні старшини. Генеральний скарбник очолював фінансову секцію, генеральний обозний - технічну секцію. Кількість членів секцій затверджувала генеральна старшина.

Повітова січова рада складалася з усіх кошових "Січей" і товариств УСС свого повіту. Вона обирала повітову січову старшину з 9 членів: повітових отамана, осавула, писаря, скарбника, обозного і 4 чотарів. Там, де існувала "Повітова Січ", вона ж виконувала обов'язки Повітової січової ради. Якщо у повіті було менше 5 організацій "Січі", вона приєднувалась до "Повітової Січі" сусіднього повіту.

Д. Катамай, голова стрілецької секції "Української січової спілки" писав: "...Починаємо створювати своє військо... Сотні років не було його у нас... Наше завдання дуже важке, ставимо перед собою велику мету - дати українському народові збройну силу!".

25.10.1913 р. відбулись організаційні збори товариства "Українські січові стрільці II". У складі її старшини були: кошовий Р. Дашкевич, писар Г. Нічка, скарбник С. Индишевський, а також С. Яремкович, Н. Никорак, Е. Конок і Є. Степанівна. Члени "УСС-II" будували тир, де вправлялись у вивченні матчастини стрілецької зброї та стрільби.

Невдовзі ця організація активізувала свою діяльність. Фізичне тренування, січові вправи, курс військової підготовки зі зброєю, доповіді на різні теми, поїздки у вихідні і свята у села та виступи з рефератами, вивчення військових статутів і військових вправ - все це було у арсеналі "УСС-II". Закуплені були партії карабінів і гвинтівок типу "Манліхер-95" та "Верндль". Члени "УСС-II" приймали спеціальну присягу і після цього отримували спеціальні знаки з написом "Воля або смерть".

Форма "УСС-II" була, як і у Січовій спілці, сірого кольору. Вона включала в себе блузу з відкладним коміром, штани нижче колін. На голові - шлем з того ж сукна. Зверху блузи - шкiряний пояс, фляга. Жіноча форма складалася

з широкогополі шляпи, сірої спортивної сорочки, поясу.

На початку березня 1914 р. січовики організували січовострілецькі курси, де вивчали стрілецькі, протипожежні вправи. Січові стрільці разом з сотнями січовиків влаштували проходження маршем з піснями вулицями міст. Це був уже пробірар нового українського війська.

У квітні 1914 р. львівські повітові "Січі" та "УСС-II" провели польові заняття (маневри) з холостою стрільбою. На них були присутні генеральний отаман Української січової спілки К. Трильовський і група офіцерів львівського австрійського корпусу. Під час маневрів удосконаливала свою медичну підготовку і жіноча чота "УСС-II" під командуванням О. Степанів. У травні того ж року були проведені спільні нічні польові заняття стрільців і січовиків, після яких обидві організації спільно провели своє свято. Використовувались і такі форми діяльності, як демонстрації проти австрійського і царського урядів, віча, мітинги, походи. Січовики і стрільці виступили в Україні до могили Т. Г. Шевченка, приймали гостей з тих країв у себе, ділились досвідом військово-патріотичного виховання своїх членів, співали січові пісні, дарували на пам'ять січові стрічки і знаки.

28 червня 1914 р. у Львові було урочисто відзначено 100-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка. У святкуванні брали участь "Українська січова спілка", "УСС-II", "УСС-I", "Сокол-Батько", львівська "Повітова Січ", львівське спортивне товариство "Україна", ряд сільських організацій "Січі".

Невдовзі січовики пішли зі зброєю в руках боротися за спільну, незалежну, соборну Україну, в рядах добровольців - Українських січових стрільців.

x x x

Січова ідея стала невід'ємною частиною української духовності. Коли лиха доля і соціальні катаклізми змусили частину селян залишити свої хати і рідну землю та виїхати у еміграцію, вони везли з собою на чужину величезне багатство: гарячу любов до Батьківщини і тугу за рідним краєм, почуття гордості за своє українське походження, за наші слави, вільнолюбні історичні традиції, які не дали їм зламатися і розчинитися у чужій стихії.

Вони засновували свої багаточисельні організації, об'єднувалися зі своїми земляками, зберігали наші звичаї. І це була знову та січова слава, та традиція січового руху, справжніх українців-патріотів, які і за океаном не забули П. Вони затужили без неї, хотіли і, надавши бути січовиками, носити січові відзнаки, співати січові пісні, спільно працювати у січовому товаристві, усім миром допомагати визволенню України.

У 1921 р. К. Трильовський у Відні засновує нове гімнастичне товариство "Січ" (тов. студентів "Січ" було там з 1868 р.). Організації

“Січі” виникають у багатьох селах. Проте на початку 1923 р. польська адміністрація приймає закон, за яким усі вроджувані у Східній Галичині та Західній Волині січові організації оголошуються поза законом, були, по суті, заборонені. Однак вони існують, хоча іноді і під іншою назвою.

У 1927 р. за участю К. Трильовського у Празі відбувся перший січовий з'їзд, на якому засновано нову “Українську січову спілку” з центром у Празі. Невдовзі він увійшов до соціалістичного спортивного інтернаціоналу.

Замість заборонених польською владою “Січей” у Галичині виникають гімнастичні товариства “Промінь” під керівництвом Головної промінної ради (Р. Дашкевич). Вони хотіли послати до Праги на другу Міжнародну робочу олімпіяду делегацію з 106 промінян на чолі з О. Коберським. Проте польська влада не тільки заборонила їх виїзд, але 30.6.1927 р. арештували багатьох членів цієї делегації разом з Коберським.

Організації “Січі” були у Чехії, Словачії, Австрії, Болгарії. Вони співробітничали з українськими “Соколом” і “Високошкільним спортом” та ін. Їх члени виступали на Міжнародних робітничих олімпіадах (з 1927 р.) під жовто-синіми і малиновими українськими прапорами.

У Чехії “Січ” підтримувала тісні зв'язки з “Робітничою фізкультурною спілкою” (Дельницька теловихова єднота), з німецькими фізкультурними організаціями АТУС.

У США раніше створене товариство “Сокол” 26.3.1916 р. перейменовано в УСС. У Нью-Йорку це була організація “Січ” ім. Б. Хмельницького. Вони тісно співробітничали з чеським “Робітничим соколом”, разом тренувались, проводили свої свята.

У Нью-Йорку 11.11.1916 р. відбувся Перший січовий з'їзд, який затвердив статут, де говорилося, що назвою організації стала “Січова організація українців”, загальний прапор - жовто-синій, малиновий - для окремих організацій, герб - галицький лев, пізніше тризуб. Як і всі збори січовиків, з'їзд закінчився співом гімну “Ще не вмерла Україна” та “Гей, там на горі, “Січ” іде!...”. У Нью-Йорку з 13.7.1918 р. видавався журнал “Січові вісті”.

Кожна організація носила ім'я видатного земляка П. Дорошенка, І. Мазепа, П. Полуботка, П. Сагайдачного, М. Павлика, М. Залізняка, Т. Шевченка, М. Драгоманова, П. Могилы, П. Орлика та ін.

У святах 14 американських “Січей” брали участь українські та хорватські “Соколи”. У звертанні один до одного було прийнято слово “товариши”, на краватках і блузках січовики носили золочені літери “Січ”. У “Січ” вступали колишні військовополонені Української галицької армії, які через ЧехоСловаччину переїхали

до Америки. Січовики за закликом полковника Є. Коновальця, який гостював у Америці, колядували для збору коштів на допомогу УВО на Галичині. На стрілецькому святі у 1929 р. Є. Коновалець вручив колишнім воїнам медалі УГА.

Чорноморська січ ім. Д. Вітовського видавала газети “Січові вісті”, “Січ”, підручники, брошури. 22 сотня “Січі” у Чикаго під впливом більшовицьких ідей була переіменована у “Радянську Січ”.

Організація січових стрільців діяла і у Канаді, її відділи були у Торонто, Гамільтоні, Ванкувері, Брендсфорді, Оттаві і у Престоні.

Наші земляки емігранти, колишні січовики, які залишилися серед живих, ще й досі відзначають січові свята.

х х х

Незважаючи на перепони австрійсько-польської влади, “Січ” виконала свою величезну народно-просвітницьку роль і увійшла у нашу історію як одна з найсвітліших сторінок.

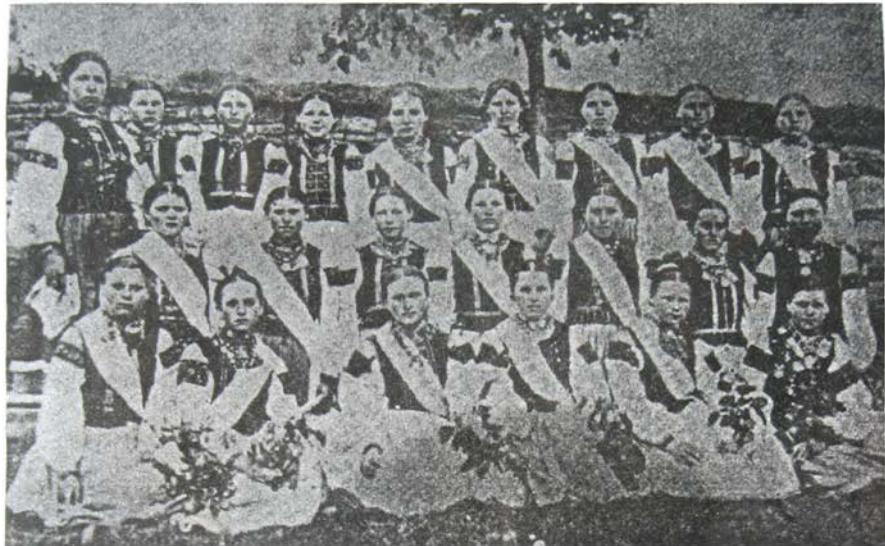
З початком 1914 р. багато хто з січовиків, у т. ч. невійськовозобов'язані, вступили на службу до легіону Українських січових стрільців. Деякі служили у Київських січових стрільцях. Багато з них своїм життям довели відданість Україні. Проте без військово-спортивних організацій не було б Українських січових стрільців і Української галицької армії... Це був справжній прообраз народної міліції.

“Січ” сильно оживила сільську молодь, залучила її до активної просвітницької діяльності. Десятки тисяч юнаків і дівчат, які складали світ української молоді, пройшли школи “Січі”, готувались до битв “За Україну, за волю, за народ”.

Під впливом січового руху виховувалося практично все молоде сільське населення Галичини, зростала національна свідомість, зникали залишки рабської психології, яку століттями прищеплювали українцям. Виняк новий тип українців, які знайшли свою людську і національну гідність та своє місце у світі. Історичною заслугою “Січі” стало те, що вона готувала кращих представників нашого народу до майбутніх історичних подій, вистояти у яких могла тільки вихована, солідарна, національно-свідома і дисциплінована нація.

“Січ” була овіяна національно-визвольною романтикою. А під цією романтикою ховались пробуджені і керовані радикальною партією боротьба за кращу долю робітничого народу, його боротьбу за визволення з економічних і політичних ланцюгів. Це було об'єднання національного з загальнолюдським.

У одному слові “Січ” втілена ціла історія жорстокої боротьби сторіччями пригноблених. Для фізичного, розумового та морального розвитку нашого народу “Січ” зіграла справді історичну

Відділ дівчат товариства «Сокіл» у Скоморохах, Бучаччина.

ролю. Вона показала, що традиції козацтва не вмерли, вони відродилися на берегах Дніпра та Прута і готові відродитися від Тиси до Кубані.

“Січ” стала дитям Запорожжя, яка у серці України над Дніпром сотні років стояла на сторожі свободи і незалежності України. Утворення “Січі” у Заваллі було початком славного січового руху, великого походу і енергійної праці тисяч сучасних запорожців, які продовжили славу традицію, відродили сміливий дух Запорозької Січі.

Бойовий і товариський дух “Січі”, січові звичаї, старі звання січових старшин (кошовий, осавул, писар, обозний і т. д.), історичні козацькі і нові січові пісні, військовий порядок, демократичні принципи організації, товариська солідарність, гуманність і висока громадянська мораль, культура поведінки, боротьба за пияцтвом, труд над власною освітою і насамперед - патріотичний дух любови до Батьківщини, готовність жертвувати особистими інтересами в інтересах української справи, горде почуття належності до великої культурної нації за славною історією і віра у власні сили - усе це складало зміст духовного та культурно-виховного життя “Січі”. Вона виконала історичну місію національної школи, яку пройшли тисячі українських сільських юнаків і дівчат.

Колишній січовик Т. Кобзей (с. Княже Снятинського повіту) пише: “Січ” була нашим великим учителем! Вона вчила нас поважати закони, умінню підпорядковуватись, самоповазі та повазі старших, вірі у власні сили і в майбутнє нашого народу. “Січ” навчила нас любити славу історію України, у “Січі” дізнались, хто ми, чий батьків діти, за що страждали”.

Колишній чотар легіону УСС С. Рилецький писав: “Січ” стала символом нового українського визвольного руху, ...бойовою програмою і рушійною силою усього молодого українського покоління, яке у вирішальний момент нашої історії стало під січовими прапорами, з січовою піснею до лав відродженого українського війська, Українських січових стрільців, для кривавої боротьби проти вікових гнобителів нашої нації...”.

Слава “Січі” і зараз живе у пам’яті українського народу. Про січовиків з червоною калиною на грудях складені численні пісні і легенди, поеми. У історії визвольного руху “Січ” по праву займає почесне місце поруч з Українськими січовими стрільцями (УСС) і січовими стрільцями (київськими). “Пласт”, “Промені”, “Соколи”, “Каменярі” та інші військово-спортивні організації живуть у серцях, книгах, піснях нашого народу.

(“Народна армія”).

ХУСТИНА

*Він в окопі лежав, на гвинтівку оперишсь рукою,
А навколо стогнав чорнозем,
Бризкав ворог залізом, вогнем,
Гаснув місяць в диму за рікою.*

*Він забув все на світі, тільки в далеч дививсь малинову,
Прикипівши грудьми до землі...
Буйний вітер котив на крилі
Білосніжну хустину шовкову.*

*Він хустину узяв і чомусь усміхнувся невесело...
Розгорнув, прочитав: "М" і "О"...
Знову в защіді воскресли його
Тихий хутір і очі озера...*

*Все затихло в ту хвилину, лиш вітер шугав над полями,
І йому так хотілося жити...
Тішу постріл прорізав за мить,
І кров'ю серця хустину він сплямив.*

Володимир БЕРЕЖИНСЬКИЙ
підполковник

ПОВСТАНСЬКА АРМІЯ НЕСТОРА МАХНА

У 1917-1921 роках Нестор Іванович Махно (Михненко) (27.10.1888- 6.07.1934) на хвилі революції став ватажком повстанського руху Півдня Росії та України. Тривалий час розрізнені загони повстанців, які іменували себе махновцями - "загонами імені батька Махна", чинили опір військам інтервентів, червоних, білих, петлюрівців та ншим. Причому робили вони це доволі-таки успішно, іноді здобували вражаючі перемоги.

Що ж це була за армія, яка воювала на Лівобережній Україні цілих чотири роки? За що вона боролась? Ким була озброєна? Якою тактикою користувалась?

х х х

23 березня 1917 року до Гуляйполя з Бутирок повернувся 28-річний Нестор Махно, який провів 9 років у тюрмі за розбій з убивством. Уже 25 березня місцеві анархісти обирають його своїм головою, 28-29 березня він очолює Комітет селянської спілки і місцевого Рад. За 2 місяці до великої Жовтневої революції у Росії Гуляйпільська Рада, яка складалась з анархічного оточення Махна I, приймає рішення про розподіл порміщицьких земель. Уже в серпні 1917

року у Гуляйполі створюються озброєні загони з представників соціальних низів Катеринославщини (зараз Дніпропетровська область), які гаряче шанували свого вождя.

У цей час українські націоналісти, що осіли у Києві, теж починають створювати загони "січових стрільців", щоб боротися з більшовиками за гегемонію в Україні. Махно рішуче підтримував більшовиків: уже у січні 1918 року його незлагоджене ще воїнство виступило проти Центральної Ради, на боці усіх лівих. Саме тоді Махно отримав прізвисько "кривавий". У всіх видах "революційного насильства" він брав найбезпосереднішу участь. Як і його хлопці, він з легкістю розстрілює обеззброєних козаків, що втікали з фронту, "Конфіскує" цінності у банках, вбиває у Гуляйполі місцевого лідера націоналістів. Кров проливали у той час червоні і білі, зелені та жовто-блакитні, анархісти і монархісти, свої та чужі.

18 лютого 1918 року австро-німецькі війська від Риги до Бессарабії починають наступ по всьому фронту. Різноманітні ліві групи в Україні спробували було розпочати "революційну війну" з окупантами, загін анархістів Махна у тому

Нестор Махно (1909 рік)

числі. Проте хіба могли ці ненавчені, погано керовані та абияк озброєні натовпи затримати просування регулярних німецьких бойових частин? Населення України, змечене від потрясінь, яким не було кінця, спочатку нічого поганого від німців не чекало, зустрічало кайзерівські війська з неприхованим почуттям полегшення: хоча б якийсь, але порядок.

У цій ситуації і визначився вперше і назавжди характер соціальної стратегії повстанських загонів Н. Махна. Якщо більшість озброєних прибічників "революційної війни" відступили аж до Шарина, то махновці залишилися з народом, якому вони хотіли служити і на який опирались. Соціальною їх базою були бідні селяни, прибулди і бродяги, солдати і матроси російської армії, що розпалася, які зі зброєю в руках застрягли далеко від рідних країв. Ця верства населення була багаточисельною і повною бойової рішучості.

Бійці загону Махна розійшлися по домівках, самому Нестору довелося переховуватися. Німці створили уряд України на чолі з колишнім генералом царської армії П. Скоропадським, допомогли вони гетьману і створити свої військово-поліцейські сили - "варту". Політика окупантів була відверто грабіжницькою - вивезти все, що можна, до голодних Німеччини та Австрії. Політика Скоропадського - зберегти все старе, у тому числі поміщицьке землеволодіння.

До літа 1918 року ставлення населення до німців остаточно змінилось - ті нагло і безсоромно грабували хлібородну Україну. Скоропадський повністю демонстрував свою відданість чужоземцям. Селяни почали діставати приховану зброю, стихійно стали утворюватися малі озброєні загони. Потрібен був отаман - сміливий і популярний. Ось у таких умовах і підняв свій чорний революційний прапор Нестор Махно.

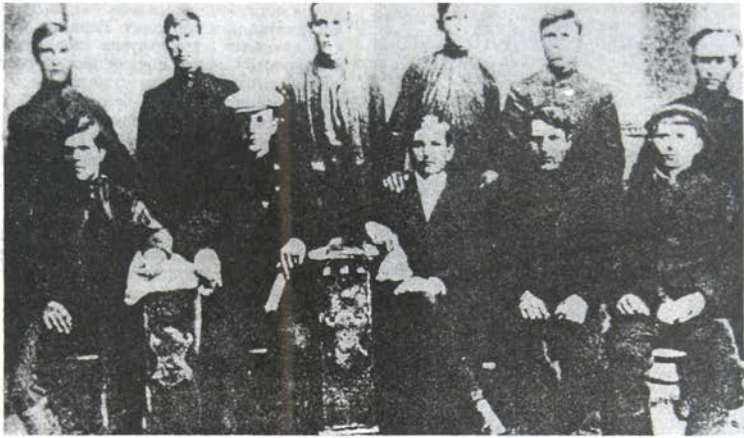
На просторах Катеринославщини не було зручних для мешкання партизанів лісів, гір або боліт. Проте Махно природним почуттям правильно визначив, як можна в таких, здавалося б невідданих, умовах боротися з противником - будь-то німці, білі або червоні. Суть його тактики полягала у рухливості, навалності та раптовості дій.

Сподвижниками Нестора Махна стали його земляки, ровесники і друзі. Вони стали командирами, рядового складу не бракувало, прагнення боротися з пригноблювачами палало у багатьох хлопців. В кінці літа Нестор очолив невеликий, абияк озброєний загін. Його цілі були доволі рішучими: не тільки боротися з окупантами та їхніми прислужниками, але і вирішити наболілі суспільні питання - звільнити усіх трудящих від усякого гноблення і створити царство справедливості. І люди охоче відгукнулись на таку програму.

У ту пору на півдні України серед окупантів переважали не німецькі, а австро-угорські війська, які склалися в основному з чехів, словаків, поляків і угорців. Воювати з таким противником навіть погано озброєному загону Махна було порівняно легко. Ще легше - зі слабкими частинами "варті" гетьмана Скоропадського, які готові були здатися при першому ж пострілі. Махновці нападають на поміщицькі маєтки, які ще збереглися, вбивають хазяїв і наймитів, майно і скот ділять серед доволішніх селян. Навколо загону з'являється ореол народних месників.

Поступово приходив бойовий досвід. Роззброюються іноді великі загони "варті". У серпні 1918 р. махновцям вдалося оточити в полон відсталіший австрійський загін. Перемога була вражаючою: 83 полонених солдати, а головне найцінніший трофей - кулемети. Махно вчинив з полоненими благородно - кожному дав по 50 карбованців грошей і по пляшці самогону і відпустив. Восени частини австро-німецької армії почали відходити на захід. Сприятливу обстановку успішно використовували бійці загону Махна, який нараховував уже 400 чол. Проте це було ядро, гвардія, з якої невдовзі розгорнулася багатотисячна революційна повстанська армія України (РПАУ). Тридцятирічного Нестора Махна почали шанобливо іменувати "батько", з кінця 1918 року він став підписувати цим іменем свої багаточисельні накази і відозви.

Найближче оточення Махна складалося з його земляків¹, людей, які користувались його

Група Гуляйпільських анархістів. Зліва направо стоять: А. Семенюта, Л. Кравченко, І. Шевченко, П. Семенюта, Е. Бондаренко. Сидять зліва направо: Нестор Махно, В. Антоні, П. Онищенко, І. Зуйченко, Л. Коростилев. (1909 рік).

виключною довірою. Більшість з них були анархістами і згодом майже усі загинули у боях або були страчені.

З осені 1918 р. батько Махно на чолі своєї армії, що складалася з бідняцької молоді та колишніх солдатів і матросів, розкиданих тоді тисячами по всій Україні, почав війну за звільнення трудового народу. Його загони запасались зброєю і війським спорядженням у відступаючих австро-німецьких частин: коли забирали силою, коли купували або вимінювали, а коли просто підбирали покинуте.

Армія зростала. Почали створюватися військові підрозділи - сотні, роти, кулеметні команди. Захоплені гармати ввозили в батареї. Штаб у Махна не було, тому точної цифри складу армії у цей час нема, хоча очевидці завідували, що обчислювалася вона уже тисячами.

Обстановка на Лівобережжі була у ту пору складною. З південного сходу діяли регулярні армії донських козаків і білогвардійців. З заходу, з-за Дніпра, наступали розрізнені загони петлюрівців. На Катеринославщині єдиною великою силою стала армія Махна. Щодо С. Петлюри Махно зробив висновок - петлюрівці вороги, вони несуть на своїх багнетах капіталізм і національне чванство. Петлюрівці, незважаючи на малочисельність, захопили Катеринослав - великий індустріальний центр у 217 тис. чоловік, за тих часів - одне з найбільших міст України.

Населення Катеринослава зустріло петлюрівців вороже. 26 грудня 1918 р. усі організації міста об'єдналися і підняли повстання. Повстанський

комітет зв'язався з Махно, просячи про допомогу. Вранці 27 грудня махновські авангарди під виглядом робітничого поїзда переїхали міст через Дніпро, зім'яли петлюрівські заслони, захопили вокзал, а потім і все місто.

У цій операції вперше Н. Махно виявив партизанську бойову тактику: нестачу сил і військового порядку він компенсував відчайдушною сміливістю та рішучістю. Хвацькі хлопці батька Махна почали грабунки, жорстокі розправи. Декілька громил було розстріляно, але порядку це не додало. Армія перетворювалась у збіговище озброєного наброду. Один з махновців згадував: "Махно кожному дозволяє взяти по одній парі усього, що необхідно на собі носити. А хто візьме більше, то розстрілює".

Проте особистий авторитет Махна зберігався. Ревком, який складався з більшовиків та есерів, призначає батька командуючим усіма військами Катеринославщини. Очевидець так описував його почит: "Усі вони одягнені у найживописніші костюми, тут і черкеська бурка з чекменями, і козацька папаха, і дивільна шуба, і матроська куртка". Звичайно ж, створити отаманам Махна навіть щось схоже з регулярною армією не вдалося. Трапилось неминуче: через декілька днів петлюрівський полковник Самохін нальотом малими силами вибив Махна з Катеринослава, його загони бігли у повному безладі.

Проте і цього разу репутація Махна як бойового народного командира зовсім не постраждала. Більше того, взимку 1918-1919 р.р. він стрімко нарощує чисельність РІАХ, формує уже полки, створює кіші частини, з'являються

знамениті тачанки. Всуєреч звичному уявленню про тачанку як рухому воєнну точку, використувались для швидкої доставки кулеметів до місця бою, там команда знімала кулемет, ставила його на більш-менш вигідну позицію, а повіз, тобто сама тачанка, негайно відходила в укриття. Саме так махновські командири і застосовували тачанки. Причому не лише для перекидання кулеметів, але і піхотинців. Маневр, сміливість, рішучість - основа тактики Н. Махна і його партизанські армії. Вироблення такої тактики - особиста заслуга Махна.

23 січня 1919 року махновські загони вибили петлюрівців з Олександрівська (зараз Запоріжжя) - великого промислового і транспортного центру на Лівобережжі. Приблизно у цей же час загони РПАУ на півдні виийшли до Азовського моря, зайняли міста Бердянськ і Маріуполь.

З петлюрівцями і білогвардійцями у Махна йшла непримиренна боротьба, але з червоними спочатку склалися мирні, навіть союзницькі стосунки. 27 січня 1918 р. дивізія Червоної Армії під командуванням Дибенка зайняла Катеринослав. Вперше махновські та більшовицькі регулярні збройні сили зійшлися. Зустріч виявилась привітною, навіть братерською. Воїни обох армій билися за "вічне царство соціальної справедливості проти старого світу". Проте час показав, що цей союз дуже нетривалий.

Нестор Махно (1919 рік).

У лютому 1919 р. махновська армія була перетворена у 3 бригаду радянської Західноприморської дивізії (командир Дибенко). Завданням дивізії була боротьба з білогвардійцями, що почали наступ по лінії Ростов-Донбас. У кінці лютого - на початку березня бригада Махна висувається на рубіж Маріуполь-Волноваха і тримає фронт проти денікінців. Головом червоного Українського фронту Антонов-Овсієнко спрямував війська Махна на Таганрог, найближчий підступ до Ростова, опорний центр білих на півдні Росії. Незабаром радянська кримська бригада імені батька Махна увійшла у залізничні білими Бердянськ. Очевидець тих подій так описує самого батька: "Був він середнього зросту. Носив довге волосся, якийсь військовий кашкет. Володів чудово усіма видами зброї. Добре знав русинську, відмінно володів шаблею. Влучно стріляв з маузера і нагана. Із гармати міг стріляти. Це imponувало усім його ближчим - сам батько Махно стріляє з гармати..." І далі: "Махно мав неабиякі природні здібності... Його тишило, що навколо нього зібралася така велика армія. Проте, що робити завтра - цього він собі не уявляв".

Підвали у взятю місті були заповнені вином. Почалися грабунки і п'янство, відвернути їх батько був не в силах. Іноді він карав грабників, розстрілював десяток-другий своїх ближчих, але потім знову давав волю стихії. Будучи противником організованості, Махно не в змозі був забезпечити лоярдек у своїй армії. Перетворити його бригаду у регулярну військову частину ніяк не вдалося. Бригада мала своєрідну побудову: ні полків, ні батальйонів у ній не було. Були загони. Називались вони по імені командира, чисельність загону увесь час змінювалась. Очевидці писали: "Якщо, скажімо, у загоні Шуся нараховувалось, за його словами, дві тисячі чоловік, то коли ми пішли перевіряти, виявилось, що сьогодні у загоні у наявності триста бійців, завтра - п'ятсот. Запитуємо: "Звідки з'явилось двісті чоловік, яких учора не було?" - "Надійшли з села". - "А куди поділись інші? Адже у вас числиться дві тисячі". - "Пішли у село".

Більш-менш постійне ядро у цих загонах складалося з командира і його штабу, а усе інше - плинний склад. Як комплектувалась армія Махна? Знову ж таки очевидці згадували: "...коліся у якомусь селі я став свідком такої сцени. Літня селянка соромить хлопця, свого сина: "Ти ж ніякого чорта не робиш, та й роботи зараз по господарству нічого. Йшов би до Махна. Подивись на хлопців з нашого села. Ось Микола, ось Іван Федорович пробули у Махна три місяці, привезли по три шуби, пригнали по три пари коней".

Весною 1919 року влада Махна розповсюдилася на величезний і густонаселений простір Східної України - від Дніпровських порогів до Донбасу. П. Аршинов засвідчував: "...на початку весни 1919 року під владою Махна об'єдналися 32 повіти..., на з'їзді представників місцевих

депутатів було створено районну військово-революційну раду селян, робітників і повстанців”.

До Махна у цей час починають стікатися анархісти, у т. ч. такі доволі відомі, як П. Аршинов-Марін, В. М. Ейхенбаум, Волін та інші. Вони почали видавати газети, які були по суті листівками: “Сполох”, “Шлях до волі”, “Вільний повстанець” і подібні. З того часу і до кінця днів махновщини над нею замайорів чорний анархістський прапор. Хлопці махновської армії, які зі зброєю в руках намагалися відстояти свої рідні села і містечка від червоних, білих, німецьких, та інших грабіжників, анархістських теорій, звичайно ж, не знали. Але в умовах громадянської війни, вони твердо засвоїли, що їхній батько проти червоних з їх продрозверстки і мобілізації, що він хоча і дивачить іноді, проте свій. Тому підтримка Нестора Махна і його війська від Катеринослава до Донбаса і Азовського моря була одностайною.

Уже 23.1.1919 р. відбувся перший з'їзд представників місцевих рад цього регіону. Він засудив петлюрівщину і закликав до боротьби з нею. Події швидко змінювались, петлюрівці відійшли аж за Київ, а на Донбас вторглися денікінці.

12.2.1919 р. відбувся 2-й з'їзд у Гуляйполі, офіційній столиці махновщини. На ньому було ухвалено боротися з Денікіним і провести так звану “добровільну мобілізацію” до Революційної Повстанської Армії України. Наближались білі й необхідно було комплектувати армію батька Махна. Мобілізувались в основному молоді учасники недавньої світової війни та юні ненавчені хлопці. Багато хто, звичайно, ухилився, проте армія до весни 1919 р. була укомплектована “комбригом батьком Махном”. Почалась її два з половиною річна історія. Історія жакливих втрат і немислимих кровопролиттів”.

На безлісних рівнинах тільки швидкі та сміливі дії заминають партизанам надію на успіх будь-якої регулярної армії. Військо Махна було рухливим, в основному за рахунок тачанок - найважливішого засобу перекидання бійців і найпростіших видів піхотного озброєння - кулеметів, гвинтівок, гранат і боєприпасів. Основою бойових сил РПАУ була піхота, посаджена на тачанки. Кінноти як роду військ Махно створити не вдалося. Виключення складали окремі малочисельні групи, які мали швидше не бойове, а охоронне значення. Були гармати і навіть захолені у боях бронепотяги і броньовики.

Загін махновського командира Ф. Щуся.

Спочатку командній склад махновських загонів, які сповідували анархізм, обирався. Проте дуже швидко життя примусило відійти від принципів "вільної безвладної армії". Командирів частин і підрозділів почали призначати сам батько або його наближені.

По організаційній структурі махновська вольниця намагалась скопіювати армійську побудову: створювались роти, полки, навіть "дивізії", подоба штабів і щось схоже на політико-пропагандистські органи. Багато уваги приділялось розповіді та контррозвідці. 3

Тилу у РПАУ не було: зброя, боеприпаси і спорядження поповнювались з числа трофеїв. На озброєнні у повстанців були гвинтівки і кулемети найрізноманітніших систем і країн - німецькі, англійські, французькі, італійські, японські, ну і, звичайно, російські. Зрозуміло, що це не сприяло підвищенню боєздатності та суттєво утруднювало постачання боеприпасами.

У РПАУ практично було відсутнє медичне забезпечення. Поранених і хворих залишали по хатах, а найчастіше залишали напризволяще, особливо під час переходів або відходу. У 1920 р., коли по всій країні лютував тиф, таке ставлення до медзабезпечення не забрилося позначитися: утрати РПАУ були колосальні.

Проте недоліки постачання і забезпечення з лиском окупали рухливість і швидкість маневру махновських загонів. Перехід для них ледве чи не в сотню верст на добу був не рідкістю (навіть у роки великої Вітчизняної війни такі переходи моторизованими колонами здійснювались з великими труднощами).

Зазнавши невдачі, загоны РПАУ швидко відходили, кидаючи майно і своїх поранених.

У кінці квітня 1919 р. Махно мав зустріч у Гуляйполі з членом Політбюро Л. Б. Каменевим. Його секретар потім згадував: "На головній вулиці Гуляй Поля вишикувано почесну варту повстанців. Повстанці кричать "ура"... Махно виголошує промову перед повстанцями про подвиги Червоної Арії, яка прийшла до них на допомогу. Говорить про нерозривність долі повстанців і російських трудових братів. "Більшовики нам допоможуть", - говорить він. Слухають його озброєні гвинтівками парубки і літні чоловіки. Один стоїть у строю босий, у драних штанях, офіцерській гімнастерці та австрійському кашкеті; інший - у розкішних офіцерських чоботях, забруднених до неможливості багатих шароварах, подертіх сорочці та офіцерській папасі... Здалеку спостерігають декілька євреїв. Справжня Січ..." Каменев привітав "доблесних повстанців, які зуміли скинути з себе чужоземне ярмо, гніт помішників і білих генералів". У бесіді з Махном він вказав на деякі чинники, що дезорганізують військову справу, в яких завинила бригада, в тому числі на самочинну мобілізацію, проведену у Гуляйпільському районі військовою радою Махна.

3 кінця 1918 р. на півдні німці змінили збройні сили Англії та Франції з ними у згоді були Добровольча, Донська і Кавказька (Кубанська) армії білих.

Бригада Махна отримала завдання розпочати контрастну на денікців, але особливих перемог не досягла. Бої йшли з перемінним успіхом. Хоча радянська пропаганда поспішала роздуть успіхи Махна, 3 квітня "Правда" писала: "Махно отримав завдання розбити добровольців..., яке виконав блискуче. Добровольці, кращі гвардійські сили, розбиті".

Радянське керівництво спробувало міцніше приборати до рук махновське військо, до батька почали присилати комісарів. Проте, бачачи в них зазіхання на їхню власну владу, отамани батька порозганяли їх, хоча сам Махно заявив: "Переслідування політкомісарів? Вигнання їх?! Тільки нам потрібні білці, а не просто базіки. Ніхто їх не гнав, самі повтікали". Значно гірше обходились повстанці з працівниками НК.

Робилися і офіційні спроби на зразок телеграми Дибенка, безпосереднього начальника комбрига Махна від 10.4.1919 р.: "Будь-які з'їзди... вважаються явно контрреволюційними і шодо їх організаторів буде вжито найрішучіших заходів аж до оголошення "поза законом". Це було невдала спроба закрити махновському незалежну Радю. 28.4.1919 р. на ст. ст. Пологи до Махна прибув "командукр" Антонов-Овсієнко, який проводив стосовно батька політику: серед переправи коней не перепрягають. Махно зустрів його з оркестром і парадом, відрাপотував: "Комбриг батько Махно. На фронті тримаємось успішно. Йде бії за Маріуполь. Від імені революційних повстанців Катеринослава вітаю вождя українських радянських військ". У кінці інспекції батько завірив Антонова-Овсієнка: "Поки я керую повстанцями, антирадянських дій не буде, буде нещадна боротьба з буржуїськими генералами".

На початку травня 1919 р. Україну приголомшили нові події - заколот червоного командира Миколи Григор'єва. Він служив спочатку Центральної Раді, потім у Скоропадського, потім перейшов до петлюрівців, а пізніше став радянським комбригом, начальником 6 української дивізії. Сили у нього були немалі, тисяч 20 білців. В останні дні квітня його дивізія зайняла успіхом залішені французами Миколаїв, Херсон і Одесу. Основний удар Григор'єв спрямував на Харків, столицю Радянської України. Проте між ним і Харковом стояв на південному сході Махно з його величезним авторитетом.

Григор'єв почав робити спроби залучити батька у союзники. Збереглась одна з його телеграм до Махна: "Батько! Чого ти дивишся на комуністів? Бий їх..." Але батько не піддався шій спокусі. Першого дня дія заколоту він дав теле-

граму у Харків з текстом свого звернення до особового складу своєї бригади: "Вжити найенергійніших заходів до збереження фронту... Честь і гідність революціонера вимагають від нас залишатися вірними революції та народу, а чвари Григор'єва з більшовиками через владу не можуть примусити нас відкрити фронт для кадетів і білогвардійців, які прагнуть поневолити народ..."

Григор'єв, недавній петлорівець, зробив ставку на український націоналізм, що було справою явно програшною. Махновський штаб згодом видав прокламацію "Хто такий Григор'єв?" Він

оголошувався "зрадником, хижаким і ворогом народу".

1. Соратники Н. Махна були в основному свреями і українцями, але націоналізм не сприймали. Вони різко засуджували Центральну Раду саме за націоналізм. (Прим. авт.).

2. Список дванадцяти найбойовитіших і найактивніших отаманів РГАУ див. у додатку. (Прим. авт.).

3. До речі, як агенти успішно використовувались молоді жінки і дівчата, які здобували дуже шні відомості. (Прим. авт.).

(Далі буде).

Микола ВЕРЕС

УКРАЇНСЬКОМУ ВОЯКОВІ

*В бойовищах зродився ти лютий,
У навалі ворожих атак,
Гордий сину з лиманів Славути,
Українського війська нояк.*

*Ти пройшов не одну грозовицю
І не раз ти грудьми боронив
Волелюбність своєї світлиці,
Далечинь безбережистих нив.*

*І чи був ти дружинником князя,
Козаком, добровольцем з-під Крут -
Вороги дивувалися відвазі
Оборонця українських редут.*

*Бо в бою ти, мов криця, упертий,
Слава вічна з тобою гряде,
Не боїшся, як треба, ти смерті.
Милосердя не просиш ніде.*

*Ти проходиш вітчизняним степом,
У своїй поєднавши ході,
Міць Олега і запал Мазепи,
І легенду полтавських садів.*

*І зринають від кроків луною
Епопеї минулих сторіч,
Передзвін Конотопського бою
У симфоніях кийвських січ.*

*І тому погляд твій променистий,
Наче небо світань голубе.
Ти спокійний, бо Мати Пречиста
Не залишить в змаганнях тебе.*

*Охоронить, зігріє, допоможе,
І в розгоні грядучих боїв
Ти вояче, усіх переможеш
Степової землі ворогів!*

“Українські вояки на чужині! Ви, що залишаєтесь на чужині, пам’ятайте, що весь український народ веде затяжну боротьбу за єдину священну ідею - українську державу! Довкола цієї ідеї і під керівництвом найвищих революційних органів лавами станули всі, що не служать чужим імперіалістам. Хай для Вас, українські вояки, ця пригадка буде дороговказом, ясно горіючим смолоскипом серед темряви еміграційного життя. Всі Ваші сили, Ваше знання, Ваш труд віддати на службу Україні і її боротьбі - це для вас наказ! Наказ, який передає Вам український народ, що бореться, кривавиться і перемагає! Віримо, що Ви, українські Вояки на чужині, не станете осторонь цієї боротьби, але внесете до неї свій досвід і свій труд.

Ми свідомі того, що перед нами важкий шлях боротьби, яка вимагає героїзму й кривавих жертв, та ми не сумніваємося, що Ви, українські вояки, перші на чужині станете на цей шлях жертвенної боротьби й праці, щоб соромом не вкрити імені українського вояка й землі своєї”.

(Із Звернення Президії УГВР у липні 1945 року до українських вояків на чужині).

О. Переяславський
Сотник Армії УНР

ЛИТОВСЬКА АРМІЯ В ЧАСАХ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ

На чолі литовських Збройних Сил стояв литовський гетьман, що підпорядковувався безпосередньо польському королеві. В часах Хмельниччини литовським гетьманом був Януш князь Радзівіл. Посади дальших високих посадових осіб у тогочасній литовській армії мали такі військовики:

Стражник Великого Князівства Литовського
- Мірський
Обозний - Комаровський
Писар - Волович
Хоронжий - Пац

З особою Радзівіла, цього відомого воєначальника, варто ознайомитися ближче. Це був розумний, енергійний, уже в ті часи вславлений вояк, один із найкращих полководців тогочасної Речі Посполитої. Основою всіх цих якостей, що, власне, різко його відрізняло від тогочасних польських воєначальників, було те, що мав Радзівіл найвищу на ті часи воєнну освіту, яку набув у школі славновісного Генріха князя Оранського. Це була та славна “Нідерляндська військово-фортифікаційна школа”, що випустила багато відомих славних полководців¹. З князем Оранським Радзівіл приймав участь у війні проти еспанців за незалежність Голляндських штатів і мав ще одну нагоду познайомитися з другою першокласною армією того часу.

Набуті знання та досвід Радзівіл уложив у воєному творі: “Обов’язки стражника”, чим придбав собі ще славу воєнного письменника. Все, що він бачив та чого навчився за кордоном, все це змушувало його поважніше задивлятися на організацію Литовської армії та вишукувати собі помічників серед досвідчених, бойових німецьких офіцерів, що їх він собі завербував.

Постійно напружені відносини з Московщиною та шведами змушувало Литву завжди три-

мати напоготові збройну силу, основу якої склали чужоземні частини. Таким чином литовське військо поділялося на чужоземне й посполіте. Перше існувало постійно у відповідній кількості, на зразок регулярного, друге збиралося під час війни. Як перше, так і друге складалося з трьох родів зброї: піхоти, кавалерії й артилерії.

І. ЧУЖОЗЕМНЕ ВІЙСЬКО

Основу його творили німецькі частини, за-контрактовані в Німеччині. Вони прибували в Литву вже сформованими загонами з власними офіцерами, своєю зброєю, встаткуванням та одягом. Це було знамените військо, добре вишколажене та озброєне. Воно не було дуже дороге, а тому, щоб збільшити його чисельно, а самій Литві з солдатських днів різних націй: шведів, поляків, литовців і т. д. формували подібні частини. Вони були вимуштрувані, і навіть одягнені на німецький зразок. До цього чужоземного війська зараховувалися також окремі відділи славної на той час угорської піхоти. Їхній вишкіл, озброєння були, очевидно, слабшими за німецькі, але це в потрібній мірі доповнювалося природними воєвничими властивостями цього народу.

Крім того в Литві стаціонували окремі піші відділи польського кварцяного війська, що були також сформовані на зразок чужоземних.

Піхота

Основу чужоземної піхоти складали німецькі піхотні полки або окремі батальйони й окремі компанії. Такий німецький піхотний полк нараховував 1000 - 1200 бійців; окремий батальйон - 300; окрема компанія до 150. Це була чудова піхота. Вона мала досвід та сувору школу 30-літньої війни, бачила знамениту піхоту Густава

Адольфа й перейняла від неї початки тактики, а, головню, уміння застосовувати в польовій війні легку артилерію. З німецьких піхотних частин, що особливо відзначилися в боях на українському північному фронті, вкажемо на такі:

а) німецький піший полк у команді полковника-лейтенанта Оттенгавзена. Старші офіцери цього полку: полковник-вахмайстер Гаспер; капітани: Путкамер, Віберг, Лянфрід;

б) окремі німецькі піхоти батальйони в команді капітанів: Тізенгавзена II і Пшипковського;

в) німецькі окремі піхоти компанії - майора Больта і т. д.

З литовських піхотних полків зразку чужоземного відомий полк полковника-лейтенанта Абрамовіча. Офіцери: полковник-вахмайстер Головчинський I; майори: Нольден, Сіттон, Тензі, Головчинський II. Другий піхотний полк Лукаша Ельського, Маршалка Пицьського повіту¹.

З окремих литовських батальйонів - капітана Монгомері.

З угорських піхотних частин - відділ капітана-лейтенанта Юшкевіча.

З польських піхотних частин литовської армії відомі наставники: Подільського Ловинецького і Каюві.

Кавалерія

Чужоземна кавалерія поділялася на тяжку й легку. Перша була виключно німецькою і складалася з рейтарських полків або з окремих рейтарських, а також пікінерних ескадронів. Легку кавалерію творили німецькі, або сформовані на інший зразок литовські драгунські полки чи окремі ескадрони.

З цієї кавалерії найбільшу увагу заслуговують тяжкі рейтарські полки, часто досить сильного складу. У протизагуд до тяжких посполітих гусарів із їхньою примітивною тактикою холодного удару, сила цієї кавалерії полягала в першому вогневому ударі (тактика шведської кавалерії Густава Адольфа), і комбінованого удару цих рейтарських полків не витримували не тільки легкі кінні полки, але дуже часто навіть і піхота, як це відомо з боїв 30-літньої війни.

Для легких козацьких кінних полків, а навіть для української піхоти північного фронту, що складалася виключно з місцевих повстанців, ці рейтарські полки були дуже небезпечним противником.

Драгунські полки відзначалися, як відомо, тим, що з успіхом могли битися також у строю, дуже часто вживалися для цього.

З німецьких рейтарських полків відзначився на українському фронті полк полковника Райнгольда Тізенгавзена; старші офіцери полку: полковник-вахмайстер Гротузіус; полк.- лейтенанти: Гандгоф, Гротгавзен II; лейтенант Вієрідус і т. д.

З окремих рейтарських ескадронів - майора Шварцгофа і з пікінерних - ескадрон у команді N. N.

З німецьких драгунських полків відомі: полковник Донавая (з походження шотляндець), полковник Роппа, полковник Жеспера.

З окремих драгунських ескадронів: Віхмана, Майна, Ельспера, Райца.

З литовських драгунських полків: стольника Гонсевського і ще один полк у команді N. N.²

Артилерія

Артилерія - була майже виключно німецька і також складалася з двох родів: тяжкої та легкої. Тяжка артилерія була поділена на батареї; окремі гармати легкої артилерії приділювалися безпосередньо до піхотних компаній.

Загальна сила цього чужоземного війська була невелика. Це залежало, но-перше, від потреби, а головню - від фінансового положення Литви або окремих магнатів. Одначе, приймаючи до уваги силу досвідчених чужоземних офіцерів, серед яких було досить воєнних інженерів і основу литовської армії творила першорядна сила.

II. ПОСПОЛІТЕ ВІЙСЬКО

Це військо, власне, нічим не різнилося від тогочасного польського і в порівнянні до чужоземного перебувало ще в стадії старовинної примітивності.

Оснору цього війська творила не піхота, а кавалерія. Збиралося не військо, за винятком

окремих надворних хоругв різних магнатів, лише під час війни. Посполіта кавалерія поділялася на:

Гусарські хоругви
Панцерні хоругви
Козацькі хоругви
Татарські сотні.

Гусари - це була тяжка кавалерія, всі останні - легка. Гусарські та панцерні хоругви мали подібну організацію, відрізнялися лише зі значності своїх панів (з них лише і складалися хоругви) та багатством озброєння. Гусарські хоругви творила багата шляхта, і оскільки така хоругва складалася з васальської шляхти якогось магната, вона мала назву "надвornoї". Це була найвища гордість магната. Ця кавалерія подібна була до старовинних французьких кірасирів.

Хоругви складалі 150-200 чол., але правдивим гусарями були лише 30-40 великих панів, що звалися товаришами. Вони творили в бойовому строю перший ряд хоругви. Другий, третій і т. д. ряди хоругви заповнювали т. з. "пахолки" - васали цих великих панів, себто менш заможні шляхта. За хоругвами бігла сила озброєної челяді всіх цих панів і також брала участь у бою, але до складу хоругви, очевидно, не належала.

Гусари цих хоругв носили тяжкий шолом та лати: грудні, ножні, ручні; за плечима мали тигрову, або леопардову шкуру. Їхні коні так само були заковані в броню.

Озброєні були палашами, шаблями, карабінами, пістолями та довгими списами.

Все це треба розуміти, як озброєння одного бійця, при чому, збитий з коня, гусар не міг навіть ходити під вагою своєї зброї. Вся ця зброя була багато оздоблена золотом та дорогоцінним камінням.

Пахолки гусарських хоругв замість лат носили панцері, в іншому їхнє озброєння було подібне до "товаришів".

Панцерні хоругви складала друга, вже не так заможна шляхта: товариші цієї хоругви замість лат носили панцері, а замість шоломів - місюрки. Вони не мали списів і вважалися кавалерією легкою. Панцерні пахолки, залежно від фінансового стану своїх патронів, носили замість панцерів кунтуші, але на спині мали орлині крила.

Тактика цієї "рицарської кавалерії" в порівнянні до тогочасної чужоземної була надто примітивна. Однак, в умовах тогочасної української народної боротьби, ця кавалерія була правдивим жахом, бо раптового удару гусарської маси, підтриманої панцерниками, не витримували легкі козацькі полки. Пізніше козаки навчилися боротися з тим лихом "сучасності" і вважали за краще зустріти атаку гусарів у лішому строю, однак це метода, згідно затрачання часу в перемові бою, часто ставала фатальною для них.

З гусарських хоругв наведемо такі:

Надворна гусарська хоругва Януша кн. Радзівілла - в команді рйтмайстра Коморського.⁴

Надворна гусарська хоругва Богуслава кн. Радзівілла - в команді рйтмайстра Францевіча.

Гусарська хоругва воеводи Смоленського - в команді рйтмайстра Неверовського.

Гусарська хоругва воеводи Стецькевіча - в команді рйтмайстра Н. Н.

Панцерних хоругв було, очевидно, значно більше, з них наведемо лише:

Стольника Гонсевського
Рйтмайстра Павловського

Третій від посполітої кавалерії складали т. з. "козацькі" хоругви, що часто зводилися в окремі "козацькі полки".⁵ Склалися вони з польських та литовських пройдисвітів, також з дворових розбишак того чи іншого магната. З таких козацьких хоругв відомі: Ходоркевіча, Мелешка, Есьмана, Курпського і т. д. Окремо стояли і регулярні татарські сотні - добре військо малої розвідчої війни. Ці татари, що вже давно осіли на Литві, чесно та старанно - по-татарському служили Великому Князівству. З таких сотень відомі: Довгяли, Романовського, Карашевіча, Смольського і т. д.

Найгірше на Литві стояла справа з посполітою піхотою, яку виставляли окремі пани зі своїх дворових людей: організаційна та бойова вартість таких частин була незначна.

Загальна сила Литовського війська була невелика, і в роках тогочасної українсько-польської війни рідко перевищувала 30 тисяч бійців, однак, вважаючи на те, що кожен пан вів за собою на війну відповідну кількість "лужної челяді", загальна сила такого війська у поході разів 3 або 4 перевищувала число дійсних бійців. При потребі ця "лужна челядь", що безперечно була краще озброєна, ніж українські повстанці, брала також участь у бою й такому разі збільшувала піхоту.

1. Цю школу після закінчення студій в університеті в Падуї закінчив також полковник Морозовський, відомий славний козак Морозенко.

2. В. К. Липинський: "Україна на переломі", Київ 1920, стор. 114.

3. В "The Eug.", том. VI, стор. 824, подається реєстр більшості частини литавської армії, коли вони обсаджували Річечку фортецю. Це було після кривавого бою під Лосвом, де Литавська армія понесла значні втрати. З цього реєстру видно, що, наприклад, полк полковника Оттенгазена мав тоді лише 800 чол. В кінці книжки цей реєстр подається в оригіналі.

4. За німецькими джерелами полковник Коморський.

5. З'явилися на Литві ці козацькі частини під час литовсько-московських воєн; формували їх відомий на ті часи авантюрист Лісовський, через що частини звалися "лісовичиками". Пізніше приймали діяльну участь у 30-літній війні на боці імперських військ.

У німецькій газеті "Theatrum Europeum", в томі II (рік 1629-1633) багато сторінок присвячено цим козакам, що так гомосно габанбили слово "козак". У той час на Заході не розізнали козаків, і всі діла цих "лісовичків" записалися, очевидно, на конто українських козаків.

СУВОРОВ І УКРАЇНА

Олександр Васильович Суворов-Римницький (1730-1800) - видатний російський полководець, один із провідників російської колоніальної політики. Російські війська під керівництвом Суворова захопили і приєднали до Російської імперії Фінляндію, значну частину Польщі, Придністров'я, південну Україну, Крим. Загалом було приєднано 185 тис. кв. км території з населенням 3 млн. чоловік.

Перемоги Суворова дорого коштували поневоленим народам, надовго відкинувши їх від цивілізованого економічного й політичного розвитку. Землі, захоплені царськими військами під керівництвом Суворова, перетворилися на сировинний придаток імперії. Суворов не мав жодної поразки у війнах, але ціна його перемог - це історична поразка поневолених імперією народів.

Російська військова історіографія прославила Суворова як неперевершеного полководця, на його честь написані трактати, названі вулиці, навчальні заклади, заснований полководський орден. Суворовська метода навчання військ і лежала в основі підготовки російської армії.

Та чи не час уже розв'язати міт про великого воєначальника Суворова і показати Суворова - завойовника, поневолювача України, Польщі, Фінляндії, на чій землі він прийшов як окупант і з жорстокістю окупанта знищував культуру, економіку, традиції поневолених народів.

До речі, польські й фінські історики давно вже розкрили істинну роль "полководця всіх часів", зараз наступає черга українських істориків, які повинні відтворити історичну правду.

Знищивши Запорізьку Січ, Катерина II почала активно колонізувати південь України, виводити все, що ще залишилося від української державності, українських вольностей і просто від тих порядків, які відрізнялися від російських. Спочатку колонізаторську політику проводив Румянцев, але Катерині вона здалася неефективною, і 10 листопада 1792 року імператриця своїм рескриптом призначила О. Суворова командувачем всіма військами на півдні України. Вибір на Суворова впав не випадково: у 1791-1792 рр. Суворов вдало проводив колонізацію Фінляндії, був рішучим при проведенні російської політики на окупованих північних землях.

В рескрипті Суворову Катерина ставить конкретне завдання: ізолювати південь України, Придністров'я, Крим від виходу в Середземне море шляхом побудови фортець і укріплень вздовж кордону. Як буде розглянуто далі, це матиме відповідині наслідки для економічного розвитку регіону.

"Залізна завіса" відгородження окупованих територій від світу - прийом, який активно вико-

ристовував Суворов при здійсненні колонізаторської політики на окупованих територіях як у Фінляндії, так і в Польщі.

В секретному рескрипті на ім'я Суворова від 23 листопада 1792 року Катерина II виказує впевненість, що О. Суворов "искоренит всякое вредное покушение" в регіоні "как изнутри, так и со стороны неприятеля".

Суворову за рескриптом належить:

- приступити до вивчення обстановки "и тотчас доставить нам ясные и подробные сведения о числе войск, там находящихся, о состоянии населения и промыслов...";

- "соизволяем, чтобы вы единолично произвели осмотр берегов и границ, магазинов" (військових складів);

- вирішити господарські питання, по можливості за рахунок регіону;

- забезпечити гребний флот матросами з числа козаків.

Вже 17 січня 1793 Суворов доповідає Катерині II про виконання її наказу.

На півдні України, в Криму та в Придністров'ї Росія сконцентрувала: 3 гренадерські полки, 12 мушкетерських (Переяславський, Полтавський, Стародубський, Чернігівський) полків, які свого часу були переформовані П'ютомкіним з козачих на карабінерські; очолювали їх німці-командири, а козаки стали солдатами; 5 козачих полків війська Донського, 2 полки Чорноморського війська, 4 батальйони Катеринославського (територіального) війська. А ось перелік деяких частин російського військ що були в підпорядкуванні Суворова. Мушкетерські полки: Ладожський, Архангелогородський, Нижегородський, Старо-Інгерманландський, Вятський, Полоцький, Троїцький, Вітебський.

Загальна чисельність людей: у піхотних полках - 32,241, у кавалерійських - 5450, в артилерії - 4082, в козачих частинах - 11,881 чоловік.

У військах нараховувалося 28,556 коней.

Суворов розташував війська таким чином: у Криму 14 батальйонів (з них 8 - в Севастополі, 6 - в Керчі), 4 батальйони в гирлі Дніпра. В Миколаєві та Херсоні 6 батальйонів, у Придністров'ї 4 батальйони регулярних військ, крім того, там розмістилися козачі частини.

Економічні наслідки такого розташування військ проявлялися в тому, що традиційні шляхи експорту хліба були перекриті, а це призвело до різкого падіння ціни на хліб, чим скористалась колоніальна адміністрація.

Адміністрацією було скуплено 358,862 тис. чертвей борошна (одна чверть приблизно 200 кг); 34,593 чв. крупів; 54,221 чв. вівса, 4888 чв. ячменю.

Ціна чв. боршна по регіону в середньому не перевищувала 3 рублів, вісва - 1,5 рубля. В той же час чверть боршна в Росії коштувала більше 10 рублів, овес коштував 4 рублі. Ціни на хліб у Туреччині виростили до 14 рублів 10 копійок сріблом за чверть. Султан навіть заборонив приватним особам скуповувати зерно під страхом смерті - доповідав Суворов у С.-Петербург 3 листопада 1793 року.

Частину виплат за зерно і фураж адміністрація проводила асигнаціями, яких у тих краях ще ніхто не бачив і які потім ніхто не хотів міняти на металеві гроші, а це також збивало ціни на зерно і фураж.

Таким чином ізоляціоністськими діями Суворов південноукраїнський ринок, що традиційно орієнтувався на Середземномор'я, був насильно переорієнтований на Росію, а земля ця на довгі роки стала сировинним придатком імперії. (До речі, за твердженням французького мандрівника Шардена, на початку XVIII ст. на Чорному морі була дуже жвава торгівля. Шарден підрахував, що за рік вантажилось зерном 1500 венеційських та генуезьких і до 1000 турецьких кораблів. Українське зерно вивозилось навіть в Індію. В Україну завозились метал, тканини).

На кінець століття обсяг торгівлі зерном з Росією зріс до 2200 відсотків, в той час як з країнами Середземномор'я торгівля була зведена нанівець.

Не менш нищівного удару від московської окупації зазнала й культура регіону. За вказівкою Катерини II колоніальною адміністрацією в містах і селах у населення вилучались книги, манускрипти, написані грецькою, українською, арабською, латинською мовами, портрети князів, гетьманів, місцевої аристократії; монети з зображенням грецьких, візантійських царів, українських князів, антична скульптура тощо. Синод Російської церкви дав вказівку "изымать в церквях иконы с веселіе писанье", тобто ікони грецького й українського письма з зображенням грецьких і українських святих, і замінити їх іконами російського письма, з російськими сюжетами. Все це вивозилось спеціальними командами до Петербурга. Крім того, активно нищилися древні споруди. Ось як описує подорожній очевидець, професор з Лондона Клерк, дії суворовських "чудо-богатирів":

"Москалі приходять до Херсонесу, повного тисячолітніх еллініських і римських будівель, статуй і храмів, не торкнутих досі ані татарами, ані навіть гуннами. Руїни Херсонесе ще були тривалі і скрізь були ще навіть двері. Як лише прийшли ці варвари, все було відразу здемонтоване. Вони зайнялися своїм улюбленим заняттям - плюдруванням. Перекидали, розбивали, закопували і нищили все, чого досягли і що послужило б до висвітлення старовинної історії усіх країн.

Росіяни закладають міні під античні храми, гаками розтягують мармурові блоки. І то все роблять систематично, за наказом згори. Ось

приходять до Бахчисарая, де були не тільки арабські й татарські, але й готські, еллініські й київські будівлі. Росіяни задовольнили свою варварську насолоду руйнуванням, знищивши шлоковито що столицю. В Керчі, місті Мітрідата Великого, повного пам'яток з тритисячолітньої історії, росіяни поведились найжорстокіше. Вони зрівняли з землею п'ятсот античних будівель і збудували серед руїн близько тридцять убогих бараків для солдатів.

Клерк зауважує: "Коли б грецький архіпелаг потрапив до Росії, не зосталося би там перших ігренних пам'яток старовинної Еллади, зникли б Афіни, і московські наїзники не залишили б і каміня, який показав би, де це місто було. В порівнянні з росіянами навіть турки видаються освіченими й культурними".

За вказівкою Катерини було проведено перепис населення регіону з усіма землями й маєтками, місцевій адміністрації почали передаватись землі з селянами. Малонаселеність краю спонукала Катерину звернутися насамперед до російського дворянства з закликом селитися на вільних землях. Дворянам надавалось по 160 гектарів землі і 25 селянських дворів. Для захоплення селян у переселенні з Росії на українські землі панщина була скорочена до двох днів на тиждень. Крім того, Катерина дала вказівку губернаторам центральної Росії "ловить шатаючихся меж дворів подлых людей і ссылать их в Новоросію". Суворову була дана вказівка не допустити переселення селян з Брацлавської губернії (до складу Брацлавської губернії входили центральні українські області) на південноукраїнській землі.

Царизм проводив активне заселення півдня України, Криму, Придністров'я росіянами, вірменами, греками, німцями, сербами: переселенням видавалось по 6 га землі на чоловічу душу, вони звільнялися на декілька років від подушного податку. Перенаселення інших народів призвело до значних демографічних змін краю, зокрема наприкінці XVII ст. чисельність населення досягла 1 млн. чол. Україні тоді становили 65 відсотків від загальної кількості населення. З греків, сербів формувалися військові частини, які плянувалось використати у майбутній війні з Туреччиною.

В Криму, зокрема в Севастополі, йшло активне будівництво порту, де широко використувалися чорноморські козаки з волами, погоничами. Для контролю над козаками на сто чоловік працюючих призначався один офіцер і п'ять унтер-офіцерів. На будівництво Севастопольського порту було витрачено в березні 1793 року 450 тисяч рублів. Ці гроші були стягнуті з населення краю введенням різноманітних поборів.

У зв'язку з масовими захворюваннями російських солдатів, які потрапили в незвичайні умови, Суворов вимушений був вжити ряд жорстких заходів, зокрема були перевірені шпиталі, лазарети, казарми. З найбільш поганих приміщень хворі солдати були розселені по при-

ватних житлах. Каторжні умови, солдатчина викликали відповідну реакцію серед козаків. Лише в січні 1793 року серед козаків нараховувалося 4909 втікачів. Катерина вказує Суворову на неприпустимість такого стану речей у козацьких частинах.

Окремі частини Катеринославського війська, солдати Переяславського, Полтавського, Стародубського полків та піша команда козаків направляються на будівництво укріплень і фортець. Каторжні умови, в яких використовувалися козаки на будівництві укріплень під керівництвом російських генералів, призвели до високої смертності. Тільки в червні 1793 року померли 425 козаків. За активну колонізаторську політику 11 липня Суворов за особистим розпорядженням Катерини отримує 250 тис. рублів нагороди. За наказом Катерини губернатором Катеринославським і Таврійським призначається її фаворит Платон Зубов, якому поставлено завдання разом з Суворовим розпочати підготовку до війни з Туреччиною. При цьому виходити з економічних і людських можливостей окупованого краю.

Починається новий етап колонізації Півдня. За наказом Зубова Суворов проводить відповідну передислокацію військ. У великій таємниці розробляється штабом Суворова план війни, що передбачає розгром Туреччини і захоплення Стамбула (Константинополя). Для цього Суворов пропонує нанести одночасно удари з моря і суші як російською армією, так і використовуючи армію Австрії. Суворов пропонує підбурити на повстання греків, болгар, македонців, румунів. Для цього засилаються підготовлені диверсанти й емісари з відповідними сумами грошей для створення повстанських загонів, проведення антитурецької агітації. Катерина II в принципі схвалила план Суворова і 16 січня 1794 року видала таємний указ про порядок ведення війни з Туреччиною. У своєму указі імператриця доводить до Суворова загальнополітичну обстановку на півдні імперії і наказує:

- 1) встановити твердий порядок на окупованих землях, "дабы бусурманы не содружились с извергами, бунтующими противу всеобщего покоя";
- 2) привести війська в повну бойову готовність потайки, без зайвих переміщень;
- 3) упередити турків і підготовці до війни й першими нанести удар;
- 4) війну вести наступальну, не зупиняючись перед труднощами і жертвами, щоб за літо захопити Болгарію;
- 5) кінцева мета війни - розгром Туреччини в європейській частині, захоплення Константинополя;
- 6) створити імперію у складі Греції, Болгарії, Сербії, Румунії під протекторатом Росії, зі столицею в Константинополі.

Ідея створення східної імперії (Третього Риму) під керівництвом російських монархів маніакально переслідувала російський імперіалізм впродовж століть. Цю ж ідею перехопили й

більшовики, але вже у формі всевітньої радянської республіки (мирового соціалістического лагера).

Для укомплектування армії за штатами військового часу Катерина надала право Зубову й Суворову набирати рекрутів з місцевого населення (тобто українців). Що це означало для напів-вільного ще люду на півдні України, можна собі тільки уявити. Для заохочення імператриця нагороджує Суворова орденом Святого Георгія III класи і 60 тисячами рублів, та еполетами з діамантами. Набір рекрутів супроводжувався каральними акціями. Крім того, у населення почалися реквізиції тяглової худоби, возів. Суворов реквізував у селян фури, 6728 волів, мобілізував 1832 погоничів, у фортеці було направлено 1002 ворів з числа погоничів, 110 майстрів, ковалів, малярів. На військових складах було зібрано борошна 234000 чв., крупів 22063 чв., вівса 50000 чв.

6 травня 1794 року Суворов вступає під оруду командувача діючої Дунайської армії Румянцева. А вже 19 травня в козацьких частинах стихійно піднімається повстання, основною причиною якого є політика Суворова, яка практично розорила козаків, прирівняла їх службу до солдатської.

Повстання чорноморських козаків перекинулося і на донських. У період підготовки до війни з Туреччиною це могло зіврати воєнні плани. Суворов наказав генералу Щербатову жорстко придушити повстання, використовуючи для цього регулярні військові частини, і ні в якому разі не допустити козаків до селянських поселень.

24 травня почалися заворушення і в польських частинах, у Брацлавській губернії. Суворов вимушений був направити частини регулярних військ для роззброєння і розформування польських військ. Для підсилення піхотних частин Суворов дав вказівку формувати п'ятитисячний корпус "малоросійських стрільців" замість засланих у фортеці піших козаків. Формування корпусу було доручено генералу Лавандеву, який прославився жорстокістю при "усмирненні" кримських татар.

Найбільше від репресивних дій колоніальної адміністрації потерпіло українське й татарське населення, в якому Суворов вбачав бунтівників. Замирнення місцевого населення Суворов проводив як шляхом репресій, так і шляхом обману й обіцянок. З коротких і скупих реляцій полководця видно, що окупанти почували себе досить незручно на захоплених землях, місцеве населення не здавало без опору своїх прав і вольностей. Дії колоніальної адміністрації нашоувувалися на спротив населення, але у Суворова та його підручних була перевага - регулярне російське військо, загартоване в колоніальних війнах, які безперервно вела імперія впродовж XVIII століття. Це військо жило за рахунок підкорених народів.

Козацтво для колоніальної адміністрації півдня України залишалось джерелом національного опору, тому 5 липня Суворов дав наказ де

Рібасу продовжити переселення чорноморських козаків на Таманський півострів. Безсімейних козаків направили на галери. Ця акція проводилася з метою ізоляції козаків від українського населення і використання їх у боротьбі з народами Кавказу.

В цей час у Польщі спалахує повстання Суворов, придумавши його, провів у Польщі 2 роки і знову повернувся в Україну.

Лінія поведінки окупаційної армії залишається незмінною впродовж століть, а саме - грабунків населення, перекладення тягаря війни на плечі скорених народів: окупанти це не вважають за злочин. У XVIII ст. Росія виростила значну кількість завойовників. Найбільш відомі імена: Потьомкін-Таврицький, Румянов-Задунайський, Суворов-Риминський. Приклади до їхніх прізвищ вони зробили на тих територіях,

які вогнем і мечем приєднали до імперії.

Діяльність Суворова на півдні України припинилася зі смертю Катерини: Павла I Суворов цікавив у плані боротьби з революційною Францією. Отже, за період своєї діяльності "на внонь приобретенных территориях" півдня України, в Криму, Придністров'ї, Суворов практично ліквідував козацтво як джерело національного опору українського населення, практично завершив формування колоніальної адміністрації, яка захопила землі й закріпачила селян. Суворов своєю ізоляціоністською політикою перетворив економіку краю в сировинний придаток імперії на довгі роки. Міграційна політика російської адміністрації на чолі з Суворовим призвела до значних етнічних змін у регіоні. Російський імперіалізм перетворив південь України та Крим на пляцдарм подальших колоніальних походів.

Валерій ВАСИЛЬЄВ

СЕЛЯНСЬКІ ПОВСТАННЯ В УКРАЇНІ У 1929-1930 РОКАХ

Період так званого "великого перелому" в останні роки неодноразово ставав предметом підвищеної уваги істориків, соціологів, економістів. Основні суперечки велись навколо кількох питань: чи існувала альтернатива сталінській політиці, наскільки і якими чинниками зумовлювався "перелом", які соціальні сили підтримували сталінський курс? У ході ґрунтовних дискусій було висловлено чимало слушних міркувань однак значна частина їх фактично не вийшла за рамки гіпотез, які поки ніхто ще не підтвердив конкретними розробками.

Це стосується як численних міркувань про соціальні корені повороту "генеральної лінії" наприкінці 20 років. Серед тих, на кого спиралось сталінське керівництво, здебільшого називають "розбавлени" новим" поповненнями партію і робітничий клас, люмпенські верстви села. Є у цієї точки зору й опоненти. Однак практично ніхто не перевіряв її, так би мовити, дослідницьким шляхом: як насправді здійснювалася підтримка курсу знизу, якою мірою державна машина взагалі відчувала потребу у подібних "громадських" підпірках і т. ін.

У цьому випадку, як і в багатьох інших, історикам належить вкрай трудомістка робота по "первісному нагромадженню" матеріялу, достатній обсяг якого забезпечить нову якість узагальнень. Освоїти доведеться величезні документальні "завали", яких фактично не торкнулася рука дослідника.

Дати деякі уявлення про багатства, що зберігаються у місцевих архівах, - одна із цілей автора пропонованого тексту. Він присвячений темі,

знайомій нам в основному за творами сучасних письменників, але надзвичайно мало, через недоступність джерел, вивченої істориками. Нові архівні матеріяли, використані у статті, можна розділити на дві групи. Перша - документи ДПУ, зокрема інформаційні огляди, звіти, довідки, складені на основі доповідних співробітників та агентурних даних. Друга - політичні звіти, листи, інформація райкомів і окружкомів компартії України, що направлялися у ЦК.

Велика кількість фактів, виразність і зміст яких просто неможливо передати під час узагальненого, формалізованого викладу, спонукає до традиційної побудови статті: спершу повідомити виявлену інформацію, а потім сформулювати деякі загальні спостереження.

Зовнішня канва колективізації кінця 1929 - початку 1930 року добре відома. Насильство у селі викликало спротив селян, різко підірвало продуктивні сили, що й змусило московські власті тимчасово відступити, переключити вину на "перегин" на місцевих працівників, що хворіли, мовляв, на "запаморочення від успіхів".

Розпочалось усе зі сталінського "сибірського методу" хлібозаготівель. Відповідним чином навчені "трійки", комісії, уповноважені збирали у селян хліб. Весною 1929 року керівництво України виконало плян хлібозаготівель за кілька тижнів, використавши у широкіх масштабах регулярні частини Червоної армії, війська ДПУ і прикордонні загони. На півдні України, де 1928 року була сильна засуха, це призвело до голоду у двох районах Запорізької і ряді сіл Одеської областей, а також у Молдавії.

У відповідь наростав опір селян властям. У перші три місяці 1929 року ДПУ України зареєструвало 144 селянських виступи, а вже у жовтні-червні 329 підпалів, побиттів, убивств комуністів та сільських активістів. Тоді ж у конштаборі було відправлено 1381 чоловік. Наприкінці літа розпочалася нова хлібозаготівельна кампанія і посилюється хвилювання по сслах.

В селі Ново-Скелеватка Басанський і Бурдина арештували членів хлібозаготівельної комісії - бідняків і наймитів, які відмовилися застосовувати жорсткі заходи. За наказом Бурдини мешканців села протримали цілу ніч на морозі. Під час поголовних обшуків збирали все, аж до посівного зерна, селян же били. Їх роздягали і заганяли у погреби, змушували танцювати під гармошку, поки не вивезуть хліб, носити на грудях дошки з написами, що принижували їх і ганьбили. У селах Баштино, Барварівка і Братолюбівка усіх, хто не підкорився, підвішували на ремнях, саджали у помийниці, виводили роздягненими сначі на мороз.

В результаті 24-25 листопада у селах Ново-Лазорівка і Ново-Скелеватка відбулися масові демонстрації селян, які вимагали, щоб місцева влада відмовилась від насильницьких хлібозаготівель. Співробітники ДПУ і міліція придушили ці виступи за допомогою нових арештів.

Через десять днів масові хвилювання селян охопили Куп'янський округ. На початку листопада з ініціативи окружного партії "за абсолютного слабке проведення хлібозаготівель продовольчих культур" було переобрано весь склад Троїцького райкому. Ця подія підхльснула місцевим активістам. 25 листопада у Сєнківському районі, наприклад, на нараді робітничих бригад з хлібозаготівель секретар райкому Шевченко дав установку: "Якщо ми будемо перекручувати класову лінію, але виконаєм плян хлібозаготівель, то нас будуть бити один раз, а якщо будемо перекручувати і не виконаємо пляну, нас будуть бити два рази". По району прокотилася хвиля поголовних обшуків, побиттів селян. Бажаючи відзначитися, начальство вирішило перевиконати плян хлібозаготівель, і в грудні в селах району знову з'явилися робітничі бригади.

Вранці 4 грудня селяни села Ново-Осинівка, дізнавшись про черговий приїзд бригади, поодиноки рушили до сільради. Чоловік сімдесят, що зібрався там уважно стежили за діями робітників. Скликавши сільський актив, бригада вирішила перевиконати плян заготівель. З криками "Досить вам брати хліб, не дамо!", "Робітникам добре живеться, на них хороший одяг, а ми в ганчірі ходимо!" - селяни кинулись з кулаками на членів бригади і змусили їх зачинитися у сільраді. В місцевій церкві почали бити на сполох. Натопв біля сільради збільшився до 500 чоловік. Усі кричали: "Хліба звідес ніхто не ввезе!". Наякнати члени бригади просиділи у сільраді до вечора.

Подібних подій у країні було тоді немало. Однак керівництво на них не зважало. Рішення

лістопадового пленуму ЦК ВКП(б) 1929 року орієнтували на прискорення темпів колективізації. Під тиском зверху місцева влада спішила проявити ініціативу. На селян обрушились чергові хвилі насильства.

Значною мірою типова ситуація склалася у Шепетівському окрузі України. Ще восени 1929 року спеціалісти окружного земельного відділу розробили плян, згідно з яким в завершенні весняної сівби належало об'єднати у колоспах 38,2 відсотка усієї посівної площі округу. Однак 6-7 грудня, враховуючи орієнтування центральних газет, бюро окружного одногосподносно прийняло рішення колективізувати до травня 1930 року 50 відсотків, а до жовтня - 75 відсотків усіх земель. Місцеві керівники поставили перед політбюро ЦК КП(б) У питання про прирахування округу до районів сушільної колективізації. З доповідною запискою з цього приводу у ЦК був посланий секретар окружного Пилипенко, який понад два тижні добивався рішення політбюро. Повернувшись із Харкова, він інформував бюро окружного, що в ЦК шепетівцям обіцяли підтримку.

На початку січня 1930 року пленум окружного без обговорення вирішив до чергової річниць Жовтня колективізувати усі бідняцькі та середняцькі господарства округу. На містія пішла відповідна директива. 19 січня окружний земельний відділ доручив райвиконкомам зібрати насіннєвий фонд, не тільки у колективізованих господарствах, а й у тих, що пропонувалося усуспільнити до весняної посівної кампанії. Це викликало загальне невдоволення. 27 січня окружний виконком спеціальною телеграмою поставив вимогу негайно приступити до усуспільнення всієї худоби, молодянку, свиней, овець, птиці, кроликів і пасік. 31 січня бюро окружного по доповіді начальника ДПУ округу прийняло рішення про виселення 800 куркульських сімей протягом 4 годин. Воно поширювалось на всіх селян, які платили сільгосподарко більший, ніж 200 карбованців. 5 лютого була видана директива, що забороняла роботу в млинах. У масовому порядку закривали церкви.

Настрій працівників районного рівня, сільських комуністів та активістів після постійних "накачок" зверху сповна виражався словами: "Нехай хоч усі вмируть, але ми колективізуєм округ на сто відсотків". За наказом окружного комсомолу - "обійти всі до одної будівлі на території осередку, оглянувши горища, хліви і будинки, і запаси тих предметів, які лежать там без потреби, забрати" - комсомольці кинулись на пошуки. У селі Кульчини вони навіть вирили металеві хрести і огорожі на кладовищі.

20 лютого у районі Плужне власті повернули віруючому церкву. На подячному молебні були присутні близько двох тисяч чоловік з дев'яти сіл. Вийшовши після служби на вулицю, багато жінок стало кричати: "Не чіпайте церков", "Не чіпайте куркуль!", "Геть колективізацію!", "Геть радянську владу будемо обирати

старосту!". Натопи ринув до кордону, намагаючись перейти на територію Польщі, та був зупинений піднятимі по тринози прикордонниками. Хвилювання перекинулись і на інші райони, причому у багатьох селах були вигнані сільради, розгромлені склади з посівним зерном, розібраний усуспільнений сільгоспінвентар.

Керівництво України оцінило ситуацію як надзвичайно серйозну. На крупний залізничний вузол Козятин, недалеко від Шепетівки, терміново прибув член політбюро ЦК, голова ДПУ України В. Балицький. За його наказом суди були стягнені загоны ДПУ. У сутінках з населенням було вбито 15 представників влади, поранено 32 і зазнало побитв 280 чоловік. Повсталі втратили убитими і пораненими 49 осіб, 104 особи були побиті, понад дві тисячі заарештовано.

Усього з кінця лютого 1930 року хвилюваннями в Україні було охоплено 11 прикордонних округів: Шепетівський, Могилів-Подільський, Кам'янець-Подільський, Проскурівський, Вінницький, Одеський і Молдавія. Співробітники ДПУ виявили більше 400 листівок, випушених тиражем понад тисячу примірників. В них містилися погрози на адресу представників радянської влади, сільських активістів, вимагалося припинити колективізацію і закриття церков. Деякі листівки мали антисталінську спрямованість. У селі Решетилівка, районному центрі Полтавського округу, поширювались листівки з такими текстами: "Товариши пролетарии, ви все хорошо знаете і не зевайте, а сталінському глотку кулаком запишійте, как врагу пролетариата"; "Товариши бедняки, знайте, что изменник Сталин нас всех законтрактовал иностранной буржуазии, как контрактует наших свиной".

Особливо жорстокі сутинки мали місце у Тульчинському, Могилів-Подільському і Вінницькому округах. Тут селянськими хвилюваннями була охоплена територія 343 сільрад, радянська влада ліквідована у 73 селах, а ДПУ зафіксувало 81 збройний виступ.

У Тульчинському окрузі виступили проти влади 189 сіл, тобто практично кожен район. Ще наприкінці 1929 року окружна партійна організація шляхом тиску на селян за чотири місяці виконала річний план хлібозаготівель 1 грудня пленум окружному так оцінив реакцію селян округу на ці дії: "В результаті в основному правильного керівництва парторганізації шалений опір куркульсько-заможних елементів села часом відтлювався у форми відверто фізичного терору з їхнього боку щодо радянських активістів на селі".

Настрій селян був пригнічений. У ніч на 3 березня в окрузі було проведено огульні арешти розкуркулених. Вранці перед тюремю у Вапнярці зібралась маса народу. Родичі принесли ув'язненим їжу, одяг, гроші. Люди плакали. Коли повантажувались у вагони, арештовані благали не чіпати їхніх сімей. Та залишитись дозволили тільки сімдесятилітнім старикам. Коли ж вони відмовились розлучатися з близькими, у вагони

почали заганяти всіх.

Багато селян у ці місяці втікали з сіл. Повсюди заможні селяни організовували моління, роздавали біднякам речі, безплатно годували їх, давали у борг зерно, гроші, сільсько-господарський інвентар. У бідняків просили захисту, говорили: "Як віддавати комуністам - то краще їжте, люди, і пийте". Часто по ночах селяни тихо пробірались до церков, вмовляли свяшеників відслужити службу і причастихся, очікуючи "страшного суду". Вранці у сутінках розходились по домівках. В той же час в окрузі розгорнулася кампанія по заняттю дзвонів у фонд індустріалізації. Поведінка місцевих посадових осіб, деяких комуністів та комсомольців у цьому разі була зухвалою. Вони заходили до церков у головних уборах, палили, плювали на підлогу, вимагали ризи і в одязі свяшеників ставали на чолі обовіз з дзвонами, розмахуючи хрестами і кадцями, передаючи службу. Комсомольці вривалися до хат, забирали Біблії і горілку. А напившись, розкладали вогнища, куди кидали "конфісковані" книги.

До березня селяни в окрузі були доведені до повного відчаю. Стали виникати озброєні групи, з'являлись ходаки. По селах прокотились "бабські бунти".

Хвилювання перекинулись на інші села округу. Селяни виступали під лозунгами: "Нам не потрібно радянської влади, яка грабує селян!" "Геть комуністів, які ведуть країну до загибелі!", "Замініти сільради старостами!". А у Бершадському, Джулинському, Ольгопільському, Ободівському районах до цих закликів додався ще один: "Геть радянську владу, хай живе самостійна Україна". Селяни озброювались вилцями, сокирами, кілками, ножами, іноді мисливськими рушницями та обрізами, виставляли пікети на дорогах, рили навкруг своїх сіл окопи, посилали гінців до сусідів за підтримкою. Траплялось, вони давали справжній бій каральним підрозділам ДПУ. 12 березня у селі Горячівка М'ястківського району тисячний натовп селян змусив відступити кавалерійський загін ДПУ. Попереду натовпу йшли жінки та діти. Селяни вимагали повернути відібране майно, звільнити куркулів і видати для розправи активістів і колгоспників, що повтікали. Карателі застрелили кількох чоловік.

Селянські хвилювання докотились і до районних центрів округу. Деякі з них на короткий час повністю переходили під контроль повсталих. Під час "вилучення" куркулів у селах Шаргородського району тисячний юрби селян направились у райцентр, розгромили райвиконком. Місцеві комуністи і активісти засіли й найближчому монастирі і разом з міліцією відстрілювались від тих, хто насадив. Радянська влада тут була відновлена загном ДПУ з допомогою зброї. Але хвилювання з Шаргорода перекинулись у сусідній мурафський район.

У такій обставині 10 березня Могила-Подільський окружком запропонував райкомам партії

призупинити колективізацію. У Шаргородському, Мурафському, Джулинському, Клайгородському і Лучинецькому районах були створені трійки "по боротьбі з контрреволюційними виступами". Справитися з хвилюваннями місцевим комуністам допомагали 82 робітники - двадцятип'ятитисячники з Луганська. Правда, багато з них не дуже охоче воювали з селянами. Репресивні заходи були доповнені рішенням перевести усі колективні об'єднання на статут сільгоспартії. Колгоспникам дозволили продавати свої продукти на ринках. До квітня хвилювання в окрузі припинились.

Подібним чином розгорталась подія і у Вінницькому окрузі. Лише по 13 районах у березні 1930 року було зафіксовано 416 сіл, де селяни активно виражали невдоволення. У селі Черепашинці вони почали вимагати свободи торгівлі, повернення майна куркулів, роззброєння прибулого у село загону ДПУ, а на пропозицію розійтись з криками "ура!" кинулись на чекістів. Карателі відкрили вогонь, убивши двох жінок, і арештували 30 чоловік. У селі "Чоколапівка Немирівського району селяни з вигуками "Хай живе Сталін, геть наших комуністів!" побили місцевий актив.

Хвилюваннями був охоплений і Кам'янець-Подільський округ. Безпосереднім приводом для них стало відправлення посівного зерна у районні центри. У селах Ольхівці, Куча, Мошарське та інших жінки навідріз відмовились везти зерно, розпрагли коней і вигукували: "Нас грабують, рабвлада змушує помирати з голоду". Представників влади зустрічали погрозами. І тут селян "умиротворяли" за допомогою зброї.

Велика демонстрація жінок відбулась у селі Градениці Одеського округу. Вони вимагали повернути висланих куркулів, роздати посівне зерно. Хвилювання поширились на інші села. А більше тисячі селян із села Дальники Одеського району на підводах вирушили до столиці України Харкова. Попереду колони вони несли червоні знамена, портрет Леніна і лозунги "Хай живе радянська влада, геть този!" Селяни розраховували об'єднатися з робітниками одеських фаб-

рик і заводів. Однак на околиці Одеси вони були зупинені і відправлені назад у село, деяких арештовано.

Селянські виступи, що охопили на початку насильницької колективізації практично всю територію України, як і багато інших районів країни, справили серйозний вплив на подальший хід подій. З одного боку вони змусили сталінське керівництво дещо скоригувати "генеральну лінію", вдатися до невеликого маневру - відступу. З іншого - показали, що за всієї гостроти ситуації її можна утримати під контролем за допомогою сили. (Що ж стосується сотень убитих, тисяч поранених і десятків заарештованих, то цю обставину керівники партії цілком могли проігнорувати).

Незважаючи на значний розмах хвилювань і навіть в окремих випадках їх відносну організованість (створення загонів, вибори старост і писарів), в цілому вони залишалися стихійними і розрізненими. Беззбройні селяни не могли протистояти регулярним збройним силам. Суперечливими були політичні лозунги повсталі. Якщо у ряді місць селяни виступали єдиним "миром", то в інших часто розгорталася й сутичка між колгоспниками й одноосібниками, бідняками і заможними. У деяких селах біднота допомагала співробітникам ДПУ арештовувати найбільш активних бунтарів.

Події у селі продемонстрували й відносну, за сталінськими, звичайно, мірками, "слабкість" партійно-державного апарату. Деякі місцеві керівники відверто співчували селянам, саботували вказівки центру. Багато хто, якщо не більшість, проявив "недозволену" слабкість: з початком селянських хвилювань або розбігались і переховувались у лісах, або непробудно пиячили, пояснюючи, що "п'ють для хоробрості".

Привести маси до покори і створити потужний, який відповідав би завданням, апарат - ці цілі були невід'ємною частиною політики, яка невдовзі офіційно одержала найменування "наступ соціалізму по всьому фронту". А в наші дні - "сталінська революція зверху".

У ПАМ'ЯТЬ ВЕЛИКИМ СИНАМ УКРАЇНИ

У неділю, 12 березня нинішнього року Свято-Преображенська парафія УАПЦ у Лондоні вшанувала пам'ять Великих Синів України - митрополита Василя Липківського, Тараса Шевченка, гетьмана Івана Мазепи і генерал-хор. Романа Шухевича-Тараса Чупринки. Службу Богу й панахиду відслужив всч. о. протопресвітер Михайло Галиця при співі парафіяльного хору. В часі Панахиди всі присутні в церкві тримали свічі, а в шанувальній стійці стояли - д-р Ролянд Франко, д-р Святомир М. Фостун, хор. Михайло Ткачук і п. Микола Сидоренко.

Після Панахиди всі перейшли до прицерковної зали, де відбулась святкова частина, що її відкрив молитвою всч. о. протопресвітер Михайло Галиця, настоятель парафії, а проводив нею п. Микола Сидоренко. Про історичну роль Тараса Шевченка як пробудника українського на-

роду та його духовності доповідав д-р Святомир М. Фостун, а з шанувальним словом у пам'ять Великого Кобзаря звернувся до присутніх також д-р Ролянд Франко, радник посольства України у Великій Британії.

Деклямували: п-ні Ірина Бондарівська - "Кавказ", п-нна Ганя Ємель - "Чигирин", п-нна Мирослава Маренко "Розрита могила", маленька Наталя Яким'юк сказала деклямацію "Село", а скромну святкову частину відзначення пам'яті Великих синів України закінчив п. Пилип Тараненко деклямацією Тарасового "Послання".

Після проспівання "Заповіту" ведучий програмою п. Микола Сидоренко подякував всім її виконавцям, а потім паніатка Зінаїда Галиця та сестриці пригостили всіх кавою і солодким печивом.

Учасник.

359 ЛИЦАРІВ БАЗАРУ

1. Сулима Григорій, сотник
2. Мироненко Кузьма
3. Петренко Іван, хорунжий
4. Тронько Оксентій, фельдшер
5. Мінькер Леопольд, завідувач аптеки
6. Підранівський Андрій, фельдшер
7. Швида Максим
8. Якубовський Павло, фельдшер
9. Решетників Микола, військ. ур.
10. Онофрїнчук Гарасим, фельдшер
11. Швидюк Яків, військовий уряд.
12. Єгер Ернест, сотник
13. Погиба Федір, хорунжий
14. Лотоцький Володимир, сотник
15. Грох Митрофан, сотник
16. Ясько Анастасій, хорунжий
17. Янишівський Федір, сотник
18. Бережний Сидір, курінний
19. Венгевівський Володимир, хор.
20. Сокрут Наум, поручник
21. Збарашенко Олександр, хор.
22. Соломонівський Володимир, сотник
23. Чорниш Володимир, хорунжий
24. Бойко Андрій, військ. уряд.
25. Синиця Степан, хорунжий
26. Скорняків Сергій, сотник
27. Василів Олександр, сотник
28. Козин Іван, військ. уряд.
29. Стрижельницький Олександр, хор.
30. Кузьменко Митрофан, підполк.
31. Шурабура Іван, підполковник
32. Кибельник Сила, військ. ур.
33. Шевченко Василь, хорунжий
34. Козаченко Микола

35. Крижанівський Павло, військ. ур.
36. Новоленик Євген, хорунжий
37. Зубків Олекса, військ. ур.
38. Завальницький Петро, військ. ур.
39. Корбут Степан, нач. госп.
40. Оручик Іван, військ. ур.
41. Сагусій Євсевій, сотник
42. Солтановський Микола, хор.
43. Попович Василь, військ. ур.
44. Федорів Яків, військ. ур.
45. Стародуб Никанор, військ. ур.
46. Штан Іван, військ. ур.
47. Жуків Микола, військ. ур.
48. Харшевський Володимир, військ. ур.
49. Борисенко Денис, військ. ур.
50. Омелянів Борис, військ. ур.
51. Кривокобильський Мусій, військ. ур.
52. Малевич Михайло, зав. зброї
54. Медведівський-Коваль Василь, військ. уряд.
55. Кишківський Володимир. хор.
56. Дараган Іван, хор.
57. Голобородько Микола, військ. ур.
58. Дзячківський Іван, військ. ур.
59. Толюс Петро, військ. ур.
60. Солтученко Михайло, поручник
61. Гаєвський Степан, полковник
62. Невідниченко Петро, військ. ур.
63. Декаленко Петро, військ. ур.
64. Гн'яків Михайло, сотник
65. Романенко Степан, військ. ур.
66. Запорожець Данило, військ. ур.
67. Верубович Леонтій, хор.
68. Іваненко Яким, військ. ур.
69. Ходько Борис, хор.
70. Старенький Яків військ. ур.
71. Зенченко Лука, сотник
72. Чмелівський Станіслав, військовий ур.
73. Кудинський Євген, ранговий
74. Прохорів-Микитин Іван, військ. ур.
75. Костовський Микита, військ. ур.
76. Крутопіл Яків, військ. ур.
77. Приполок Захар, військ. ур.
78. Федоренко Микола, військ. ур.
79. Мелентіїв Михайло, військ. ур.
80. Тютюнник Степан, військ. ур.
81. Гуцало Михайло, фельдшер
82. Лісовський Олександр, військовий ур.
83. Саківський Микола
84. Лубяний Василь, бунчужний
85. Гуденко Петро, хор.
86. Сускин Павло, фельдшер
87. Сальський Олекса. хор.
88. Хидрик Йосип, військ. ур.
89. Василів Михайло
90. Токарович Кость, військ. ур.
91. Слеханович Семен
92. Манжула Іван
93. Голуб Артем
94. Вередан Василь
95. Маданюк Степан
96. Хульченко Мирон
97. Стражкович Борис
98. Федорів Степан
99. Костецький Трохим
100. Повторак Олександр
101. Вергун Семен
102. Данилевський Андрій
103. Рижак Павло
104. Студницький Василь
105. Поліщук Анатолій
106. Шелест Пилип
107. Добровський Гаврило
108. Білокрис Мусій
109. Янишевський Кость
110. Нестеренко Андрій
111. Свиргородський Володимир
112. Сомбун-Капун Сава
113. Зубченко Олекса
114. Кузьмин Яків
115. Камінський Дем'ян
116. Боршевський Тиміш
117. Кузьмин Василь, підхорунжий
118. Олейник Гнат
119. Бичко Степан
120. Бондаревич Станіслав
122. Тройнюк Юхим
123. Приходський Олександр
124. Очеретний Тиміш
125. Маницький Іван, юнак
126. Плахнин Купріян
127. Топольчук Павло
128. Чорний Клим
129. Стеблин Іван
130. Рудоненко Тиміш
131. Вашкевич Михайло
132. Голуб Василь
133. Мельниченко Олекса
134. Якименко Микола
135. Камянецький Михайло
136. Дем'янчук Олександр
137. Марчук Степан
138. Анарневський Кость
139. Гатченко Василь
140. Каган Корній
141. Дяненко Микола
142. Аголюк Василь
143. Щербина Роман
144. Проскурня Григорій
145. Мороз Максим
146. Гладченко Ілько, підхорунжий
147. Колінко Іван
148. Чередиченко Степан
149. Єрмаків Георгій
150. Комащук Грицько
151. Пастушенко Іван
152. Сичів Петро
153. Шиманський Карло
154. Шойків Петро

155. Швець Василь
156. Кулик Іван
157. Клепач Ілля
158. Распайнюк Андрій
159. Божко Спиридон
160. Візір Гаврило
161. Баранів Георгій
162. Тарасенко Прокіп
163. Оліндаренко Карпо
164. Крилівський Микола
165. Оболь Левко
166. Бондаренко Оверко
167. Маширів Микола
168. Маширів Микола
169. Постелинський Денис
170. Білецький Іван
171. Родвенко Іван
172. Ананів Микола
173. Голоненко Захар
174. Григоренко Микола
175. Киволін Варлам
176. Жир Василь
177. Гловинський Мусій
178. Кран Йосип
179. Харин Василь
180. Кучер Оникій
181. Онищенко Іван
182. Яременчук Петро
183. Чадринський Іван
184. Деменів Володимир
185. Куник Іван
186. Буризин Михайло
187. Сердюк Данило
188. Мешеряків Тиміш
189. Сидоренко Семен, підхорунжий
190. Горків Іван
191. Усько Валентин
192. Мокрицький Денис
193. Федорчук Павло
194. Чумак Василь
195. Ворденюк Олександр
196. Савченко Трохим
197. Радченко Степан
198. Власів Павло
199. Давидчук Влац
200. Паламаренко Федот, хорунжий
201. Балтнян Гетро
202. Марків Дмитро
203. Колесник Терентій
204. Свиридів Григорій
205. Бузун Данило
206. Момзаліт (китаєць)
207. Гуменюк Карпо
208. Довгий Юхим
209. Тамощук Михайло
210. Головченко Яків
211. Остремів Григорій
212. Лисогор Павло
213. Кучеренко Федір

214. Коханко Павло
215. Рібот Яків
216. Дробінський Петро
217. Демченко Петро
218. Козловський Тиміш
219. Кайдан Степан
220. Кисличук Іван
221. Плященко Федір
222. Світленко Данило
223. Рубан Іван, підхорунжий
224. Шевченко Лазар, підхорунжий
225. Шапа Гнат
226. Чубко Федір
227. Владинюк Фаїм
228. Гомонюк Сокоїт
229. Щербак Степан
230. Бондар Петро
231. Прокопеш Степан
232. Липовський Григорій
233. Усик Автоном
234. Шеденко Микита
235. Ковтуненко Іван
236. Усенко Віталій
237. Музика Василь
238. Аколовський Вадим, шідст.
239. Петриченко Данило
240. Ільченко Семен
241. Ворепрівський Кирило
242. Грицарюк Нестір
243. Краковський Максим
244. Щербак Федір
245. Паламарчук Олександр
246. Іванюк Демян
247. Бабич Іван
248. Кушлимський Адам, підхор.
249. Іванюк Василь
250. Слободя Філімон
251. Удалів Олександр
252. Горній Григорій
253. Горбач Іван
254. Бабун Сава
255. Клименко Антін
256. Іщенко Іван
257. Швець Сергій
258. Губенко Зіновій
259. Радій Дмитро
260. Закурдаїв Максим
261. Наавгуст Степан
262. Панченко Юхим
263. Юзинський Степан
264. Власюк Павло
265. Ігенко Микола
266. Іваницький Іван
267. Бортницький Володимир
268. Федоренко Іван
269. Шупин Яким
270. Черній Василь
271. Навроцький Василь
272. Грич Петро

273. Корнієнко Тиміш
 274. Ковальський Дмитро
 275. Гоянів Володимир
 276. Ашнабуль Захар
 277. Славодон Антін
 278. Швець Яків
 279. Храмів Михайло
 280. Горгонів Олександр
 281. Грицишин Олександр
 282. Пенукий Михайло
 283. Браславський Антін
 284. Венглевський Тиміш
 285. Дейків Яків
 286. Дудар Андрій
 287. Слободянський Павло
 288. Оперсек Григорій
 289. Бідин Павло
 290. Герасимчук Данило
 291. Моцдарський Микола
 292. Мец Антін
 293. Шкура Мусій
 294. Захаренко Спиридон
 295. Мердівський Антін
 296. Маринич Петро
 297. Шведенко Нестор
 298. Чігман Іван
 299. Михайленко Яків, чотовий
 300. Шиян Микола
 301. Приходько Мартин
 302. Дрозденко Яким
 303. Плавко Трохим
 304. Слободенюк Леонтій
 305. Долозовський Олександр
 306. Олексіїв Іван
 307. Скорич Левко
 308. Бондаренко Теодосій
 309. Вовк Арсен, підхорунжий
 310. Силецький Володимир
 311. Смокарів Павло
 312. Копнюк Леонтій
 313. Амдлусько Филिमон
 314. Швець Федір
 315. Шаповків Яків
 316. Буравський Андрій
 317. Фараонов Мусій
 318. Мельник Петро
 319. Нарган Сидір
 310. Євтиків Володимир
 321. Хрустяк Савелій
 322. Редькин Макар
 323. Маслоїд Василь
 324. Гречківський Денис
 325. Молот Пилип
 326. Крич Василь
 327. Кожушко Ілля
 328. Ярош Андрій
 329. Овдєнко Василь
 330. Білевич Броніслав
 331. Головка Петро
 332. Яцина Василь
 333. Барбарика Олександр
 334. Кубельський Василь
 335. Шекес Семен
 336. Черень Аврам
 337. Олениченко Василь
 338. Шкапа Радіон
 339. Шаповаленко Федір
 340. Маковецький Павло
 341. Бугак Юхим
 342. Любка Іван
 343. Коваленко Онисим
 344. Калашників Олександр
 345. Богайський Олександр
 346. Яцкевич Степан
 347. Кіріченко Олексій
 348. Моцик Грицько, підхорунжий
 349. Червак Лука
 350. Плевак Іван
 351. Обочук Борис
 352. Шлягун Іпполіт
 353. Гавелюк Прокіп
 354. Білик Матвій
 355. Пешанський Тарас
 356. Олвенчук Петро
 357. Острівський Степан
 358. Сидоренко Іван
 359. Прохорів Петро.

У ПАМ'ЯТЬ ГОЛОВНОМУ КОМАНДИРОВІ УПА

У неділю, 5 березня нинішнього року в сумівській оселі Тарасівці була проведена соборна Панахида в пам'ять Головному Командирові УПА генерал-хор. Романові Шухевичу-Тарасу Чупринки в 45-річчя його смерті 5 березня 1950 року.

Щоб вшанувати пам'ять Великого Сина України прибуло до Тарасівки численне українське громадянство з різних місцевостей Великої Британії. Біля пам'ятника полеглим за волю України станиці прапороносці почли Відділів ОБВУ, головні прапороносці з прапорами ОУЖ, СУМ, Пласту, члени Головної Управи ОБВУ та багато рядових членів із різних Відділів нашої ветеранської організації. Порядок формування наводив пор. Петро Кіщук, оргреферент Головної Управи ОБВУ. Точно о год. 2.00 пополудні священники - о. митрат Микола Матичак, о. митрофорний протоієрей Григорій Лазієнко і о. Степан Солтис почали служити соборну Панахиду при співі дяків із різних парафій. При співі "Вічна пам'ять" на команду пор. Михайла Гринюка були похилені прапори, а старшини віддали салют. Проповідне слово сказав о. митрофорний протоієрей Григорій Лазієнко. Опісля голова ОБВУ майор д-р Святомир М. Фостун поклав вінок до пам'ятника у супроводі підх. Івана Федечка і пхор. Василя Іваніва - членів Головної

Управи ОБВУ. Другий вінок поклав радник Посольства України у Великій Британії д-р Роланд Франко у супроводі гостя з України редактора Юрія Пригорницького і радн. Антона Тисячного.

Шанувальне слово у пам'ять Головному Командирові УПА сказав голова ОБВУ майор д-р Святомир М. Фостун, наголосивши вагомому ролі Романа Шухевича-Тараса Чупринки у визвольній боротьбі нашого народу. "Ворог знищив Головного Командира фізично - мовив голова ОБВУ, - але духовно він житиме вічно в нашому народі та стоятиме світлим, можна б сказати епохальним прикладом для українських поколінь, як великий командир, політик, громадський діяч, відданий патріот, який усе своє життя присвятив визвольній боротьбі української нації і поклав своє життя за неї, за Україну. І пам'ять про нього житиме вічно, бо Шухевич загинув у Білогорщі, щоб жив Чупринка у віках".

Із шанувальним словом звернулися до учасників соборної Панахиди також д-р Роланд Франко і редактор Юрій Пригорницький з Києва.

Проспіванням "Видиш брате мій" і національного гімну закінчено врочистість вшанування пам'яті Головного Командира УПА в 45-річчя його геройської смерті.

Учасник.

Священники, зліва направо - всч. о. Степан Солтис, всч. от. митрофорний протоієрей Григорій Лазієнко і всч. о. митрат Микола Матичак служать Панахиду

**Шанувальне слово говорить голова ОБВУ,
майор д-р Святомир М. Фостун**

ОКРУЖНІ КОНФЕРЕНЦІЇ ОБВУ

У суботу, 18 березня 1995 року була проведена в м. Лондон чергова Окружна конференція Округу ОБВУ - Лондон. Конференція відбулась у залі лондонського Відділу УСБ, а проводив її хор. Михайло Ткачук, голова Округу ОБВУ - Лондон. У конференції взяли участь: голова ОБВУ майор д-р Святомир М. Фостун, перший заст. голови сотник Маріян Д. Гайва, а також представники Управ Відділів тієї Округу. Ділові наради конференції розпочав хор. Михайло Ткачук, який привітав голову ОБВУ, сотника М. Д. Гайву та всіх представників Відділів. Він подав також запропонований порядок нарад конференції, що був прийнятий без змін.

Опісля звітували представники Відділів Округу про діяльність своїх Відділів протягом 1994 року, а загальне звітлення з роботи Округу за рік подав її голова хор. Михайло Ткачук. Обговоривши проведену діяльність Округу, присутні заслухали інформації голови ОБВУ про загальну діяльність нашої ветеранської організації протягом минулого року і в перших місяцях 1995 року. Голова ОБВУ подав також напрямні широкої праці ОБВУ в нинішньому році та відповів на запитання присутніх. В ході далішних нарад сотник М. Д. Гайва доповідав про сучасне становище в Україні, а також зreferував питання фінансової господарки ОБВУ. Після обговорення доповіді хор. Михайло Ткачук подав план праці Округу в нинішньому році, що був прийнятий без змін. Підсумки ділових нарад Окружної конференції підбив у надвечірніх годинах голова ОБВУ, побажавши всім доброго здоров'я, сил і витривалості в далішій праці Округу та її Відділів. Словами подяки голови Округу всім за участь у конференції та проспіванням національного гімну закінчено Окружну конференцію, після чого всі стали до спільної знимки, а пані пригостили перекусом усіх учасників.

Друга Окружна конференція Округу ОБВУ - Півночлішр відбулась у суботу, 8 квітня 1995 року в

м. Донкастері, в залі місцевого Відділу СУБ. Її відкрив голова тієї Округу хор. Михайло Татарчук, вітаючи голову ОБВУ майора д-ра Святомира М. Фостуна і оргреферента Головної Управи ОБВУ та члена Президії ГУ пор. Петра Кіщука й усіх присутніх - представників Відділів Округу. Після звіту голови ОБВУ та прийняття запропонованого порядку ділових нарад представники Відділів Округу протягом 1994 року, а про роботу округу доповідав її голова хор. Михайло Татарчук.

Далі голова ОБВУ широко referував про діяльність нашої ветеранської організації, а також подав напрямні праці ОБВУ в 1995 році. Про організаційні та фінансові справи доповідав пор. Петро Кіщук. Він і голова ОБВУ відповіли на численні запитання присутніх, котрі живо цікавилися питаннями і проблемами організованого життя Об'єднання бувших Вояків України у Великій Британії.

В другій частині ділових нарад голова ОБВУ доповідав про становище в Україні та відповів на запитання, подаючи при тому доповнюючі інформації. План праці Округу на 1995 рік подав на розгляд присутніх голова Округу хор. Михайло Татарчук, і цей план після обговорення був прийнятий одностайно. Годиться відмітити, що учасники конференції подали при тому різні пропозиції стосовно організованого життя ОБВУ, що їх Президія і Головна Управа нашої ветеранської організації напевно візьмуть до уваги. Підсумки Окружної конференції підбив у надвечірніх годинах голова ОБВУ, а хор. Михайло Татарчук сердечно подякував йому, пор. Петрові Кіщuku та всім представникам Відділів за ділову участь у конференції. Закінчилась конференція проспіванням українського національного гімну. Опісля була зроблена спільна знимка, а пані пригостили всіх учасників перекусом. Годиться відмітити, що ця Окружна конференція ОБВУ була дуже успішною.

М. Б. П.

Учасники Окружної конференції ОБВУ в Донкастері

ОКРУЖНА КОНФЕРЕНЦІЯ ОБВУ В БЕДФОРДІ

У суботу, 28 січня 1995 року в м. Бедфордї, в залї місцевого Відділу СУБ на 170 Бовер Стріт відбулась Округна конференція Округи ОБВУ - Південь, чергового скликання.

Округна конференція почалась звітом голови Округи хор. Василя Гуменюка голові ОБВУ май. д-рові Святомиру М. Фостунової. Відтак усі присутні вшанували однохвилинною мовчанкою пам'ять померлих членів Округи протягом 1994 року. Після привітального слова голови ОБВУ і прийняття порядку ділових нарад конференції, голови, або, представники Відділів Округи: Бедфорду, Пітерборо, Лютону, Нортгемптону, Рашдену і Кембріджу подали звідомлення з діяльності їхніх Відділів у 1994 році, а при тому також і звідомлення з фінансової господарки цих Відділів. Про працю Округи в згаданому часі звітував голова Округи хор. Василь Гуменюк. Після звітування було проведене обговорення діяльності клітин Округи й самої Округи.

З черги голова ОБВУ майор д-р Святомир М. Фостун доповідав про діяльність ОБВУ та подав напярямні праці в 1995 році. Про організаційні справи та фінансові, доповідав пор. Петро Кішук, оргреферент Головної Управи ОБВУ.

На запитання вони обидва подали вияснення, інформації та доповнення до сказаного.

У дальшому ході конференції голова ОБВУ доповідав про сучасне положення Української держави, охарактеризовуючи широко різні спектри українського державного, національного, соціального, культурного, економічного та релігійного життя. Доповідь голови була вислухана з особливою увагою. Були теж і запитання, на котрі голова подав відповідь.

Після обговорення пляну праці Округи в 1995 році, що його подав голова Округи, і його прийняття голова ОБВУ підбив підсумки конференції, закликаючи всіх до дальшої праці, а голова Округи висловив сердечну подяку йому та пор. Петрові Кішуку за прибуття на конференцію. Подякував всім її учасникам, Управі Відділу СУБ у Бедфордї за користування залем, побажавши всім багато успіхів у цьому діловому році, заклав конференцію. Її закінчено у вечірніх годинах проспіванням українського національного гімну. Опісля гостинні пані-члени місцевого Гуртка ОУЖ пригостили всіх вечерєю.

М. К.-о.

ОКРУЖНА КОНФЕРЕНЦІЯ ОБВУ В ЙОРКШІРІ

У суботу, 18 лютого нинішнього року в Йоркшірї, у м. Галіфаксі, у приміщенні місцевого Відділу СУБ відбулась Округна конференція Округи ОБВУ Йоркшір, з участю членів Президії Головної Управи - сотника Маріяна Д. Гайви, пор. Петра Кішука і голови Округи пхор. Івана Федечка та членів Управ Відділів ОБВУ тієї Округи. У конференції взяв участь також член Головної Управи ОБВУ пхор. Василь Іванів.

Округну конференцію відкрив о год. 1.00 пополудні голова Округи пхор. Іван Федечко, вітаючи членів Президії та всіх учасників. Після прийняття порядку ділових нарад усіх вшанували пам'ять померлих членів Округи протягом минулого 1994 року. З черги голови Округи зачитав привітального листа голови ОБВУ майора д-ра Святомира М. Фостуна, який вказуючи на вагомість дальшої праці нашої ветеранської організації побажав усім Відділам Округи успішної праці в цьому 1995 році. Привітали учасників Округної конференції також члени Президії - сот. Маріян Д. Гайва і пор. Петро Кішук.

Згідно наміченого й прийнятого порядку ділових нарад представники Відділів - голови або секретарі звітували про діяльність своїх Відділів протягом минулого 1994 року. Звітували представники Відділів - Кіхлей, Лідс, Гаддерсфілд, Галіфакс, Брадфорд. Про працю Округи в 1994 році подав звідомлення її голова пхор. Іван Федечко. Про діяльність Головної Управи ОБВУ доповідали сот. Маріян Д. Гайва і пор. Петро Кішук, подаючи водночас також і напярямні дальшої праці в цьому діловому 1995 році. Після обговорення заслуханих справ сот. Маріян Д. Гайва доповідав про положення в Україні й наші завдання та працю в допомозі закріплення Української держави.

Продовжуючи ділові наради голова Округи пхор. Іван Федечко подав пляни праці Округи в 1995 році, що його всі прийняли після обговорення. Підсумки Округної конференції підбив пор. Петро Кішук, висловивши при тому подяку від Президії і Головної Управи ОБВУ за дружно співпрацю та побажавши багато успіхів у даль-

шій праці. У вечірніх годинах голова Округи Ігор Іван Федечко заклав ділові наради Округної конференції подякувавши всім за участь. Проспіванням національного гімну закінчено

Округну конференцію, а після всі стали до спільної знімки. Пані-члени місцевого Гуртка ОУЖ пригостили усіх смачним обідом.

І. Чолач, В. Іванів

Учасники Округної конференції ОБВУ в м. Галіфаксі

ОКРУЖНА КОНФЕРЕНЦІЯ ОБВУ - ОКРУГИ ШОТЛЯНДІЯ

В суботу, 25 березня 1995 року в Карлайлі відбулася Округна конференція ОБВУ, на якій були присутні: Організаційний референт ОБВУ пор. П. Кішук, голова Округи ОБВУ Шотляндія підх. О. Дем'янчук і представники відділів округи ОБВУ. Округна конференція ОБВУ почалася привітанням голови Відділу СУБ в Карлайлі побр. М. Богачевського. Голова Округи ОБВУ підх. О. Дем'янчук у вступнім слові привітав присутніх та відчитав привіт від голови ОБВУ др С. М. Фостуна, а також прочитав порядок нарад і проголосив мовчанку за померлих членів ОБВУ нашої Округи. Відтак пор. П. Кішук привітав присутніх голів Відділів ОБВУ і всіх учасників. Після відбулося звітування. Звіт з діяльності Відділу ОБВУ в Единбурзі відчитав підх. Е. Стешин, звіт Відділу в Карлайлі подав ст. дес. В. Панкевич, звіт Відділу Анані-Локекербі прочитав, підх. М. Кормило. Звіт з діяльності Округи ОБВУ подав підх. О. Дем'янчук.

Після звітування пор. П. Кішук доповідав

про загальні справи ОБВУ і напрямні праці в майбутньому. Він задав у своїй доповіді про різні поїздки - в Україну, на Конгрес КОУГЦУ - ЕКУ в Празі, до Італії на Монте Кассіно, а також про іншу многогранну діяльність ОБВУ. Після доповіді відбулася дискусія та обговорення діяльності ОБВУ. Підсумки округної конференції ОБВУ зreferував пор. П. Кішук та сказав, що повинні ми приєднувати до нашої діяльності пасивних членів ОБВУ.

При кінці голова Округи ОБВУ подякував всім присутнім за участь в Округній Конференції, а головню подякував пор. П. Кішук та сказав, що пор. П. Кішук цього року сповняється 80-ліття і присутні з цієї нагоди відспівали йому многоліття. Округна конференція ОБВУ закінчилася відспіванням національного славня. Відтак наші пані пригостили учасників округної конференції обідом.

Е. Стешин

ОКРУЖНА КОНФЕРЕНЦІЯ ОБВУ В ЛЕСТЕРІ

У суботу, 1 квітня нинішнього року відбулась у м. Лестері в залі місцевого Відділу СУБ на 2а Фосс Роуд Окружна конференція Округу ОБВУ - Середня Англія з участю голови ОБВУ май. д-ра Святомира М. Фостуна, голови Округу пор. Петра Кіщука, членів Головної Управи - пор. Володимира Лесюка, хор. Володимира Нагайла і хор. Теодора Данковича, та членів Управ Відділу тієї Округу.

Окружну конференцію відкрив о год. 1.45 пополудні голова Округу вітаючи голову ОБВУ, членів Головної Управи Відділів. Після вшановання пам'яті померлих членів ОБВУ в Окрузі протягом минулого 1994 року пор. Петро Кіщук зачитав порядок ділових нарад, що був прийнятний без змін. З черги учасників конференції привітав голова ОБВУ й побажав конференції успішних і ділових нарад. Конференцію привітав також п. Василь Медицький, голова Відділу СУБ у Лестері.

Згідно прийнятого порядку нарад представники Відділів - голови або секретарі звітували про працю своїх Відділів протягом минулого 1994 року. Звіти подали представники таких Відділів: Лестер, Ноттінггам, Ковентрі, Волвертамптон, Рагбі, Дарбі, Мансфілд. Про працю Округу звітував її голова пор. Петро Кіщук. Після закінчення звітування проведено коротке обговорення проробленої праці, яку загалом визнано задовільною.

Про діяльність ОБВУ в усіх ділянках доповідав голова ОБВУ майор д-р Святомир М. Фостун, який водночас теж і подав напрямами праці ОБВУ на 1995 рік. Потім проведено широке обговорення наміченої праці й в дискусії вис-

тупали члени Головної Управи та представники Відділів. Про організаційні та фінансові справи доповідав пор. Петро Кіщук. Потім проведено широке обговорення всіх спектрів нашої діяльності, що їх подали обидва доповідачі з виступами членів Головної Управи та представників Відділів.

Після перерви в часі якої пані пригостили всіх смачним обідом таки на місці в залі й в часі якого голова ОБВУ підніс тост за український народ, Президента, уряд, усіх борців-патріотів, що працюють для закріплення державности України, за всіх членів ОБВУ та присутніх, а всі проспівали гімке многоліття. Другий тост підніс хор. Володимир Нагайло в честь голови ОБВУ, якому теж усі проспівали многоліття. Таким же многоліттям було і висловлено подяку працівникам паням за багату гостину.

В ході дальших ділових нарад конференції голови ОБВУ майор д-р Святомир М. Фостун доповідав про сучасне положення в Україні, даючи широкий перегляд різних спектрів життя нашого народу й нашої держави. Плян праці Округу в цьому діловому 1995 році подав пор. Петро Кіщук, і після короткого обговорення цього поданого плану праці він був одобрений і прийнятий. З черги голова ОБВУ підбив підсумки Окружної конференції і побажав усім доброго здоров'я, сил й наснаги до дальшої праці. Подякою господаря конференції пор. Петра Кіщука і проспіванням українського національного гімну закінчено у вечірніх годинах цю успішно проведену Окружну конференцію. Була також зроблена спільна знімка всіх учасників конференції.

М. Б-ий

Учасники Окружної конференції ОБВУ в Лестері

Група учасників Окружної конференції у Лондоні

Ярослав КУРДИДИК

НАПИШИ

*Напиши, які тут завжди задума і тиша,
Ні слів, ні шептань, ні молитви до Бога -
Журавлями летять хрести, що й нишком
Не проказують більше нічого...*

*Напиши чимскоріш решткою олівця...
Не маєш, мій друже? - то пиши кров'ю:
Тут лежать ті - ні початку їм, ні кінця -
Безіменні вояки людського безголов'я;*

*Тут лежать вояки, що любили степи,
Що ганяли дітьми босоніж по городах,
На хрещатій леваді, звідки видно хати
І покруччя лози, і замислені води...*

*Простягнути б веселою руку в мету,
Просто в ліс, що росте, як свідок,
Коли вийшла чота на дорогу круту,
Просто в налет - в п'яний пообідень...*

*Розкажи, білий дне, не зривайся увши! -
Як від болю заплакав могутній Славута,
Розкажи, як чота залягла у комиш,
Як у зелень хотіла вона обернутись;*

*Як підвівсь командир, як сурмили вітри,
І як смерти промчала скривавлена тінь...
Напиши, друже мій: "Тут вони полягли,
Щоби жити наввіки. Амінь."*

РІЧНІ ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ВІДДІЛІВ ОБВУ В БОЛТОНІ

Цьогорічні Загальні Збори Відділу ОБВУ в Болтоні, відбулися у неділю, 12 березня 1995 р., в залі місцевого Відділу СУБ при 99, Касел Стріт.

Вранці в українській церкві Всіх Святих, після Богослуження всц. о. Андрій Б. Хома, відслужив заупокійну Панахиду за всіх членів Відділу, які відійшли у вічність, а о годині 5.30 Збори відкрив голова уступаючої Управи ст. бул. Іван Павкнер.

Після молитви вшановано однохвилинною мовчанкою пам'ять померлих членів Відділу ОБВУ у звітній каденції, бл. пам. Івана Прийдуна, Юрка Квочака, Павла Гнатюка.

Відтак було обрано ділову Президію Зборів: пор. В. Янківський - голова, дес. З. Предко - секретар.

Голова Зборів подякував за вибір і довір'я, зачитав пропозиції йому порядок нарад, котрий прийнято без змін.

До почесної Президії увійшли: від ГУ ОБВУ - пор. В. Янківський, ОУЖ - п-ні Віра Чахар, СУБ і УТК - побр. В. Гладчук, УКПО - п. В. Лучка, СУМ - д. Ярослав Тимчишин.

Протокол з минулорічних Зборів відчитав уступаючий секретар бул. Г. Пивоварчук. Цей протокол пригадав присутнім про перебіг Зборів у минулому році, а відтак його затверджено одностайно.

Про діяльність уступаючої Управи Відділу ОБВУ звітували: скарбник ст. дес. В. Гладчук, пропонував чітко всі прибутки і видатки та залиши сальдо у касі Відділу.

Голова ст. бул. І. Павкнер в обширній формі представив пророблену у Відділі працю. Деякі національні річницькі Відділи улаштував власними силами, це так як 50-річчя бою під Бродами, на котрому виступали наше "Кобзарське Братство", інші спільно, з братніми організаціями.

Референтура суспільної опіки існувала як і всі інші та виконувала свою функцію по своїх силах. Існує дружна співпраця з нашими братніми організаціями. Брано активну участь у Святі Героїв в Тарасівці, конференції Округи ОБВУ Лянкашір і всіх інших. Також і в місцевому громадському Комітеті. Заходами Відділу ОБВУ у громаді відбулася доповідь гостя з України інж. Р. Панкевича. Для членів і громадянства розповсюджувано періодичні журнали, книжки, картки, краватки, льотерію ГУ ОБВУ.

У підсумках звітувань треба відмітити, що уступаюча Управа Відділу ОБВУ працювала задовільно і мала осяги, як і підтверджує Контрольна Комісія.

За Контрольну Комісію звітував ст. дес. М. Рудейчук і висловив признання уступаючій Управі за її шірокіну працю.

Після дискусії було уділено абсолюторію уступаючій Управі Відділу.

Після того представник ГУ ОБВУ пор. В. Янківський в своєму слові передав привіт від голови ОБВУ май. д-р. Святомира М. Фостуна, членів ГУ ОБВУ і від себе самого. Він поінформував про діяльність ГУ ОБВУ і важливі завдання до зреалізування, потребу фінансової підтримки, групову поздку до Австрії під Фельдбах, говорив про участь там делегації Братства Дивізійників "Галичина" з України і всеукраїнського Братства Дивізійників "Галичина" з України і всеукраїнського Братства УПА та Спільки Офіцерів України, про фінансову підтримку для них яка конечна.

Достіть присвятив уваги Збройним Силам в Україні під сучасну пору. Кінчаючи своє слово, закликав до дальшої нашої праці, помімо старшого нашого віку і співпрацю із ГУ ОБВУ на користь нашої загальної справи.

Відтак слідував вибір нових керівних властей Відділу ОБВУ в Болтоні.

Головою Відділу повново переобрано вже 23 раз, старшого віком побр. ст. бул. Івана Павкнера.

До Управи обрано членів Г. Болюбаш, Г. Пивоварчук, В. Гладчук, Б. Дедів, І. С. Паращук, Г. Вовк.

Контрольна Комісія: голова - кор. В. Янківський: бул. Т. Калита, ст. дес. М. Рудейчук.

Перед закінченням Зборів, представник ГУ ОБВУ і представник братніх організацій, з котрих складалася почесна Президія, висловили свої побажання новообраній Управі, а також дякували за дружню співпрацю попередній Управі.

У кінцевому слові голова Зборів пор. В. Янківський, від імені Президії і від себе, дякував усім присутнім за участь і ділове переведення Загальних Зборів, а новообраній Управі Відділу ОБВУ побажав сил, успіхів у новій каденції.

Збори закінчено проспіванням національного гимну.

Г. П.

Весна!

Яке це гарне слово - весна. Як приємно, коли все пробуджується із зимового сну. Нинішнього року весна особливо визначалась, бо ж 50 років тому в Європі закінчилась кривава Друга світова війна. Люди тоді раділи, що вже не буде більше страху, терпіння, безмежного болю, вже більше листоноша не постукає у двері з печальною вісткою про загибель у родині батька, сина, брата на фронті.

Не дивно, що на Заході майже всюди врочисто та велелюдно відзначували це 50-річчя. Особливо врочисто пройшло святкування 50-річчя в Лондоні, де в Гайд-парку було споруджене справжнє наметне містечко для проведення врочистого відзначення, з участю королеви Єлисавети II, її родини, уряду та запрошених 56 голів і представників держав, що брали участь у Другій світовій війні. Був і представник молодого Українського держави - міністер закордонних справ Геннадій Удовенко. Між прапорами розгортався і прапор нашої держави. Протягом кількох днів вирувало людське море - сотні тисяч людей були учасниками святкування.

В неділю, о. д-р Степан Орач відслужив Службу Божу в наміренні українського народу та сказав провідне слово, нав'язуючи його до закінчення Другої світової війни. "Західний світ, - говорив отець Степан, - мав причину радити та втішатися закінченням жадливої і кривавої війни. Але кінець війни приніс наші втішні знову руїну, терор, бо ж Україна знову попала в більшовицьке ярмо неволі".

Все-таки на відзначення 50-річчя від часу закінчення Другої світової війни запросили нашу ветеранську організацію - ОБВУ австрійські ветерани з Фельдбаху (Австрія), котрі вже багато років дружньо спілкуються з ОБВУ. Головна Управа нашої ветеранської організації прийняла запрошення до участі в урочистостях у Фельдбаху і щоб відвідати воєнні цвинтарі в околицях Фельдбаху, де похоронені воїни I УД УНА, та шанувати їхню пам'ять.

Всю підготовку групової поїздки в Австрію провела Головна Управа ОБВУ, і 23 травня нинішнього року ми, група 21 чоловік, вибрались у дорогу. В аеропорт Гітров прибув сот. Мар'ян Д. Гайва з дружиною, який нас попрощав і побажав шасливої подорожі. Подорожували ми літаком авіалінії Кюевейт. Літак модерний, навіть вибагливо вшастованый. Кожний пасажир мав перед собою маленький телевізор. Обслуга дуже чемна. О год. 14.00 пополудні літак пішов на посадку в аеропорті Мюнхену. Ми швидко пройшли митну контролю, на виході нас зустріли мгр Володимир Леник та побр. В. Остапів, котрі приїхали автобусом, щоб нас завести до інтернату "Рідна школа". Там ми заквартирували. Перед вечерею відзначили 80-

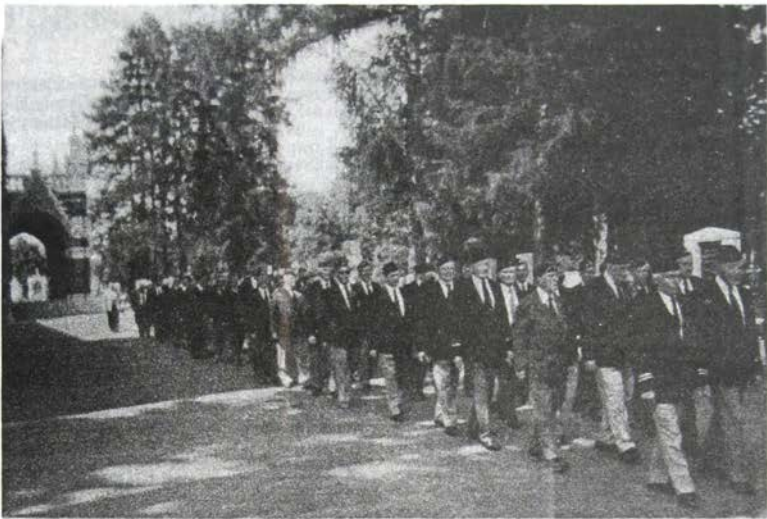
річчя пор. Петра Кішука, якого сердечно вітав наш приятель мгр Володимир Леник. Після вечері всі розійшлися хто куди. Більша група - пор. Михайло Гринюк з дружиною, хор. Михайло Татарчук з дружиною, пор. Богдан Рогач з дружиною, п. Осип Добуш з дружиною, пор. Володимир Янківський зі своїм приятелем, дивізійником зі США Мирославом Трешневським виборилися на прогулянку в парк, і гарно провели вечері.

Другого дня рано після снідання оглянули ми інтернат. Будинок гарно впорядкований, всюди чистота, персонал у більшості з України. Потім ми провели довгого час, а пополудні всі поїхали на місцевий цвинтар. Туди прибули також священники о. архипротопресвітер Палладій Дубицький (УАПЦ) та о. Мольчко (УКЦ). Спочатку ми пішли до могили Наталки Бандери-Коцан. Там поклала квіти п-ні Віра Гринюк від ОУЖ у Великій Британії. Також поклали квіти п-ні Барбара Татарчук, Марія Рогач і Марта Добуш. Біля могили сл. пам. Голови Проводу ОУН Степана Бандери отці відслужили Панахиду. Шанувальне слово сказав хор. Михайло Татарчук. При виході о. архипротопресвітер Палладій Дубицький (а він уже похилого віку) сказав: "Я тут усе прихожду і не можу відійти з цього місця, не сказавши слова до Провідника. Говорю до нього кількома словами, на котрі він собі заслужив у нас усіх. Ніколи не пропуская нагоди, щоб не відвідати цю могилу і не згадати покійного Провідника добрим тихим словом".

Потім ми перейшли до пам'ятника, спорудженого заходами і на кошти українців у Мюнхені в пам'ять усіх загинутих за волю України. Тут шанувальне слово сказав мгр Володимир Леник. Біля могили сл. пам. Ярослава Стецька була також відслужена Панахида і були покладені квіти. Шанувальне слово сказав хор. Теодор Данкович.

У четвер, 25 травня вранці приїхав автобус, і ми поїхали до української католицької катедрі в Мюнхені, де вже нас чекали дивізійники з Німеччини, Канади й Америки. Всі вигідно примістилися в автобусі. Їхав також невеликий автобус з українцями з Німеччини. Відносно швидко ми вже були біля підніжжя Альп і доїхали до німецько-австрійського кордону. Тут ніякої контролі немає. Зупинились ми на австрійській стороні і зайшли в ресторан. Всюди чудова гірська природа, чисте повітря. Поїхали далі гірською автострадою. На обід, за попередньою домовленістю, ми зупинилися в австрійському містечку. В містечку всі крамниці зачинені. Ми й забули, що того дня було Вознесіння в латинському обряді. Пообідавши, вирушили далі в дорогу.

При в'їзді в місто Грац нас перестрів автобус з України, що ним приїхали дивізійники - члени Галицького Братства колишніх вояків I УД

Похід на міський цвинтар у м. Граці

УНА. Доїхали до місцевого цвинтаря і пішли походом до могили о. Д. Ковалюка. Там була відслужена Панахида при участі дивізійників з Великої Британії, Німеччини, України, Канади і США, гостей і австрійців. Шанувальне слово в пам'ять о. Ковалюка, капеляна І УД УНА, сказав о. митрат д-р Олександр Остгайм-Дзерович, парох віденської парафії св. Варвари у Відні. Потім пішли до пам'ятника загиблим українським дівчатам і жінкам у Грацу під час Другої світової війни. Там шанувальне слово в їхню пам'ять сказала п-ні Віра Гринюк. З Грацу ми поїхали до Талергофу. Там біля каплиці після молитви були покладені квіти в пам'ять померлих у таборі інтернованих у тій місцевості українців (1783 особи) під час Першої світової війни. Шанувальне слово сказав о. митрат д-р Олександр Остгайм-Дзерович.

З Талергофу ми поїхали до Фельдбаху на свої квартири. Ввечері всі зібрались у міській ратуші на товариську зустріч, яку організував мер Фельдбаху п. П. Дойчман. Цю зустріч відкрив колишній заслужений мер міста радник А. Гармтодт, а привітальне слово сказав п. П. Дойчман. Перекладав мгр Богдан Шарко, в. о. голови Братства колишніх вояків І УД УНА в Німеччині, який і займався підготовкою відзначень у Фельдбаху при співпраці з австрійськими ветеранами. Годиться відмітити, що багато потрудився в підготовці та опіці групі з України пхор. Олександр Світлик з Німеччини, а також побр. ст. бул. Василь Остапів.

Вітання висловили також голова Окружного Союзу австрійських ветеранів Гармтодт підполковник Валтер Бендель і голова австрійського Чорного Хреста та Союзу ветеранів м. Фельдбаху. Пор. Петро Кішук привітав усіх присутніх представників українських ветеранських організацій, голову Головної Управи Братства колишніх вояків І УД УНА сотника д-ра Мирослава Малецького, передав вітання від голови Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії майора д-ра Святомира М. Фостуна, привітав представників Головної Булави Всеукраїнського Братства ОУН-УПА в Україні, а зокрема голову Львівського Братства побр. Сергія Пущика та представника Спілки офіцерів України полковника Анатолія Кошіля. Мер Фельдбаху запросив усіх на гостинне прийняття, на якому підніс тост за австрійсько-українську дружбу.

У п'ятницю, зранку, 26 травня ми виїхали автобусами на воєнні цвинтарі. Зупинилися біля першого цвинтаря в місцевості Ст. Стефан, де була відслужена Панахида. Шанувальне слово сказав мгр Богдан Шарко, а вінок поклали побратими-дивізійники з України Лев Войташ, М. Бендина та Войсовецький. До нас на тому цвинтарі долучились українці з Бразилії.

Зі Ст. Стефану дорога поведа в село Бірбаум. Там на воєнному цвинтарі проспівано Христос Воскрес. Шанувальне слово сказав представник і член Головної Булави УНА побр. Сергій Пущик, голова Львівського Братства ОУН-

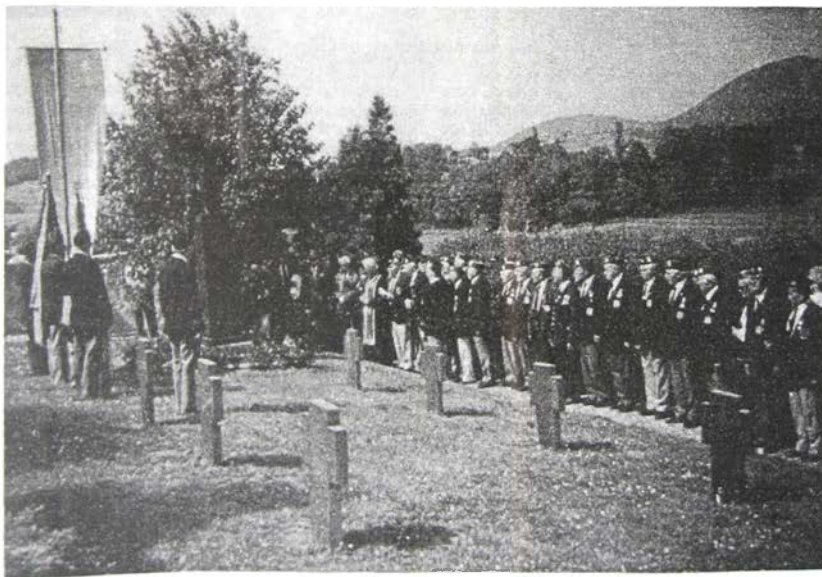
УПА. Вінок поклали побратими Манчук, Стефанік і Малком. Пор. Петро Кішук розповів, як у тому селі більшовики в 1945 році спалили тіла полеглих дивізійників.

Далі ми поїхали до місцевості Гнасу. По дорозі вийшли діти з місцевої школи і приєдналися до нас. На цвинтарі о. митрат д-р Олександр Остгайм-Дзерович відслужив Панахиду по-українськи і по-німецьки. Там підійшли до нас австрійські ветерани. Шанувальне слово сказав голова Тернопільської станиці Галицького Братства побр. Богдан Стасів, а перекладачем був мр Богдан Шарко. Вінок поклали до пам'ятника Тарас Оленчук, Плесак і Балендюк. Промовляв також мер м. Гнасу, вітав усіх, зокрема дітей з місцевої школи, котрі піклуються могилами полеглих дивізійників на цьому цвинтарі, та вручив їм Книгу подяки. Він також подарував нам два образи. Один ми передали в Україну, а другий - до Канади. Особливу подяку висловив мер пор. Петрові Кішуку та побр. В. Остапів з Німеччини. Проспіванням "Видиш, брате мій" закінчено поминальну молитву. Австрійці запросили всіх на обід до місцевого ресторану. Перед початком обіду мр Богдан Шарко зачитав привітання від голови Центрального представництва Українців у Німеччині (ЦПУН) Степана Костока.

Після обіду ми поїхали на воєнний цвинтар у місцевість Травтмансдорф. Там є гарний пам'ятник, споруджений на кошти Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії. Шанувальне слово після Панахиди сказав представник Крайової Управи Спілки Української Молоді у Великій Британії; він же і голова Контрольної комісії ОБВУ пор. Михайло Гришук. Проспівано "Видиш, брате мій".

Далі дорога пролягла до місцевості Бад Гляйхенсерг. Там на воєнному цвинтарі була відслужена Панахида. Промовляв голова Галицького Братства колишніх вояків 1 УД УНА побр. Лев Войташ. Вінок поклали побратими Лев Зарицький і Куненець.

З Бад Гляйхенбергу ми поїхали на воєнний цвинтар у Фельдбаху. Після Панахиди шанувальне слово сказав мр Богдан Шарко, а вінок поклали до пам'ятника побратими Струтинський, Федерцевич і Козак. Прошальне слово німецькою мовою сказав побр. О. Світлик. На закінчення о. митрат д-р Олександр Остгайм-Дзерович висловив усім сердечну подяку та запропонував піти до другої частини цвинтаря, де споруджений пам'ятник полеглим воїнам радянської армії. Там проспівано Христос Воскрес. Полк. Анатолій Кошіль з Києва просив, щоб надіслати йому спільну знімку біля пам'ятника,

На воєнному цвинтарі в Травтмансдорфі

Воїни УПА, дивізійники на воєнному цвинтарі в Травтмансдорфі

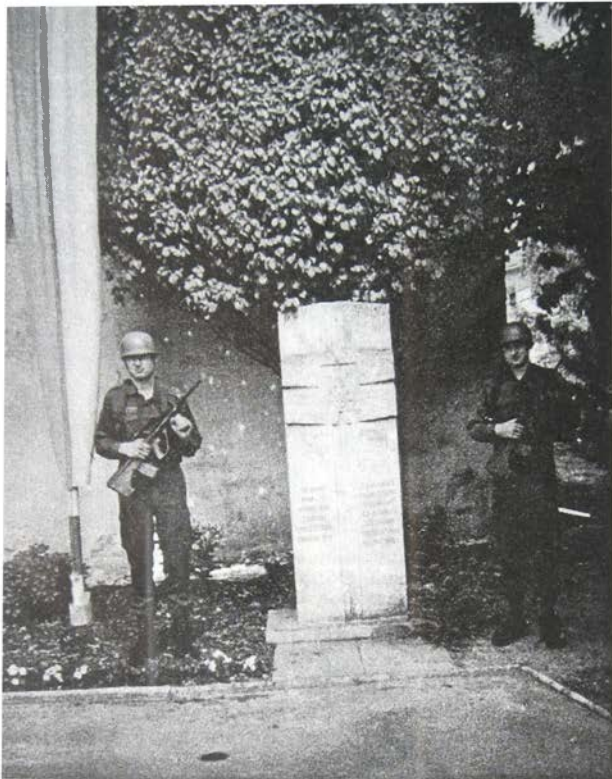
а він опублікує та спопуляризує цей наш шляхетний вояцький жест. На прохання побр. Михайла Климчука о. митрат д-р Олександр Остгайм-Дзерович посвятив також хрест на могилі полеглого дивізійника Володимира Сидора, щоб надіслати спільну знімку сестрі полеглого. Тут до нас прилучився наш дивізійник "Гого" з дружиною, який також розшукував могилу покійного Сидора, бо той був його товаришем. Після закінчення обходу воєнних цвинтарів увечері всі вибралися на прогулянку в гори.

У суботу, зранку, 27 травня всі зібралися на параді на центральному міському майдані. Коло пам'ятника, що його споруджено також на кошти нашої ветеранської організації ОБВУ, вже стояла стійка - два австрійські вояки з автоматами. Святування почалося о год. 10.00 дня траурною мелодією, яку відіграла військова оркестра. На майдані стали лавами дивізійники з України, Великої Британії, Німеччини, Канади, США, представники Всеукраїнського Братства ОУН-УПА, гості між ними й наш приятель інж. Роман Панкевич зі Львова та австрійські ветерани. Під жалобний марш вінок у кринці церкви поклали військовий аташе українського посольства у Відні полк. Віктор Цимбалюк, Андроник і Світлик, а до пам'ятника на майдані поклали вінок полк. Анастолій Кошіль з Кисва, пор. Михайло Гринюк і ихор. І. Дябога. З шанувальним

словом виступив мер міста. Промовляв також по-німецькому сотник д-р Мирослав Малецький, голова Братства колишніх Вояків І УД УНА в діаспорі. Мер міста П. Дойчман запросив усіх увечері на товариську зустріч. Потім ми пішли походом на міське кладовище, де похоронений великий приятель ОБВУ май. Сепі Маср. Там проспівано "Христос Воскрес!" і покладено квіти. Шанувальне слово сказав мгр Богдан Шарко.

Пополудні, о год. 5.00 митрат д-р Олександр Остгайм-Дзерович відслужив у місцевій церкві Службу Божу при дяківському співі пор. Богдана Рогача, пор. Михайла Гринюка та висловив усім сердечну подяку за приїзд до Фельдбаху і шанування пам'яті полеглих воїнів І УД УНА, а також зачитав привітання від Преосв. Владика єпископа Михайла Кучмяка, колишнього дивізійника. Проспівано також вічну пам'ять померлому в Кисві полковникові Романові Костюку, українському патріотіві, одному із засновників Спільк офіцерів України.

О год. 7.00 увечері всі зібрались у залі місцевого військового гарнізону, яка вміщує кілька сотень осіб. За почесним столом сиділи визначні австрійці та наші гості, між ними колишній посадик Фельдбаху комерційний радник п. Гормтодт, теперішній мер міста П. Дончман, голова окружного австрійського ветеранського союзу і

Почесна стійка - австрійські військовики біля пам'ятника у м. Фельдбаху

Чорного Хреста радник Гармтод, голова австрійських ветеранів Фельдбаху п. Ортмасер, підполковник Вальтер Бендель, майор місцевого гарнізону, військовий аташе українського посольства в Австрії полк. Віктор Цимбалюк, мгр Богдан Шарко, о. митрат д-р Олександр Остгайм-Дзерович, сотник д-р Мирослав Малецький, пор. Петро Кішук. Зустріч відкрив Марійською піснею молодіжний хор Фельдбаху під диригуванням сестри Керн. Вступне слово сказав колишній мер Альоїз Гармтод, а потім промовляв командир гарнізону. Привітання висловили також теперішній посадник Фельдбаху П. Дойчман (перекладав мгр Богдан Шарко), промовляв також сотник д-р Мирослав Малецький і військовий аташе полк. Віктор Цимбалюк.

На закінчення офіційної частини хор проспівав кілька пісень, а тоді всіх запрошено на вечерю. Військова обслуга швидко обслужила всіх. Треба відмітити, що військова обслуга була дуже ввічлива, товариська та допомагала всім, хто мав у чому потребу. Цей товариський вечір влаштувала управа Фельдбаху, а команда місцевого артилерійського гарнізону надала приміщення.

Далі була проведена церемонія надання відзначень. Австрійські ветерани нагородили всіх дивізійників з України, а також полк. Віктора Цимбалюка. Головна Управа Братства колишніх Вояків І УД УНА нагородила австрійських ветеранів, а Об'єднання Бувших Вояків Українців у Великій Британії нагородило золотими хрестами І класи Голову ГУ Братства колишніх вояків

Зліва направо - пор. Володимир Янківський, хор. Михайло Ткачук, хор. Теодор Данкович - члени Головної Управи ОБВУ, пор. Михайло Гринюк, голова Контрольної комісії ОБВУ і полковник у відставці Анатолій Кошіль із Кисва

Біля пам'ятника загиблих воїнів радянської армії на воєнному цвинтарі у Фельдбаху

На фоні прапороносців австрійських ветеранських організацій радник А. Гармтод відкриває парад на площі в м. Фельдбаху. Біля нього стоїть мгр Богдан Шарко, голова Братства кол. вояків 1 УД УНА в Німеччині

Побратимська товариська зустріч у залі місцевого артилерійського гарнізону у м. Фельдбаху. Промовляє військовий аташе Посольства України в Австрії полк. Віктор Цимбалюк. Перекладає - мгр Богдан Шарко

1 УД УНА сотника д-ра Мирослава Малешко-го, ректора Українського Вільного Університету пор. проф. Романа Дrajнiвськoгo і голову Братства Броди-Лев з Нью-Йорку. Полк. Віктор Цимбалюк нагородив сотника д-ра Мирослава Малешкогo золотою медалею Українського війська, а полк. Анатолій Кошiль вручив свого хреста о. митратові д-рові Олександрові Остайму-Дзєровичу зі словами: "Я дарую цього хреста дорогому отцеві Олександрові, бо він заслужив собі на це".

В неділю, зранку, 28 травня ми вийшли на вулицю. Біля церкви вже стояла оркестра й гра-ла набожні мелодії, а мешканці міста йшли до церкви. Під'їхав автобус, і ми вирушили в доро-гу. Прощай Фельдбаху! Чи зустрінемось ще на твоїх вулицях? Чи заспівасмо "Вічну пам'ять" на воєнних цвинтарях, біля могил наших побратимів?..

У надвечірніх годинах приїхали до Мюнхену. Там ми попрощалися з нашими побратими з Америки і Канади та заїхали до інтернату на нічліг.

У понеділок, ще в останнє виходимо в парк погуляти, а там і пора в дорогу. Ідуть з нами до аеропорту мгр Володимир Леник і мгр Зенко Збжозек. В аеропорту прощаємось з ними, дякуємо їм за дружнє спілкування і поміч. Проходимо митну контролю і відлітаємо до Великої Британії. Через годину і сорок хвилин літак пішов на посадку в Гітров. Тут і закінчується наша поїздка нинішнього року до Фельдбаху.

Керівник нашої групи пор. Петро Кішук ще раз сердечно подякував усім за участь і висловив сердечну подяку всім тим, хто допомагав нашій групі.

Михайло Климчук

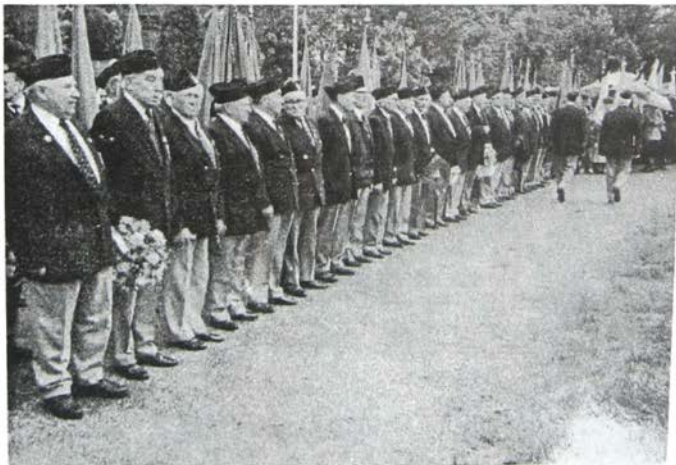
СВЯТО ГЕРОЇВ - 1995 У ТАРАСІВЦІ

Кожнорічне Зеленосвяточне Свято Героїв на зеленій Тарасівці - центр Спiлки Української Молоді у Великій Британії, стає дуже популярним.

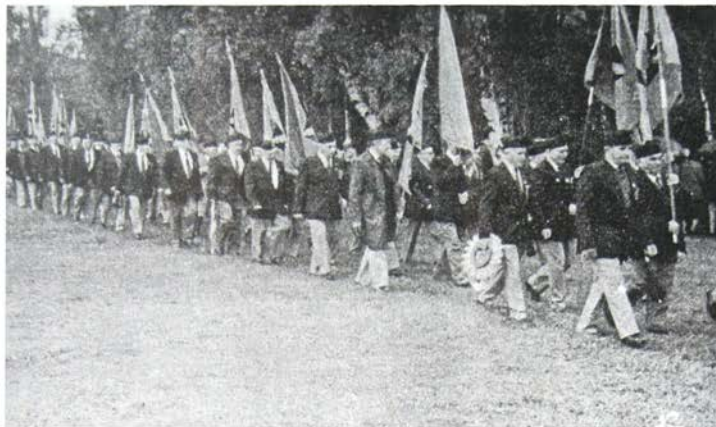
В неділю, 11 червня нинішнього року, організувались із громад поїздки до мальовничої Та-

расівки, щоб тут як кожного року вшанувати пам'ять тих воїнів і борців, які в різні часи нашої історії віддали своє життя за волю України.

День не заповідався погідним і це навівало у кожного непевність за успіх Свята, та водночас заставило організаторів свята Головну Управу

Колона прапорноносних почтів

Прапороносці почти марширують на площу

ОбВУ у клопітливому положенні. Довелось в останній хвилині рішитись, де відправити Архирейську польову Службу Божу - в залі чи в каплиці на площі.

Врешті о год. 11.45, рішено збиратись на площі коло каплиці. Туди відмарширувала колона уніформованих членів ОбВУ під командою пор. Володимира Янківського. Довкола кап-

Соборну Панахиду служать Преосв. Владика Михаїл Кучмяк, ЧНІ, єпископ і капелян ОбВУ у сослуженні священників.

Зліва направо - о. Степан Солтис, о. митрофорний протоієрей Григорій Лазієнко, Преосв. Владика Михаїл, о. митрат Микола Матичак і о. Ярослав Рій

лиці збрали численно громадянство та представники громадських організацій.

Після врочистого піднесення національного прапору на шоглу, спонтанно відспівано національний гімн.

О год. 12.00, Преосв. Владика Михаїл Кучм'як почав Архиерейську Службу Божу в сослуженні отців: митр. Миколи Матичака, Степана Солтиса та Ярослава Роя.

Співали дяки з громад під проводом піддиякона Малицького і о. Михайла Якуб'яка. Під час Богослужіння Владика сказав релігійно-національну проповідь віддавши світлу сторінку лицарям національно-християнського духа до волі і незалежності. Проповідь Владика Михаїла зробила глибоке вражіння на мирян.

Посередині площі стояли численні почти із прапорами центрами організації ОУН, ОУЖ, СУМ, Пласт, ОБВУ з хрестом посередині, та 27 прапорів з Відділів ОБВУ, а також численні прапори Гуртків ОУЖ по боках.

Тут у почоті стояли делегати 3 Відділів Бриганського Легіону з прапорами.

Також делегація Тов. "Бойківщина": п-ні Ніна Гринаш, Василь Дубіль, Йосиф Глоговський і Василь Микосовський. Поруч стояли наші гуцули Тов. "Гуцульщина" на чолі з головою

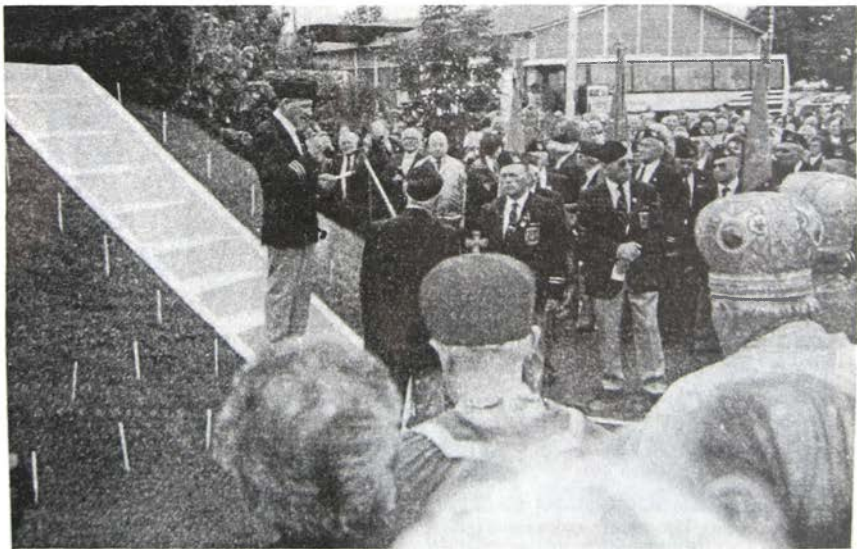
побр. Василем Потеком у своїх чудових гуцульських строях. За прапорами стояли визначні особи нашого терену: проф. Петро Цимбалістий, радник Українського Посольства з Лондону проф. Михайло Білоусов, голова СУБ д-р Любомир Мазур, голова УЦІС п. Микола Матвійський, радник СУБ і член. УІС Антін Тисячний, та пані Галина Скасків з Львова кол. політ'язень і почесний член Братства УПА.

Учесь час під час Богослужіння насувались темні хмари, і здавалось, що ось-ось піде дощ. Але слава Богу так не сталося.

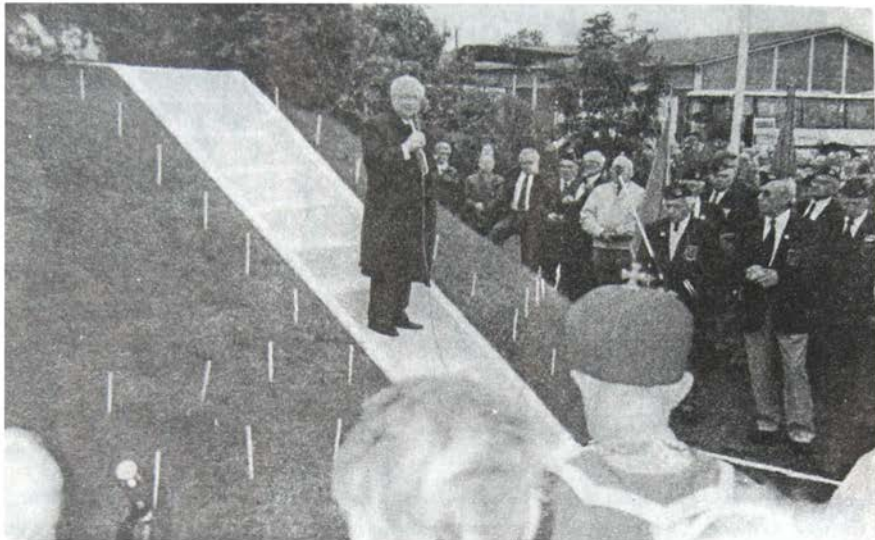
Польову Архиерейську Службу Божу закінчено загальним співом усіх присутних "Боже Великий Єдиний" і молитвою за Патріярха.

Командант свята пор. Михайло Гринюк заповів порядок походу до пам'ятника Борцям за волю України і похід рушив у напрям могили. Під командою пор. В. Янківського, колони уніформованих членів ОБВУ з прапорами відмарширували до пам'ятника і тут сформувались у 3 лавах.

Отці з Владикою Михаїлом відправили соборну Панахиду при співі тих же дяків і людей. По закінченню коротке шанувальне слово сказав о. митроф. протоісрей Григорій Лазієнко. Тут 3 хвилини шанувальне слово сказав голова ОБВУ

Шанувальне слово говорить голова ОБВУ майор д-р Святомир М. Фостун

Шанувальне слово говорить радник Посольства України у Великій Британії проф. Михайло Білоусов

май. д-р С. М. Фостун. Третім промовляв радник Українського Посольства - проф. Михайло Білоусов. Після їхніх виступів відбулося покладання вінків від громад і організацій.

Перший поклав вінки від ГУ ОБВУ май. д-р С. М. Фостун у супроводі сотн. М. Д. Гайви і хор. В. Гуменюка, під жалібний спів "Вічна пам'ять".

Потім поклали вінки: від ОУН - п. М. Матвійський; ГУ ОУЖ - голова п-ні Леся Дяківська; сестрицтво УАПЦ у Вел. Британії ім. Св. Ольги паніматка Анна Лазієнко; Товариство Українських Літератоів у В. Британії п-ні Вікторія Мулька; Спілка Учителів і Виховників В. Британії - п. Б. Гук; Тов. "Бойківщина" - п-ні Ніна Гринаш, В. Дубіль, Й. Ілоговський, і В. Микосовський; Союз Гетьманців Державинців у В. Британії - сот. В. Кедемко; Пласт В. Британії - пл. сеньйор Я. Лагодинська; станція УВВ пор. А. Фургала; УКПО; The Conservative Party in Derby - Mr. Nevin Austin; Подоля - Ярослав Семенен; Брітші Роял Нейві - Тодморден (вінок поклав побр. Теодор Парашка; ОБВУ Лестер - побр. А. Масура М. Гаврилко і Р. Кісак; Волвергамптон - І. Маделюс, І. Гудзь, М. Кузик; Аштон - побр. Я. Венгер; Ноттінгам - М. Королевич; Скантгорп - побр. Я. Фатерига; Во-

лвергамптон - підхор. Іван Гудзь; Глостер - Г. Трухан; Діннінґтон - побр. С. Юзь'як; Нортгамптон - побр. Г. Місян; Українське Товариство - п. Михайло Сидоренко.

Годиться відмітити, що деякі Відділи ОБВУ вибрали практичнішу розв'язку і замість вінків склали свої пожертви на діяльність ОБВУ.

На другий рік жертводавців може бути багато більше.

Після урочистого покладання вінків сурмачі відіграли останній салют.

Ще кілька коротких повідомлень коменданта свята про другу частину свята і на тому була закінчена перша частина Свята Героїв.

Відбулась перерва на обід до год. 4.30 по-полудні. Під час перерви орг. реф. ГУ ОБВУ пор. Петро Кішук запросив визначних гостей на обід, який був приготований у великій залі "Хортиця".

Головний виконавець концертної частини Свята був мішаний хор "Промінь" з Лондону під диригентурою п-ні Вікторії Логинової. Коротким словом відкрив концерт сот. Маріян Д. Гайва, а ведучий концертом хор. Володимир Нагайло представив співаків, яких аудиторія тепло привітала оплесками.

Сотник Маріян Д. Гайва відкриває святковий концерт - другу частину Свята на фоні лондонського хору «Промінь», що стоїть перед сценою

Хор "Промінь" почав свій виступ "Молитвою за Україну" О. Кошиця, та Антифоном Пс. Обр. Тележінського.

З черги до святкового слова хор. В. Нагайло попросив гол. ОБВУ май. д-р С. М. Фостуна. В дібраному до урочистості змісті промовець своє слово вмістив у 11 хвиликах. Сотник М. Д. Гайва виступив з коротким повідомленням про смерть у травні українських полковників бл. пам. Євгена Побігушого-Рена і бл. пам. Романа Костюка, а також про смерть лорд-лейтенанта полк. П. Гілтона в Дарбі великого українського приятеля.

А далі дружиники з Волвергампону заспівали пісню - "Коли ви вмирали" і навіяли тою піснею на залі сум.

За ними старший пласту Роман Михайлюк із хистом деклямував вірш присвячений УПА.

У другому виступі хор виконав пісню "Видиш брате..." В черговім виступі хлопці в сумівських одностроях (гурт з Волвергампону) тим разом 9 співаків (один з гітарою) заспівали "О Україно, о люба ньенько".

Принагідна гостя з України п-ні Годуванюк подарувала нам емоційно виголошений вірш "У рідному полі" за що тепло привітали її слухачі. У третьому виступі хор "Промінь" виконав пісні: "Іхав стрілець на війненьку" і "Заквітчали дівчатоцька".

В англійській мові святкове слово сказав сот.

М. Д. Гайва. З привітальним словом виступила гостя з України п-ні Галина Скасків зі Львова, кол. політв'язень, почесний член Братства УПА. З коротким привітом на свят. концерті виступив теж депутат Львівської обл. Ради, голова Стрийського Миськрайонного Народнього Руху України, п. Михайло Шерба. Своім виступом він зробив гарне враження на слухачів.

Перед закінченням був ще один виступ Лондонського мішаного хору. Вони з великим успіхом подарували зразу аж три пісні: "Ой зацвіли фіялочки", "Над річкою беріжком" і "Ой у лузі червона калина". Спів напрочуд звучав м'яко й мелодійно.

На закінчення виступив знову хоровий гурток з Волвергампону "Мандрівка" у складі 9 співаків з піснями: "Ми українські революціонери" та "Вже вечер вечоріє".

Другу частину Свята Героїв - святкового концерту закінчив хор проспіванням українського національного гимну, а ведучий програмою концерту хор. Володимир Нагайло подякував сердечно всім виконавцям програми та всім учасникам Свята Героїв Преосв. Владиці, священникам, дост. гостям, представникам українських громадських установ, організації товариств, Відділам ОБВУ, прапороносним почтам ОБВУ, ОУЖ, СУМ, Пласту та громадянству за числену участь у Святі Героїв.

Хор. Микола Яцків

ПОБРАТИМСЬКА ЗУСТРІЧ ОБВУ

6 травня нинішнього року відбулась у м. Лестері в залі місцевого Відділу СУБ Побратимська зустріч ОБВУ. О год. 5.00 пополудні всч. о. Степан Солтис відслужив Молебень, а після закінчення Молебня всі перейшли до залі Відділу СУБ. Побратимську зустріч відкрив пор. Петро Кішук, організаційний референт Головної Управи ОБВУ й господар зустрічі. Він привітав усіх присутніх та передав ведення програми хор. Володимир Нагайлові.

Ведучий програмою поінформував у свою чергу учасників зустрічі, що вона матиме дві частини - це святковий обід, а друга - відзначення 80-річчя пор. Петра Кішука. Хор. Володимир Нагайло сердечно привітав голову ОБВУ майора д-ра Святомира М. Фостуна, членів Головної Управи нашої ветеранської організації, голову Контрольної комісії ОбВУ пор. Михайла Григнука з дружиною, отця Степана Солтиса, пол-

ковника Анатолія Андрієвського з Києва з дружиною та поетеса Дарію Рихтицьку з Америки. Вітаючи пор. Петра Кішука з 80-річчям ведучий програмою наголосив його великий вклад невтомної праці в розбудову й діяльність Об'єднання бувших Вояків українців у Великій Британії та в українське організоване життя. Пор. Петро Кішук, кол. радний Союзу Українців у Великій Британії, довгорічний організаційний референт Головної Управи ОБВУ, такий же довгорічний голова Округи ОБВУ - Середня Англія і голова лестерського Відділу ОБВУ. Хор. Вол. Нагайло привітав також сердечно дружину пор. Петра Кішука Осипу, їхні дві дочки - Христину Кіллам, Ірку, внука Петра і зятя, привітав ближчу і дальшу родину Петра Кішука, всіх представників місцевих українських громадських організацій, численно прибулих представників Відділів ОБВУ й громадян - учасників Побратимської зустрічі.

Святкове слово говорить голова ОБВУ майор д-р Святомир М. Фостун

Святкове слово сказав голова ОБВУ майор д-р Святомир М. Фостун, яскраво характеризуючи ситуацію, в якій опинилась Україна 50 років тому й ми, українські воїни, коли закінчилась Друга світова війна, але для України почалась знову більшовицька неволя, а для нас, українських воїнів послалась нелегкий шлях скитальщини. Але ми вистояли на цьому шляху, зберегли себе в українстві й весь час стояли непохитно вірні нашій вояцькій присязі - служити Україні та допомагати їй визволитися з ворожої займанщини. З великим зацікавленням присутні прислухались до святкового слова голови ОБВУ.

З черги був святковий обід, що його приготували пані - члени ОУЖ. В часі обіду голова ОБВУ підніс тост за український народ, Ісраелю і духовенство українських Церков, Президента України, уряд, Збройні Сили України, Всеукраїнське Братство ОУН-УПА, Спілку офіцерів України, Галицьке Братство кол. Вояків 1 УД УНА, українські ветеранські організації у діаспорі, українську громаду у Великій Британії, всіх членів ОБВУ, гостинну лестерську громаду та господаря зустрічі пор. Петра Кішчука, а всі

присутні проспівали гімке многоліття. З черги ведучий програмою зачитав письмові привітання, що наспіли від Преосв. Владики Михаїла Кучмяка, ЧНІ, капеляна ОБВУ, (ПУКЦ) всч. о. протопресвітера Михайла Хуторного, капеляна ОБВУ (УАПЦ), всч. о. митрата Миколи Мати́чка, всч. о. митрофорного протоієрея Григорія Лазієнка, полковника Миколи Нетяги - військового аташе Посольства України у Великій Британії, Благочинного фонду у Львові, магістра Володимира Леника (Німеччина), Української Інформаційної Служби - Велика Британія, інж. Василя Олеськіва - Лондон, Крайової Управи СУМ - Велика Британія, Крайової Пластової Старшини у Великій Британії, Українського Крайового Патріархального Об'єднання (УКПО) - Велика Британія, Крайової Управи Братства кол. Вояків 1 УД УНА (Німеччина), п. Степана Терлецького ОБЕ, п-ства Ніни й Богдана Марченків.

Привітали учасників Повертимацької зустрічі присутні - о. Степан Солтис, полк. Анатолій Андриєвський і п-ні Дарія Рихтицька.

Після обіду відбулась друга частина Побра-

Хорунжий Михайло Татарчук підносить букет квітів п-ні Осипі Кішук

тимсько зустрічі - відзначення 80-річчя пор. Петра Кішука. Ведучий програмою попросив його і родину на сцену. Першою привітала Ювілята його дружина Осипа, а потім обидві доні піднесли своїм батькам розкішні китиці квітів. Вітали Ювілята теж онук Петро і зять, чоловік Ірки. Після теплих слів родинного вітання вітали Ювілята і піднесли йому дар любови представники місцевого українського організованого життя - п. Василь Медицький - Відділ СУБ, пхор. Павло Гошко - Відділ С6ВУ, п-ні Костів - Гурток ОУЖ. Вітали Ювілята теж присутні члени Головної Управи і голова Контрольної комісії ОбВУ пор. Михайло Гринюк, а ведучий програмою зачитав привітання Ювілятові, що наспіли з 30 відділів ОбВУ та членів Головної Управи - сотника Маріяна Д. Гайви, пор. Михайла Поврознака, майора Миколи Веремієнка, пор. Володимира Янківського і пхор. Івана Федечка.

З черги ведучий програмою покликав на сцену членів Головної Управи - пор. Володимира Лесюка, хор. Михайла Татарчука, хор. Василя Гуменюка, хор. Теодора Ганковича, і на їхньому фоні голова ОбВУ майор д-р Святомир М. Фостун нагородив пор. Петра Кішука орденом ОбВУ - Золотим хрестом за його довгорічну

віддану працю в ОбВУ, бажаною при тому Ювілятові насаги до праці, доброго здоров'я, щастя та всіх Божих благ.

Опісля привітали Ювілята з його ювілеєм і нагородженням високим орденом інж. Микола Щупляк і голова товариства "Гуцульщина" у Вел. Британії п. Василь Потяк. Годиться відмітити, що крім привітань, ювілятові були передані дари любові від багатьох відділів ОбВУ, а теж індивідуальні подарки від хор. Володимира Нагайла, п. Степана Терлещького ОВЕ, ст. дес. В. Калина, пор. Михайла Гринюка, хор. Михайла Татарчука, Миколи Поповича, Стецишиного, інж. Миколи Щупляка, п. Зеленчука з Лестеру. На кінець привітав Ювілята полк. Анастолій Андрієвський, і в закінчення всі присутні проспівали Ювілятові гімке многоліття. Зворушений Ювілят сердечно подякував усім за шанування його 80-річчя, обіцяючи при тому й далі активно працювати в ОбВУ й в українській громаді.

У вечірніх годинах відбулась танцювальна забава. Грала оркестра п. І. Туїшина з Манчестеру. В часі забави для учасників був влаштований багатий буфет на кошти Ювілята.

Інж. Роман ПАНКЕВИЧ

ПЕРЕБУВАННЯ ПРЕДСТАВНИКА ОБВУ У ЛЬВОВІ

На запрошення Благочинного фонду спорудження у Львові пам'ятника "Борцям за волю України" Львівщину відвідав у серпні 1995 року організаційний референт ОбВУ поручник Петро Кішук з дружиною Осипою Кішук. За дорученням голови ОбВУ д-ра майора Святомира М. Фостуна та Головної Управи ОбВУ він виконав ряд доручень та прийняв участь у святкуванні четвертої річниці відновлення незалежності України.

Поручник П. Кішук зустрівся з керівництвом Львівського Братства ОУН-УПА, а також Галицького Братства і УД УНА. Відбувся обмін інформації про діяльність ОбВУ та Братств, про дальші контакти та співпрацю, про спільні заходи та акції в майбутньому. Представники Братств з задоволенням ствердили, що співпраця між ними та ОбВУ, розпочата у 1991 році, набирає більш вагомого змісту та служить справі патріотичного виховання молоді в Батьківщині, залу-

чення її до плекання традицій національно-визвольної боротьби. Братства запросили членів ОбВУ відвідувати Україну при кожній нагоді для взаємної користі.

Поручник П. Кішук з дружиною, разом з керівництвом Львівського Братства ОУН-УПА відвідали містечко Моршин, де споруджується Дім українського інваліда (ДУІ). Гостей зустрів та привітав голова Всеукраїнського Братства ОУН-УПА Михайло Зеленчук та голова Карпатського Братства ОУН-УПА - Фотій Володимирський, а також керівники будівництва. Вони знайомили гостей з ходом будівництва, з об'ємом виконаних робіт та фінансовими затратами. Керівництво Братства ОУН-УПА докладно поінформувало П. Кішука, а в його особі ОбВУ про юридичні аспекти будівництва, кому він належить і яким чином оформлені необхідні документи. До речі, з такою самою місією Моршин відвідав член Ради Союзу Українців у

Великобританії - СУБ п. Іван Федечко з дружиною, який також одержав повну інформацію про будівництво ДУІ і зняв хід будови на плівку. Після вичерпної інформації П. Кішук передав Братству ОУН-УПА від ОБВУ 1000 ам. дол. на спорудження Дому українського інваліда.

Поручник П. Кішук відідав друкарню видавництва "Брук ЛТД". Під час розмови з керівництвом видавництва були узгоджені усі питання, пов'язані з друком книжок "Вояки - Воякам" та "Сурмач", які друкарня здійснює на замовлення ОБВУ.

23 серпня в Національному музеї у Львові відбулося відкриття виставки проєктів пам'ятника "Борцям за волю України", який має бути споруджений у Львові. Цей захід включений у програму відзначення четвертої річниці відновлення незалежності України. На відкриття виставки прибули члени фонду та оргкомітету по спорудженню пам'ятника, представники влади, громадсько-політичних організацій, мистці. Церемонію відкрив голова фонду інж. Роман Панкевич, який привітав присутніх з нагоди свята державности, а також зі знаменною подією у містечковому житті Львова. Він розказав коротко про необхідність спорудження такого пам'ятника у Львові. Голова оргкомітету, заступник мера м. Львова Богдан Стельмах привітав присутніх від імені влади та запевнив, що влада міста та області нададуть повну підтримку у спорудженні пам'ятника. Перед тим, як запросити до слова представника ОБВУ, Р. Панкевич розказав присутнім про українську громаду у Великобританії, яка є найбільш зорганізованою та жертвованою громадою у західній діаспорі і зокрема про ОБВУ - її найбільш активну та ветеранську діючу організацію. Він підкреслив, що українська громада у Великобританії за сприянням ОБВУ та СУБ збрала значну суму грошей на будівництво пам'ятника і по праву буде вважатися його фундатором, що буде увіковічено на пам'ятній таблиці, вмурованій у пам'ятник. Поручник П. Кішук від імені голови ОБВУ доктора маюра Святимира М. Фостуна, ГУ ОБВУ, а також від себе та своєї дружини привітав присутніх зі святом незалежности та відкриттям виставки проєктів пам'ятника. Він відзначив велику значимість пам'ятника у Львові, де можна буде гідно шанувувати пам'ять усіх тих, хто від своєї давнини аж по наші дні боровся за незалежність України. Він сказав також, що українська громада у Великобританії, зокрема ОБВУ, нададуть фінансову допомогу будівництву пам'ятника. Він передав побажання, щоб пам'ятник був збудований вже у наступному році і на його посвячення прибуде делегація ОБВУ. Р. Панкевич подякував П. Кішуків та його дружині і в їх особах ОБВУ, СУБ та усій громаді у

Великобританії за теплі слова вітання та допомогу у будівництві пам'ятника. Після церемонії відкриття присутні познайомилися з виставленими проєктами. П. Кішук мав розмову з головою фонду спорудження пам'ятника Степану Бандері Ігорем Калинцем та головою Спілки українських політ'язвнів Ярославом Малицьким, яка споруджує пам'ятник "Жертвам терору".

24 серпня біля пам'ятника Тарасу Шевченкові відбулося урочисті, присвячені дню незалежности. П. Кішук привітав зі святом голову Львівської обласної адміністрації Миколу Гориня, мера м. Львова Василя Куйбіду та інших посадових осіб, що прибули на свято та передав їм вітання від ГУ ОБВУ. М. Гориня та В. Куйбіда подякували за вітання і відзначили, що вони добре знайомі з діяльністю ОБВУ і у свою чергу передали вітання української громади у Великобританії.

П. Кішук з дружиною весь день спостерігали за чисельними святковими заходами у Львові. Мимо усього позитивного в цей день, П. Кішук висловив авторів цього допису ряд критичних зауважень. У святковому вісє прийняла участь дуже мала, як для Львова, кількість людей. Серед учасників віча не майорів ні один національний, ні революційний прапор. Не було прапора на будинку опери, де він урочисто був піднятий ще у 1990 році. Не було на площі зорганізованих відділів братства ОУН-УПА, Братства дивізії "Галичина", не було представників молоді, СУМу, Пласту. Він пригадав, що під час більшовицького панування влаштовувалися у Львові воєнні паради. В самостійній Україні у Львові воєнні паради не проводяться. А даремно! Громадяни України повинні бачити могутність своєї армії, Національної гвардії. Хіба свято незалежности не є для цього доброю нагодою? З критичними зауваженнями П. Кішука, прозаними болем за ситуацією в Україні, зокрема на Львівщині, важко не погодитися.

Покидаючи Батьківшину, П. Кішук заявив, що він повністю задоволений своїм візитом, під час якого він полагодив усі справи, доручені йому ГУ ОБВУ. Він сказав також, що краще познайомився з громадсько-політичною ситуацією на Львівщині і зможе про це докладно поінформувати українську громаду у Великобританії. Пані Осипа Кішук сердечно подякувала усім, з ким вона спілкувалася під час перебування на Львівщині за гостинність та сердечний прийом.

Візита П. Кішука з дружиною ще раз підтвердила необхідність тісних контактів між представниками української діаспори на Заході та громадянством на Батьківщині, які безумовно приносять велику користь у розбудові та закріпленні нашої держави.

ХЛІ КРАЙОВИЙ ВОЯЦЬКИЙ З'ЇЗД ОБВУ

Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії вже від початків свого заснування щорічно влаштовує, ранньою осінню, Крайовий Вояцький З'їзд, основною ціллю якого є плекання й скріплення дружби й вояцького побратимства між членами нашої ветеранської організації ОБВУ. Цьогорічний, з черги вже ХЛІ, Крайовий Вояцький З'їзд ОБВУ відбувся в Манчестері в суботу, 16 вересня в залі місц. Відділу СУБ, і проходив під ключем: відзначення 50-річчя УНА.

Підготовкою З'їзду і його успішним переведенням займався Підготовчий Комітет, головою якого, як і в попередніх роках, був пор. Богдан Головатий. Незважаючи на похилій вже вік, а в парі з цим можливі інші недоліки, члени ОБВУ з дружинами, а також громадянство, що складається вже з трьох поколінь, численно прибуло на З'їзд з різних місцевостей Великої Британії.

О годині 4.00 пополудні почалась перша - офіційно-концертова частина З'їзду. На відповідно прибраній сцені тризубом, емблемами ОБВУ і Дивізії "Галичина" та прапорами - національним і ОБВУ, перед парадно уставленою почесною чотою в однострою ОБВУ, пор. Петро Кішук позвітував голові ОБВУ май. д-рові Святомиру М. Фостуніві про готовність З'їзду до відкриття. Голова ОБВУ відкриваючи З'їзд вітав усіх учасників від імені Президії і Головної Управи ОБВУ. Він зокрема вітав присутніх на З'їзді заст. військового аташе України май. Олега Капштина, радника Посольства України у Вел. Британії д-ра Ролянда Франка та багатьох присутніх гостей з України, які будучи у відвідинах своїх рідних у Вел. Британії прибули теж і на наш З'їзд і, вкінці, побажав усім гарно й весело провести час на З'їзді.

Концертну частину розпочав репрезентативний хор СУБ "Гомін" під диригуванням сотника маестра Ярослава Бабуняка. Досконалим інсценізованим актом хору: - "здалека" доходить звук пісні "Розп'ягайте, хлопці, коні" - муз. обр. Ярослава Бабуняка. Звук пісні поступово зростає, і на сцену вмаршировує військовим рівним кроком "сотня", вже на повний голос співаючи даліше оцю улюблену народну маршову пісню. Оцеї своєрідний спектакль та бадьоро проспівані ще дві пісні: "Плече в плече" - муз. обр. Ярослава Бабуняка, і "Там на горі, на Маківші" - муз. обр. С. Гумінілович, при акомпанієменті на піаніно Ярослава Шутки, аудиторія ентузіастично оплескувала. З черги ведучий програмою З'їзду хор. Володимир Нагайло зачитав скорочено численні письмові привітання З'їздові, які на-

спіли від: Преосвященного Владики Михаїла Кучм'яка, ЧНІ, Преосвященного Владики Іоана, всч. о. протопресвітера Михайла Хутормого - капеляна ОБВУ, Світового Конгресу Українців, Європейського Конгресу Українців, Спільки Офіцерів України, Всеукраїнського Братства ОУН-УПА в Україні, Ради Українських Комбатантських Організацій, Світового Братства Вояків УПА, Галицького Братства кол. Вояків ІУД УНА в Україні, Головної Управи Братства кол. Вояків ІУД УНА, Крайової Управи Братства кол. Вояків ІУД УНА в Канаді, Крайової Управи Братства в Аргентині, Крайової Управи Братства в Австралії, Крайової Управи Братства в Німеччині, Благочинного Фонду спорудження пам'ятника Борцям за волю в Україні, Союзу Українців у Великій Британії, Української Інформаційної Служби у Вел. Британії, Об'єднання Українців у Вел. Британії, Української Гетьманської Організації, Українського Крайового патріархального Об'єднання Мирян УКЦ у Вел. Британії, Організації Українських жінок у Вел. Британії, Спільки Української Молоді, Пласту у Вел. Британії, КОДУС-у у Вел. Британії, Легіону Симона Петлюри, Хору "Дніпро" у Вел. Британії, Товариства "Гуцульщина", Товариства "Бойківщина", Дирекції "Подолія" і п. Маряна Костюка з Австралії, колишнього диригента хору в Ковентрі. Усно, теплими словами, вітав З'їзд від імені Збройних Сил України заступник військового аташе май. Олег Капштин. З відчитуваних привітів він зауважив, що "немає куска землі де б не були наші вояки". Ми подивляємо і щінуємо вашу організованість, відданість й заповзятливість у вашій муравлиній праці для поширювання правди про Україну і для збереження себе і ваших потомків для України, - сказав майор, і продовжував: Україна є вільною і незалежною державою і є щасливою бути частиною великої сім'ї вільних народів світу. Україна має потужну і добре оснащену модерною зброєю армію. Розбудові Збройних Сил України віддається багато зусиль та енергії, щоб армія була могутньою. Ми ніколи не загрожуємо, але й нікому не здаємося, - сказав заст. аташе і побажав З'їздові успіхів, а для ОБВУ висловив признання за корисну працю на славу Україні. З привітом З'їздові виступив також радник Посольства України у Вел. Британії д-р Ролянд Франко. Вітаючи З'їзд з 50-літнім ювілеєм УНА, радник Посольства висловив упевненість, що український народ має всі можливості захистити нашу державу; що Україна є спроможна подолати усі труднощі і стати пере-

довою державою в Європі. Д-р Р. Франко є вповні згідний з висловами речника молодшого поповнення в особі майора Олега, в яких вбачає заporуку світлії майбутності України. Теплими і чутивими словами привітав З'їзд всес. о. д-р Євген Небесняк. Будучи уродженцем Манчестеру і вихованим в оточенні колишніх вояків, членів нашої ветеранської організації, отець д-р Євген яскраво зобразив безкраю любов до України нашого кол. воєцтва, їхню завзятість, відданість і посвату, зокрема у вихованих своїх синів і дочок в українському дусі. Отець д-р з гордістю і з зворушенням сказав, що власне завдяки їм, кол. воякам, він є українцем і українським священиком, ректором Української малої семінарії в Римі і видає свої сили і знання українській Церкві, українській спільноті і Україні. Вітаючи численну аудиторію ведучий, хор. В. Нагайло, зокрема вітав присутніх на залі учасників історичної події творення Української Національної Армії 50 років тому. Він широко вітав гостей з України і підказав думку, щоб вони вернувшись в Україну розказали там про все, що тут "бачили і чули". Ведучий окремо привітав п. Джака Робінсона з дружиною, який є президентом ветеранів Нормандської Кампанії в м. Бірмінггемі й окрузі.

Опісля репрезентативній танцювальній ансамблє СУБ "Орлик" під керівництвом хореографів п-ні Марійки Бабич і п. Дмитра Парадюка чарував аудиторію неперевершеними українськими народними танцями. Знаменито виведений танок "Козацтво", в якому молодші орудували шаблями як справжні козаки; досконала виведений, з дівочою грацією, дівочий танок "Хустина" і такий же гарний мішаний танець "Чумарочка" захоплена аудиторія нагородила тривалими оплесками.

З черги хор. В. Нагайло, ведучий, попросив до святкового слова голову ОБВУ май. д-ра Святомира М. Фостуна. Голова ОБВУ у своєму святковому слові проаналізував доволі складну й проблематичну кінцеву фазу Другої світової війни, коли-то в обличчя падіння німецького опору, на території Німеччини почали творитися національні комітети. Тоді очі проживаючих у Німеччині великих груп поневолених Москвою національностей були звернені, в першу чергу, на українців, які, до речі, були першими, що створили Український Національний Комітет старанням якого почалося творення Української Національної Армії (УНА) під командуо ген. Павла Шандрука. Творення Української Національної Армії не могло вже мати впливу на хід чи теж на вислід війни, - сказав голова ОБВУ - що основним завданням УНА було боротися за визволення України.

Відтак хор "Гомін" під диригуванням сотника маєстра Я. Бабуняка і акомпаніменті Я. Шутки прекрасно проспівав три пісні - муз. об-

робка всіх проф. А. Гнатишина, - тужливу пісню "Вже більше літ двісті" при сольоспіві Мих. Кривоноса, "Повій, вітре, на Україну" і "Коломийку" з приспівом І. Туїшина і В. Сверлюка аудиторія грміно аплодувала. І знову під милозвучні мелодії оркестри під керівництвом п. Мих. Кузіва, балетний ансамбль "Орлик" чудово протанцював два танці: "Купало - віночки" - дівочий танець і "Коломийку" - мішаний. Після танців пор. Володимир Лесюк зачитав Резолюції ХЛІ З'їзду, які аудиторія прийняла оплесками. Ще раз аудиторія насолоджувалась співом хору "Гомін", який під диригуванням маєстра Я. Бабуняка й фортепиановим акомп. Я. Шутки, чудово проспівав: "Закувала та сива зозуля" з приспівом І. Туїшина - муз. П. Нішинського, "Граї, бандуро" - муз. І. Шамо і "Вставай, народе" з приспівом В. Сверлюка і І. Людкевича - муз. Г. Кітастого - це шедєври українського хорового мистецтва. "Метелиця", мішаний танець, що його напрочуд гарно вивів балетний ансамбль "Орлик", і тим закінчив концертвоу частину З'їзду. Після цього, при зібраному на сцені шлому колективі хору "Гомін", хор. В. Нагайло, ведучий, зачитав постанову Президії Головної Управи ОБВУ, якою з нагоди 50-річчя УНА Президія Г. У. ОБВУ а) нагороджує золотим хрестом ОБВУ маєстра Ярослава Бабуняка за його довголітню невтомну, віддану й плодотворну працю як диригент хору "Гомін" й за плекання і пропагування українського хорового мистецтва й доброго імені України в західному світі, і б) нагороджує золотим хрестом ОБВУ хор "Гомін" за його, таку ж саму, невтомну й повної посвяти працю для збереження й пропагування українського хорового мистецтва у країнах західного світу. Церемонію нагородження провів голова ОБВУ май. д-р Святомир М. Фостун у супроводі пор. П. Кіщука і хор. М. Татарчука. Для хору "Гомін" золотий хрест вручено на руки адміністратора хору п. Михайла Сиваніка.

Закінчуючи концертвоу частину З'їзду хор. В. Нагайло висловив широшєречну подяку усім виконавцям багатой і різноманітної програми. Він теж подякував Підготовчому Комітетові З'їзду, членам Управи В-лу ОБВУ в Манчестері за їхню допомогу, Управі місц. В-лу СУБ за вживане на З'їзд залі і догідних приміщєнь, усім присутнім за їхню численну участь на З'їзді і, вкїші, побажав усім весело й приємно провести час у другій частині З'їзду - танцювальній забаві - балю. Концертвоу частину З'їзду закінчено проспіванням українського національного гимну.

О годині 8.00 вєчєрї почалась друга частина З'їзду - танцювальна забава - баль, яку відкрив і проводив нею пор. В. Лєсюк. До танців града оркестра І. Туїшина. Під час забави - балю був проведений розіграш лєтєрї, який вирізнявся вартїсними призами: дарований фірмою Боб Сополя в Олдамї один поворотний квиток літаком

Англія-Львів, і дарований фірмою Eastern European Travel в Рочдейлі, якого директором є п-ні Людмила Вуд - один поворотний квиток автобусом Англія-Львів. Розіграшом лотерії проводив пор. В. Янківський, а лотерійні квитки розпродавали: п-ні Марійка Коропата і ст. бул. І. Гудзь. У заповненій "по береги" залі з приємністю помічалось переважуючу більшість мелоді. Усі в дружній атмосфері гарно, весело й культурно забавлялися до пізньої ночі.

В загальному годиться відмітити, що цьогорічний Крайовий Вояцький З'їзд ОБВУ пройшов успішно. Добре вив'язався зі своїх завдань Підготовчий Комітет. Програма З'їзду була добре підготовлена. Окремо, і з приємністю, го-

диться відмітити високий рівень наших заслужених репрезентативних мистецьких колективів - хор "Гомін" і його довголітнього диригента маестра Ярослава Бабуняка, а також піяніста Ярослава Шутку; танцювальний ансамбль "Орлик" та його хореографів і мистецьких керівників - п-ні Марійку Бабич і п. Дмитра Парадюка, а також оркестру ансамблю "Орлик" під керівництвом п. Михайла Кузіва.

Головній Управі ОБВУ і Підготовчому Комітетові належить признання за організування цьогорічного успішного З'їзду у 50-річчя УНА, який підніс нас на душі і овіяв надією, щоб ми усі-як-один знову стрінулися на черговому Вояцькому З'їзді.

РЕЗОЛЮЦІЯ

СОРОК ПЕРШОГО КРАЙОВОГО ВОЯЦЬКОГО З'ІЗДУ ОБВУ

1. Сорок перший Крайовий Вояцький З'їзд ОБВУ сердечно вітає український народ в Україні і в діаспорі з четвертою річницею незалежності нашої батьківщини - України, вітає Президента, парламент, уряд, українські політичні партії, рухи, середовища та всіх невтомних діячів - патріотів-трудівників, що працюють для розбудови і закріплення Української держави.

2. Учасники З'їзду сердечно вітають Ієрархів і духовенство Українських Церков і на поселеннях, вітають Преосвященного Владику Михаїла, Преосвященного Владику Іоана, отців капелянів, вітають Президію Світового Конгресу Українців, Президію Європейського Конгресу Українців, Президію Світового Українського Державницького Фронту, Президію Ради Українських Комбатантських Організацій, Провід Організації Українських Націоналістів, вітають Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Спілку офіцерів України, Всеукраїнське Братство ОУН-УПА, Українське Козацтво, Галинське Братство кол. вояків 1 УД УНА, вітають українців кол. воїнів на поселеннях, об'єднаних в українських ветеранських організаціях, зокрема в Братерствах УПА і Братерствах 1 УД УНА.

3. Учасники З'їзду сердечно вітають Посольство України у Великій Британії, вітають усі громадські установи, зокрема Союз Українців у Великій Британії з підходом до його Золотого Ювілею - відзначення 50-річчя його безпере-

бійної і вагомої діяльності, вітають організації і товариства, молодь, членів ОБВУ й всі українське громадянство у Великій Британії.

4. Учасники З'їзду висловлюють сердечну вдячність Ї Величності Королеві Єлисаветі II, британському уряду і громадянству за гостинність, виявлену українським воякам і громадянству поселеним у Великій Британії, а водночас вітають усіх тих британців-приятелів, котрі підтримували українську національну Справу в минулому, а тепер сприяють розвиткові та розбудові Української держави.

II.

5. Сорок перший Крайовий Вояцький З'їзд відбувається у 50-річчя з часу утворення Українського Національного Комітету в 1945 році та проголошення і початків формування Української Національної Армії. Учасники З'їзду вітають усіх воїнів - ветеранів УНА і клоняють свої голови в пошані всім тим воїнам Української Національної Армії, що відійшли у вічність протягом минулих 50 років в Україні й на поселеннях. Учасники З'їзду клоняють також свої голови в пам'ять і пошану померлому Святійшому Патріархові Володимирові, Главі Української Православної Церкви Київського Патріархату.

III.

6. Сорок перший Крайовий Вояцький З'їзд сердечно вітає український націоналістичний рух, вітає Конгрес Українських Націоналістів, і

закликає громадян Української держави та українців у діаспорі допомагати Україні долати її нелегкі теперішні труднощі.

7. Учасники З'їзду гостро осуджують і п'ять-нують усі ті різні середовища та рухи, в країні, котрі ворожо ставляться до Української держави, підтримують її державницьке життя, руйнують її економіку та всіляко шкодять розвиткові й розбудові Української держави.

8. Учасники З'їзду закликають членів ОБВУ й українське громадянство Великої Британії надавати кожночасну та всесторонню допомогу і моральну і матеріальну підтримку українському народові в його праці, зусиллях і намаганнях закріплювати та зміцнювати молоду Українську державу і перемагати труднощі, що існують в усіх ділянках державного життя нашої батьківщини.

9. Учасники З'їзду вітають сердечно Репрезентативний хор Союзу Українців у Великій Британії "Гомін" із його 50-річчям, вітають сер-

дечно його багаторічного диригента сотника маєстра Ярослава Бабуняка та бажають йому доброго здоров'я, сил, витривалости й наснаги в його відповідальній мистецькій праці, а хорові бажають багатих успіхів у дальшій діяльності для прослави української пісні і збагачення скарбниці української культури його вагомим мистецьким внеском.

10. Учасники З'їзду стверджують, що об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії дає свій вагомий вклад в організоване життя української спільноти у Великій Британії, а в наше сьогодення дає теж уже свій внесок у розбудову Української держави та бажають, щоб ОБВУ й далі продовжувало свою широку діяльність для добра української громади в Вел. Британії, української спільноти в західній діаспорі, нашого народу та Української держави.

Манчестер, 16 вересня 1995 року.

ВІДІЙШЛИ У ВІЧНІСТЬ

БОДНАР ОСИП, народжений 23.5.1925 року в с. Сапова, Теробовельський район, Тернопільська область. Воїн І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 17 липня 1995 року в м. Лестері й там похоронений 21 липня того ж року.

ГОЛУБОВСЬКИЙ ПЕТРО, народжений 10 листопада 1926 року. Воїн І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 6 січня 1995 року в м. Лестері. Похоронений 12 січня того ж року.

ДИДАК ІВАН, ст. десятник, народжений 12 лютого 1924 року в Городку, Львівська область. Воїн І УД УНА, Член ОБВУ. Помер 9 липня 1995 року в м. Рочдейлі і там похоронений 14 липня того ж року.

ЖОЛОбЮК ВАСИЛЬ, народжений 11 березня 1915 року в Солотвині, Івано-Франківська область. Воїн І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 10 жовтня 1994 року в м. Стокпорті і там похоронений.

ЗАДОРЖНИЙ ПЕТРО, народжений 20 лютого 1925 року в Мостиськах, Львівська область. Воїн німецької армії. Помер 28 червня 1995 року в м. Стокпорті. Член ОБВУ. Похоронений там же 5 липня.

ЛУЦИШИН ВАСИЛЬ, народжений 2 травня 1922 року в Котузові. Воїн польської армії і І УД УНА. Помер у Лондоні 19 лютого 1995 року і там похоронений 1 березня.

МАТЕЙЦІВ СТЕПАН, народжений 8 лютого 1914 року в Підмихайлі, Івано-Франківська область. Воїн польської армії в 1937-1939, німецької 1942-1945 рр. Помер у Морістоні, Валія, 9 березня 1953 року і там похоронений 16 березня.

ПИВОВАРЧУК СТЕПАН, народжений 10 січня 1926 року. Воїн І УД УНА. Помер у м. Болтоні 11 січня 1995 року і там похоронений 20 січня.

ПЛЕШКАН ДМИТРО, народжений 21 листопада 1920 року в Туховій, Івано-Франківська область. Підхорунжий. Воїн І УД УНА. Помер 2 червня 1995 року в М. Ноттінггамі і

там похоронений 9 червня того ж року. Довголітній голова Відділу ОБВУМ в Ноттінггамі.

РАК ІВАН, народжений 17 червня 1923 року в Боруховичах, Львівська область. Десятник І УД УНА. Член ОБВУ. Помер у м. Лестері 25 березня 1995 року і там похоронений 30 березня.

РЕГУШ ВАСИЛЬ, народжений 24 квітня 1915 року в с. Кобаки, Косівський район, Івано-Франківська область. Воїн польської армії (1938-1939 рр.) і І УД УНА. Десятник. Помер 25 лютого 1925 року в Кембріджі і там похоронений 6 березня того ж року.

РОДАЧ ОЛЕКСА, ст. десятник, народжений 19 березня 1923 року в Гнійниці, Львівська область. Воїн І УД УНА. Член ОБВУ. Помер у м. Рочдейлі 12 березня 1995 року і там похоронений 17 березня.

РУЦКИЙ МИКОЛА, народжений 26 серпня 1922 року в Яблоніш Руській. Воїн І УД УНА, Член ОБВУ. Помер у місцевості Гайд 6 лютого 1995 року і там похоронений 13 лютого.

СОЛТИС ТЕОФІЛЬ, народжений 16 липня 1928 року в Завалові, Підгасцький район, Тернопільська область. Воїн І УД УНА. Помер 4 квітня 1995 року в м. Дамфріс, Шотляндія. Похоронений у місцевості Локербі, Шотляндія, 9 квітня 1995 року.

ФЕДИК МИКОЛА, булавний, народжений 22 травня 1914 року в Івано-Франківщині. Воїн польської армії (1936-1938 рр.). І УД УНА. Довголітній голова Відділу ОБВУ в м. Блякбурн, Лянкашір. Помер 21 лютого 1995 року в м. Блякбурні й там похоронений 28 лютого того ж року.

ФЕРЕЦЬ ВОЛОДИМИР, народжений 12 лютого 1912 року на Львівщині. Воїн німецької армії у 1943 року. І І УД УНА в 1944-1945 рр. Член ОБВУ. Помер у м. Пітерборо 24 грудня 1994 року і там похоронений 5 січня 1995 року.

ВІЧНА ЇМ ПАМ'ЯТЬ!

(Облік померлих до 31 липня 1995 р.)

*Вилітає
і жалить
коли
й кого хоче*

ЩОДЕННИК НАЦІОНАЛЬНОГО ГЕРОЯ СЕЛЕПКА ЛАВОЧКИ

Гумористична розповідь

(Продовження)

1944 рік

4 липня 1944

Вночі ми висіли з вагонів. Було страшенно темно. Найгірше, що не знаємо, де північ, а де південь, де ліс, а де можна напитися молока. В дійсності, ні півдня, ні півночі нікому не потрібно.

Стояли зо дві години. Виладували наше добро. Чомусь наказують усе робити тихо. Говоримо пошепки і це робить дивне враження: волосся стає дубом!

Зійшло сонце. Ми рушили. Вже можна співати. Через те ми бадьорі. Заспівали нову пісню:

Маршрутують добровольці,
Як колись ішли стрільці,
Сяють їм шоломи в сонці,
Грає усміх на лиці!

Пройшли село. Напівспалене. Ніхто не вийшов глянути на нас, бо нікого не було.

Маршируємо польовою дорогою. Над нами перший раз большевицькі літаки. Коли перелетіли над головами, мені здавалося, що ми, наче ті їжаки, що виставили свої колючки з гусячої шкіри і голови поховали в пісок. А пісок був страшний. Залазив усюди, видав очі, залазив до рота, між зуби. Але найважливіше це очі! Вони ж бо єдина частина тіла, якою можемо бачити.

Ми йшли на якусь перехрестя. Мимо нас мчали авта. Авта, авта! Що сказали б наші

батьки на таке видовище? Нині, як бачимо, для розмноження людей не досить звичайного воза, як це було колись. Аж тепер я переконався, як мало було в нас техніки перед війною. Хоч, правда, був уже "Маслосоюз", і "Новий час" Івана Тиктора, і фабрика кілків. А все ж таки, ми одною ногою стояли в дев'ятнадцятому столітті, а другою ледве кивали двадцятому.

5 липня 1944

Вночі я думав про те, що таке відвага. Це прийшло мені на думку тоді, коли почув, як стріляє артилерія. Відвага, отже, - і я це запишую - щось таке, чого не мусять мати кожна людина. Увечері наказали нам погасити світло, бо в stodолі при світлі читати не вільно. Службовий стрілець Кульгавець пояснив нам, що вже були випадки, коли такий читач прокидався вранці і побачив, що він згорів на смерть. Це страшно!

У зв'язку з читанням при світлі, прийшло мені на думку, що найважливіша частина нашого існування - це життя!

7 липня 1944

Учора дали нам нову зброю проти большевицьких танків. Це була довга рура, що кінчалася ззаду, якщо її тримати поземо, на плечу. Про нову зброю говорили, як про річ самозрозумілу, отже, про неї нічого не говорили.

10 липня 1944

У неділю була Служба Божа. Приїхав військовий духівник о. Томашівський, розклав валізку і витягнув з неї все потрібне. Проповідь говорив дуже гарно. "На страшному суді, - сказав, - Бог промовить такі слова: "Ви стаете по моїй правиці, мої дивізійники, любі мені. Прийдіть до мене! А до тих, що по лівій: А ви, цивілі, геть від мене, не могу на вас глядіти!"

Того дня, після полудня, ми стояли на сільській площі. До мене присікався якийсь підстаршина. - Чого тут стоїш? - заревів. - Не маєш іншої роботи? Іди мені геть звідси! Коли б усі в війську хотіли так вистоювати, то не стало б місця, де повернутись!..

Я почав думати над тими словами, але покинув.

Опісля була доповідь, бо в неділю вправ нема. Якийсь приїжджий старшина говорив: Для того, щоб стати підстаршиною, треба мати чотирнадцять точок, і що рекрут є в перших днях обмежений, а опісля ні. Потім питав нас дещо про будову тіла, при чому сказав:

- Ви знаєте, що таке хребет? Це довга кістка. На одному кінці сидить ваша голова, а на другому - ви самі, селепки! І пішов. Увечері я вивабрав на село, до дівчат.

Ідучи лісом, я зустрів несподівано Міська. Того, що сидів з ним у коршмі, у Львові.

- Ти що робиш у лісі?

- Те, що й ти - відповів. - Ходи зі мною!

Ми йшли яких двадцять хвилин. Я спитав, чи він не бачив, може, моєї дівчини?

- Ні, - каже, - не бачив. На чужих дівчат не заглядаю.

Мені було приємно, бо це означало, що львовяни уважають її моєю. Мати щось власне взагалі дуже приємно.

Раптом Місько хрюкнув три рази, свиснув, і, здається, іюкннув. З-за дерев вийшли якісь озброєні люди. Мені замоталися руки й ноги.

- Не пізнаєш?

Гей, та це ж мої колеги: Владко, Ясько, Тимко і Макітра. Я догадався: наші повстанці.

Ми розлідувалися. Пішли трохи далі, а там їх півсотні. Є й наші, що прийшли їх відвідати. Був навіть хорунжий Гвоздецький. Його кінь пасся побіч, але й обійшов його, тобто коня, здалека і сів до гурту з другого боку.

Потім дівчата з села принесли молоко, хліб і чисту білизну.

Нема вже сумніву! Це УПА!

Ні гороховою зупою, ні бараболею в шапках нас не гостили. Час провів дуже приємно.

11 липня 1944

Я ходив з мільдунком до Підгірців. Знайшов коротшу дорогу, при якій була таблиця: Дорога

до Підгірців. Хто не вміє читати, хай іде битим шляхом.

Зустрів на вулиці хорунжого Угриня. Він до мене:

- Чому не здоровиш мене, Лавочко?

Я відповів:

- Голосу слухняно, пане хорунжий, що як я вас бачив здалека, то думав, що це ви, а як підійшов ближче і приглянувся, то був певний, що ви - це ваш син, а тепер таки бачу, що ви не ваш син, а таки, справді, ви самі.

Хорунжий крикнув:

- Геть! Геть мені з очей!

14 липня 1944

З усього виходить, що нас чекає "могила". Більшовики натискають на наші перші лінії. І в час цієї поважної хвилини, поручник Богдан Підгайний, той, що його знають усі дівчата, напав на мене за те, що я не голівся. Має шастя, що любить нас, селепків, а ми його. Про нього можна сказати, що народився молодю, опісля підростав, за політику сидів перед війською в "Бригідках" у Львові і ще десь на заході, дуже довго. Як вибухла війна, почав воювати з більшовиками і дівчатами, аж вилісів. Тоді прийшов

до нашої Дивізії. Він є добрим командиром. Я вже згадував, що його називаємо чомусь Семака.

15 липня 1944

Уже нема сумніву. Перевірили набой, ручні гранати. Йдемо на фронт. Що там нас чекає?

Чути постріли. Машинної кріси. Десь спереду, з-за перелісків: та-та-та-та-та-та! Йдемо

змінити сотню фізілієрів, що вже тиждень стоїть у боях.

Сотня йде роями, в роях селепки гусаком. Один за одним. Рушниці, наладовані, в руках. Підходимо до ліска. Ранок в сірій мряці. Дивимося з-під шоломів одні на одних. Час від часу. Серце б'ється. Дурне! Немає що чого!

Біля дерева стоїть стрілець.

- Зміна? - спитав. - Дуже приємно. Нарешті!

Тихо входимо в рови. Лісок збоку, перед нами поле і куші. Це третя лінія. Вояки забирають мовчки свої лахи й зброю і тихо відходять назад. Стаємо на їхні місця. Поручник Малецький проходить ровом:

- Хлопці, ви перший раз на фронті. Тримайтеся! Кухня приїде вчасно.

Біля полудня. Десь близько рокочуть скоростріли. Немає що робити. Зголоднів. А як кухня не приїде? В напечнику маємо консерви. Це

залізна порція, її не можна з'їсти без наказу. Теж придумали спокусу!

Кухня приїхала точно. Стала десь далеко, позаду. Носії принесли обід. Смачний.

Проходив біля нас якийсь зв'язковий селепко. Сказав, що в першій лінії стоїть тридцятий полк. Учора в наступі ранили поручника Підгайного в ногу. Хлопці мусіли завернути і не могли його взяти з собою. Пролежав під кушем до вечора. Ввечері зголосилися добровільно, підвезли до Підгайного, що лежав між нашою і ворожою лінією, і потягли його до наших становищ. Козаки, не селепки! Нині Підгайний відходить у шпиталь.

"Киньмо, хлопці, дівчину кохати..." Думаю, що в цих словах немає сенсу. З нас ще ніхто не збирається вмирати.

Мова і стиль розповіді зберігаються.
(Далі буде).

ДУМКИ НЕНАРОКОМ

● Іноді буває замало розумного погляду на дурні вчинки.

● Щоб бути самим собою, треба бути хоча б ким-небудь.

● Бувають сім'ї, в яких не зайвий був би перекладач.

● Хто женеться за дотепами, той завжди ловить дурниці.

● Перед чистим аркушем паперу навіть великі творчі почуваються маленькими людьми.

● Значні помилки залишають ті, хто лінується домайструвати зроблене або переосмислити задумане.

● Розумний той, хто сам збагнув, яким смішним би виглядав, якби зайняв високе крісло.

● Важливо, щоб не наробити багато дрібних дурниць, бо від великих людина себе застерігає.

● Падаєш не тому, що під ногами ковзко, а здебільшого через те, що несеш непосильний тягар думок і втоми.

● Жодна затримка в дорозі не триває вічно, якщо ти можеш йти.

● Важко встигнути до мети, коли за тобою недрути їдуть.

● Ніхто так не командує народом, як його слуги.

● Хотів дати чесне слово, та виявилось, що давати вже не було чого.

● Перед тими, у кого вузькі можливості, завжди є широкий вибір.

● Коли протоколи про дружбу народів складаються у формі ультиматумів, то дружити, - що влієш, - доводиться.

● Як часто задля досягнення шляхетної мети вдаються до варварських методів.

● Чи надійно захищає стіна несправедливості?

● Майстер художньої руйнації.

● Видатний діяч вандалізму.

● Чи таблиця множення враховує інфляцію?

● На вельможній руці мізинець почувається вказівним перстом.

● Новітній Янус: зовні пан, а в душі раб.

● Немає кращої приправи до їжі, як голод.

● Потенціальний добродій рівноцінний нулю.

● Життя не спектакль, де можна грати різні ролі: тут треба зіграти лише свою.

● Хто дивиться на життя очима дальтоніка, той завжди бачить його сірим.

● Втомлюються життям лише ледарі.

● Перевага завжди на боці того, хто любить.

● Каже, що відвертий, бо виказує, що думає, - насправді звик до всездозволеності.

● Він був би великим патріотом, якби не зрадив друзів.

● Нашіптував тихо, аби голосно оббрехати.

- Жінки спонукають до миттєвих думок, які довго розплутуєш.
- Скільки нас, хто б зізнався побратимові: “Я гірший за тебе”?
- Має гоноровий характер, бо в обкомі наймитував.
- Не тузи за осипаним волоссям, - головне, щоб голова не боліла.
- І духовні наставники бувають з душком.
- На несправедливість не було коли звертати уваги - у зв'язку з боротьбою за справедливість.

- Езоп не міг вільно говорити тому, що був рабом. А ми?
- Злий дух з добрими намірами.
- Всі йдуть в проповідники, а хто ж піде в люди?
- Драконівські закони справедливості.
- Піна вогненна з усіма зручностями.
- А на паразитів все ще чекає біда? Нічого, зачекає, не велика пані.
- Коли шкандиба перекривляє кульгавого, виходить все натурально.

Володимир БУТ
підполковник

ЕРУДИТ

Кузьму Балачука прозвали в підрозділі “філософом”. І не тільки через те, що до призову в армію він закінчив два курси філософського факультету столичного університету. Він умів (дореально чи й не дореально) підкинути мудре слівце, похизуватися вченістю. І хоч сам не дуже встигав з військових дисциплін, та залюбки роздавав поради всім, навіть тим, хто їх не потребував. Сержанти тікали від рядового Балачука, як зайці від лисиці. Та що там сержанти, навіть сам старшина не наважувався вступати в дискусію з “філософом”. Боявся, що той з допомогою Гегеля чи навіть Ларошфуко зажене його в глухий кут.

Та особливо Балачук полюблив повчати новачків. Тільки вони з'являться в казармі - “філософ” тут як тут.

- Як настрої, синочки? - питав він для початку.

Нерішучі новачки не встигали ще й рота відкрити, а Балачук відразу ж приголомшував їх колись вичитаною мудрістю:

- “Найсильніший той, хто володіє собою”. Так говорив Сенека.

Молоді солдати ще намагалися збагнути зміст премудрості та пригадували, хто ж той Сенека, а Кузьма провадив далі:

- Хирляві ви люди, та не впадайте у відчай, адже “Могутній дух рятує кволе тіло”, - так сказав би вам Піппократ. І додає:

- Два роки промайнуло швидко, а головне - пам'ятайте вислів Емануїла Канта: “Час змінює людину як фізично, так і духовно”.

Після цього Балачук з гідністю залишав казарму. Можливо, запас цитат кінчався, а може, він боявся за незміщені ще голови новачків.

“Філософ” уражав окремими зарядами слабкіших. Побачивши якість, що рядовий Котик

- такий собі незграбний “очкарик” - невдоволений своїми результатами з стрільби, підійшов до нього і глибокодумно зауважив:

- “Зневіра притаманна слабким”. Не я тобі говорю, а Флобер. Чув про такого?

А як помітив, що цей же солдат не дуже добре окопався, взяв та й “придавив” його крилатим виразом:

- “Краще досконалим виконати невелику частину справи, ніж зробити погано у десять разів більше”. Арістотель.

Через деякий час результати бойового навчання у Котика стали значно кращими. Йому допомогли товариші, і не словом, а ділом. Настав день, коли він “обставив” Кузьму, виконуючи нормативи на техніці. І так тихенько, щоб ніхто не почув, шепнув йому на вухо:

- “Хто не йде вперед, той іде назад, - постійного стану не буває”. Не пам'ятаєш, чий це вираз?

А через годину, на стрільбищі, Котик, як снайпер, влучив у всі мішені. Тим часом Балачук ледве спромігся на “трієчку”. Тоді рядовий Котик, підморгнувши товаришам по службі, голосно сказав:

- “Великі люди шукають недоліки в собі, а нікчемні - в інших” - завжди підкреслював найвидатніший філософ древності Арістотель.

І поки оторопілий Балачук подумки рився у своєму інтелектуальному багажі, підшукуючи убивчу цитату для відповіді зухвальцеві, Котик незворушно продовжував:

- “Передусім повчай самого себе, тоді навчисися чогось і від інших”, - радив Арістотелю його вчитель Сократ. І нам це знати не завадить.

Відтоді Кузьма вже не хизувався гучними фразами.

І СМІХ І ЖАЛЬ

Кожне перебування в полоні чи у в'язниці пов'язане з безконечним вінком усяких "пароль", тобто вісток. Раз правдивих, спертих на фактичному стані, то знову вигаданих буїною уявою від нічого робити.

Коли нам приходилось проводити безконечні дні над чудовим Адріатиком у таборі полонених у Риміні, то паролі про звільнення, про виїзд до якоїсь вимріяної країни за морем, чи до невідомої тітки в Канаді - були "нашим щоденним хлібом". Дещо справджувалось, але більшість так і осталась звичайною паролею.

Вже при кінці 1946 року почали кружляти паролі, що всі працюючі в таборі та поза табором отримають при звільненні за плату за пророблені дні. Дехто вже нарахував, що при звільненні отримає около 75,000 лір, що при курсі 2500 за англійського фунта у банку, а 4000 на чорному ринку дасть круглу суму 15-20 фунтів. В той час, це були немалі гроші. Прийшов переїзд до Англії в 1947, прийшло звільнення з полону, а наших зароблених грошей як не було, так і не було... А з наших заробітків у Англії же обтягали за харч, то за одяг, чи ще за кошти транспорту... Англіїші ані трохи не спішилися виплатити нам зароблених грошей у Риміні.

Врешті попав я до малого табору біля Грімсби - Савт Сомеркотс. Там жила група кол. полонених, непридатних до важкої праці. Одні хворі, інші інваліди, ще інші спекулянти, що прокидалися хворими. Всі вони тим лише промишляли, як би це найлегше заробити якийсь гріш, але обов'язково без важкої праці. Всіх нас було 140 чоловік, а менеджером був польський молодий, пристійний лейтенант.

Десь у лютому 1950 року всіх огорнула гарячка. Поширилась знову "пароля", що німці виплачують усім, хто служив у німецькій армії, винагороду по 100 марок денно, за час перебування в полоні.

Одного дня заходить до кімнати наш менеджер, п. Леон і каже нам. "Панове, - німці хочуть виплатити вам за час проведений в полоні та повернути гроші які ви мали в депозиті. Тому прошу подати мені хто скільки мав заощаджених марок і я постараюся від німців виклопотати для вас..."

Хлопці лише переглядаються... звідкіля це така радісна віста. Деякі почали сумніватись, бо з Центрального СУБ про шось такого не було чути. А пан Леон почав питати по черзі кожного, хто скільки мав заощаджених марок на кінець війни. Поволі їй нерado почали хлопці зголошувати про свої заощадження. Листа показалась немала, а п. Леон все ще перепитує, чи вже всі зголовили...

Пройшов деякий час. Про марки ми вже зовсім призабули, бо ж весна заставила хлопців думати про дівчат. Аж одного вечора, зайшов до нас знову п. Леон, елегантний, усміхнений та ще з валізкою новенькою в руках.

"Панове, - сказав він, - я приніс вам належні марки". Відчинив свою валіжку та почав виймати складені новенькі марки у пакетах. Вийняв записну книжку та згідно з нашим зголошенням почав відчисляти новенькі марки. Хлопцям очі засвітились на radoшах, а мене огорнула якась тривога. Я передбачав якийсь, наразі невольний трюк у тій шлій приємній історії...

А в суботу, около 20 таборян поїхали автобусом до Грімсби, до банку, щоб помінати ті марки на фунти. Службовець, Мідленд банку подивився на гроші, потім на таборян, та й каже: "Банк тепер тих грошей не приймає. Підіть до якогось антикваря, може він їх купить". Пішли хлопці до антикварної крамниці, крамар подивився на гроші й погодився купити по 6 пенсів за один банкнот.

Таборян обурилися, але крамар пояснив, що в час налетів на Німеччину, летуни розкидали масу надрукованих марок, щоб викликати заколот у Німеччині. І саме ці марки, з тими ж серійними знаками є з тієї категорії, яка була призначена до скинення в Німеччині. Це були не німецькі марки, але фальшивка. Проте й за ними часом питають збирачі, щоб зберегти собі їх на пам'ятку.

Таборян нашвидко підрахували, що за принесені 40,000 марок отримають рівно одного фунта. А щоб мати трохи розваги, казали переважити всю що пачку грошей і вийшло, що вага їх була якраз 1 фунт.

Зразу таборян обурювались, а потім добре посміялись. Та, мабуть, пан Леон мав з тієї своєї витівки найбільше втіху.

ГУМОР

В одному селі жили дуже ледачі чоловік та жінка. Господиня спала на печі, господар - на лаві, біля дверей. Якось раненько вона гукла:

- Чоловіче, дощ надворі чи шо?

Той схопив рукою кошыбу, що стояла в головах, вдрав нею об двері, відчинив їх і загукав:

- Сірко, Сірко!

Коли собака став на порозі, він і каже жінці:

- Видать, немає дощу, бо Сірко сухий.

- Наступного разу забудеш вдома гаманець - уїю...

У парку під парканом лежить п'яний.

Проходить мимо жінка і зауважує:

- Напився, як свиня, і валяється під парканом.

П'яниця почув, підняв голову і каже:

- По-перше, не напився, а випивши, по-друге, не свиня, а інженер, по-третє, не валяюсь, а відпочиваю, а по-четверте, не під парканом, а в парку.

- Мамо, а що, хіба нашому татові підвищили зарплату?

- Звідки ти взяв?

- Та раніш, коли приходив п'яний, то ше тримався на ногах, а тепер і на колінах не встоїть.

Набрідло чоловікові бути на побігеньках у жінки. Випив, прийшов додому, гримас:

- Хто тут хазяїн?!

Мовчанка.

- Хто тут хазяїн? - знову кричить чоловік.

Знову ніхто не відповідає.

- Я питаю, хто тут хазяїн? - стукнув чоловік кулаком по столу.

Аж тут зайшла до хати жінка і так зацідила його по потилиці, що він аж під стіл покотився. Вилазить "хазяїн" з-під столу, мимрить під ніс:

- Уже навіть і запитати не можна.

Мати порастєється біля плити. У другій кімнаті - непосидюші її близнята. Тихо. Навіть підозріло тихо. Мати й питає:

- Хлопці, що це у вас там так тихо? Знову щось палите?

- Ні, мамо, не палимо.

- А що ж ви робите?

- Ріжемо.

- Що ріжете?

- Я твої панчохи, а Микола черевики...

- Вже давно так повелось, що, коли я вночі прихожу п'яний додому, дружина мені нічого не каже, а тільки з докором дивиться на годинник.

- Що там годинник, - відповідає приятель. - Коли я з'являюсь, моя вже дивиться не на годинник, а на календар.

Надіїна оборона підземного чоловіка.

Одна жінка скаржиться сусідці:

- Ваш син обірвав усі груші в моєму саду. А вони ще ж зовсім зелені!
- От капосний хлопчисько! Не міг почекати, доки достигнуть!

- Ти чому сьогодні не пішов до школи? - питає мати сина.

- Так ви ж, мамо, вчора наказали, щоб із кімнати - ні кроку.

П'ятирічна донька каже батькові:

- Тату, проведіть мене на вулицю погулять, бо я боюся отого півня.

- А ти, як виростеш велика, теж будеш півня боятись? - запитує батько.

- Ні, як виросту велика, я буду ходити гулять, коли півні спатимуть.

- Правду кажучи, коли на базар ішла, то й не сподівалася, що куплю усе потрібне.

- Це ж чому?

- Тітка Марія, додому з ферми йдучи, дорогу з порожнім відром перейшла.

- Не може цього бути: вона з ферми ніколи не йде з порожнім відром.

Сіли дві бабусі біля трирічної Оленки і кажуть:

- Рости скоріше, онучко, та хлібом нас, старих, годуватимеш.

Оленка замислилась, посиділа мовчки, потім тятко зітхнула та й каже:

- Що ж, доведеться в хлібний магазин іти працювати.

- Чому не приходите до нашого українського клубу?

- Не приходжу, бо там говорять тільки по-українськи.

- А ви що студіюєте?

- Мови...

- А державний податок на право продажу ви сплатили?

- Ви, що Петровичу, туризмом займається?
- Та ні, від родичів із села вертаю...

- Я одружився, Василю, - хвалиться знайомий знайомому, - хорошу дівчину взяв.
- А хто ж вона?
- Василишина Марія, знаєш її?
- Чому б не знати. Вона ж уже тричі була замужем.
- Так тоді вона ще неповнолітньою була - помилялась...

Слюсар полагодив кран на кухні і красномовно поглянув на хазяйку:

- Замочити треба, щоб не протікав.
- Та налила йому чарку. Вихилив її чолові'яга і знову очима по хаті нишпорить:
- Мені б після чарки чого-небудь гостренького.

А хлоп'я, що поруч стояло, подає йому ножа:
- Візьмгть, дядо, тато лише вчора нагострив.

- До однієї жінки зачастив дяк.
- Якось приходить він, аж і чоловік вдома. Сидять вони, обідають, і синок невеликий коло них. От дяк говорить хлопцеві:
- Поцілуй мене, хлопче, я тобі доброго гостинця приніс.
- А батько:
- Не цілуй, синку, дяка, бо й у тебе така борода виросте, як у нього.
- Оце вже, тату, неправда, - каже син.
- Мати шодня з дяком цілується, а борода в неї й не виросла.

- У сусіднє село до старшого брата приїхав у гості менший з усім своїм сімейством.
- А як же ви матір саму лишили? - запитав старший брат.
- Та чого ж саму?! Там з нею троє поросят, десятеро індиків і тримісячний онук.

- Сусідка питає сусідку:
- Ви не бачили, хто це мою курку вбив?
- Не чула й не бачила, хай не гребється на моему городі - відповіла та.

ВИДАННЯ ОБВУ

О.Т. Визвольна боротьба українського народу. Лондон, 1950.

Князь М. І. Токаржевський-Карашевич, Свято Покрова Богородиці.
Лондон, 1953 (вичерпане).

Проф. д-р Володимир Кубійович, Етнічні групи південно-західної України (Галичина). Записки НТШ. Праці історично-філософської секції. Том 160.
Лондон-Мюнхен-Париж, 1953 (вичерпане).

Список полеглих воїнів І УД УНА. Головна Управа ОБВУ.
Лондон, 1958 (вичерпане).

Д. Кетрос, Так творилося українське військо. Лондон, 1958 (вичерпане).

Альманах ОБВУ (1949-1964) Головна Управа ОБВУ. Лондон, 1967 (вичерпане).

Микола Верес, В чужинних приплавах. Поезії. Лондон, 1967.

Святомир М. Фостун, Плем'я непокірних. Історична повість.
Лондон, 1971 (вичерпане).

Другий Альманах ОБВУ (1964-1980) Головна Управа ОБВУ. Лондон, 1980.

Вояки - воякам - пропам'ятне видання. Головна Управа ОБВУ.
Лондон, 1981 (вичерпане).

Богдан Бора, Буремні дні. Збірка поезій. Спільне видання ОБВУ з Головною
Управою Братства кол. вояків І УД УНА. Торонто-Лондон, 1982 (вичерпане).

Полк. Євген Побігуший-Рен, Мозаїка моїх споминів.
Том I. Лондон, 1982 (вичерпане).

Полк. Євген Побігуший-Рен, Мозаїка моїх споминів.
Том II. Лондон, 1985 (вичерпане).

Вояки - воякам - пропам'ятне видання. Книга друга. Головна Управа ОБВУ.
Лондон, 1986 (вичерпане).

Володимир Гоцький, На другому етапі. Спогади.
Том I. Лондон, 1990 (вичерпане).

Третій Альманах ОБВУ (1980-1990) Головна Управа ОБВУ. Лондон, 1990.

Володимир Гоцький, З Перемишля до Ріміні. Спогади. Том II. Лондон, 1993.

Вояки - воякам - пропам'ятне видання. Книга третя. Головна Управа ОБВУ.
Лондон, 1993.

Вояки - воякам - пропам'ятне видання. Книга четверта. Головна Управа ОБВУ.
Лондон - Київ, 1994.

Виготовлено: фірма «Брук ЛТД».
м. Львів - 1995 р.

